

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Academic Journal of History and Idea

ISSN:2148-2292

Özel Sayı / Special Issue

2018

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Academic Journal of History and Idea

ISSN:2148-2292

Özel Sayı / Special Issue

2018

Aralık, Mayıs ve Ağustos Aylarında Yayımlanan Uluslararası Hakemli E- Dergi

Международное редакционное издание выпускающееся в декабре, мая и августе

International Refereed E- Journal Published in May, August and December.

ATDD

AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

ACADEMIC JOURNAL OF HISTORY AND IDEA

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Cilt/Volume/Кожа

5

Sayı/Number/Номер

15

Yıl/Year/год

2018

<http://dergipark.gov.tr/atdd>

<http://www.akademiktarihvedusunce.org/>

akademiktarihvedusunce@gmail.com

Editörler/Editors

Dr. H.İbrahim Demir (*Editör / Editor*) S.D. Univ. Burdur, Turkey
Prof.Dr. Yusuf Kılıç (*Editör / Editor*) Pau., Denizli, Turkey
Doç. Dr.İrade Memmedova (*Yard. Editör / Assoc. Editor*) Amea, Baku, Azerbaijan
Ayşe Gül Demir (*Yard. Editör / Assoc. Editor*) Osmaniye, Turkey
Dr. Öğ. Ü. Emin Kırkıl (*Yard. Editör / Assoc. Editor*) Celal Bayar Univ., Manisa, Turkey

Yayın Kurulu / Editorial Board

Hakan Yılmaz, Osmaniye,Turkey
Prof.Dr. Yusuf Kılıç Pau., Denizli, Turkey
Prof. Dr. Yagub Mahmudov, AMİA, Baku, Azerbaijan
Prof. Dr. Tofiq Necefli, AMİA, Baku, Azerbaijan
Doç. Dr. Güntekin Necefli, AMİA, Karabag, Azerbaijan
Prof. Dr.Juliboy Elazarov, Semerkand Univ.Uzbekistan
Dr. Öğrt. Ü. Abdurahim Tufantoz, Yuzuncu Yıl Univ. Van, Turkey
Doç.Dr.Elnur Ağayev, Lefke Univ.,Lefke, Cyprus
Doç.Dr.Ozan Yılmaz, Sakarya Univ. Sakarya,Turkey
Doç. Dr. Xatire Guliyeva, AMİA,Baku, Azerbaijan
Prof. Dr. Mithat Aydın, Pau, Denizli, Turkey
Prof. Dr.Peter Golden, Usa

Danışma Kurulu/ Advisory Board

Prof. Dr. Alfina Sibgatullina, Moscov Uni, Russia
Prof. Dr. Yagub Mahmudov, AMİA, Baku, Azerbaijan
Prof.Dr. Tuncer Baykara, İzmir Turkey
Doç.Dr. Namık Musalı, Kastamonu Univ. Kastamonu, Turkey
Dr. Öğrt. Ü. Emin Kırkıl, Celal Bayar Univ. Manisa, Turkey
Dr. Öğrt. Ü. Sezai Öztaş, Kırıkkale Univ., Kırıkkale, Turkey
Dr. Öğrt. Ü. Hilal Şahin, Giresun Univ. Giresun, Turkey

Hakemlere Teşekkür / Reviewer Acknowledgement

15. Sayı Hakemleri / 15. Number Referees

Ercan Alkaya	Emin Kırkıl	Hilal Şahin
Ozan Yılmaz	Sezai Öztaş	Fatma Acun
Juliboy Eltazarov	Ercan Haytoğlu	Xuraman Xummatova
Terane Rehimli	Ayşe Kayapınar	Kader Özlem
Ahmad Jabbarı	Cemil Kutlutürk	

İndex ve Veritabanları/ Index and Databases

İçindekiler / Contents

Özgün Araştırma Makaleleri / Original Research Articles

Sayfa/Page

İran Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Kadın Yazarlar

Women Writers of Children and Youth Literature in Iran

Женщины-Авторы в Иранской Детской и Юношеской Литературе

Berna Karagözoğlu.....1

Roman Jakobson'un Dil içi Çeviri (Yeniden Sözcükleme) Konsepti

Внутриязыковой Перевод (Переименование) в Концепции Романа Якобсона

Intralingual Translation (Rewording) In The Conception Of Roman Jakobson

İrina Günay.....27

Ağlama Duvarı mı Burak Duvarı mı?

Wailing Wall or Buraq Wall?

Стена плача или Стена Бурака?

Zehra B. Güney.....46

DP ile CHP Anlaşmazlıkları Bağlamında İsmet İnönü'nün 1952 Yılı Ege ve Marmara Bölgesindeki Gezileri ve Basına Yansımaları

In The Context Of DP and RPP Conflicts İsmet İnönü's Trips to the Ege and Marmara Region in 1952 and Reflections on Press

Поездки Исмета Инёню по регионам Эге и Мармара в 1952 году из-за недомолвок между ДП и НРП и их отражение в прессе

Bilal Tunç.....70

Sosyalist Bulgaristan'da Adkırımı ve Direniş

Namecide and Resistance in Socialist Bulgaria

Съпротива срещу имецида в социалистическа България Вилдане Динч

Vildane Özkan.....94

Araştırma Makalesi

İran Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Kadın Yazarlar

Berna Karagözoğlu*

ORCID: 0000-0001-7867-4724

Öz

Edebî eserler sadece İran'da değil tüm dünyada da asırlardır daha çok erkek yazar ve şairler tarafından üretilmiştir. Kadın yazar ve şairlerin sesi hak ettikleri şekilde duyulamamıştır. Ancak son yıllarda şaşkınlıkla görülmektedir ki İranlı kadın yazar ve şairlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Kadınların kaleme aldıkları eserler, İran'da sevilerek takip edilmiş ve üzerinde ilmî tartışmalar yapılarak onların edebî statüsü belirginleşmiştir. Artık İran'da kadın yazarların sesleri de erkek yazarlar kadar duyulabilmektedir. Edebî eserlerin dağılımında çocuk ve gençlik edebiyatı büyük çoğunluğu oluşturan gruptur. Bu alanda da kadın yazarlar ürettikleri çok sayıda eserleri ile parlamaktadırlar. Böylece çocuklar sadece erkek yazarların değil kadın yazarların kitaplarını da tıpkı annelerinin masal ve hikâye anlatımlarından aldıkları hazla okumaktadırlar. Kadının duygu ve düşüncesi ile yoğrulmuş eserler onlara belki de öz anneleri ile kurdukları iletişim kadar yakın gelebilmektedir. Çalışmamızda hakkında bilgiye ulaştığımız çocuk ve gençlik edebiyatı alanında eserler veren İranlı kadın yazarlar, onların hayatları ve eserleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Makalemizde İran'da daha çok tanınan, eserleri ile ön plana çıkan ve hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilen yazarlara öncelik verilmiştir. Sayıları son zamanlarda artmış, makalemizde ismine yer verilemeyen İranlı diğer kadın yazarlar ise başka bir araştırma konusu olabilir. Bu sebeple çocuk ve gençlik edebiyatına ilgi duyan araştırmacılara, makalemizin ülkemizde bu alanda yazılmış ilk çalışma olması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

* Dr. Öğretim Üy., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, E.posta: brnkrzgl@gmail.com

Anahtar Kelimeler: İran çocuk ve gençlik edebiyatı, kadın yazarlar, İran edebiyatı, Farsça

Women Writers of Children and Youth Literature in Iran

Abstract

Literary works mainly were produced by male writers and poets for centuries, not only in Iran but also all over the world. The voice of women writers and poets was not heard as they deserved. However, it is seen with surprise that that the number of Iranian female writers and poets has been increasing in the recent years. The works of the women writers are well-liked and followed up in Iran and scientific debates took place about them and their literary status became more clearer. Now, in Iran, the voices of female authors can be heard as much as male writers. Children and youth literature constitutes the majority of literary work and female writers are shining with their numerous works in this field. Children read books not only by male authors but also by female authors and take pleasure of the works blended with woman's emotions and thoughts, just as they enjoy fairy tales and stories of their mothers.

In our study, we aimed to introduce Iranian women writers in the field of children and youth literature, provide information about their lives and works and make them recognized by the Turkish readers. We have given priority to the writers who are well-known in Iran with their outstanding works and who we can find detailed information. The number of Iranian female authors have recently increased and the ones whose names are not mentioned in our study may be topic of another research. We believe that our study is the first study written in this field and it can be beneficial to the researchers who are interested in child and youth literature.

Keywords: Iranian child and youth literature, women writers, Iranian literature, Persian

نویسندگان زن در ادبیات کودکان و نوجوانان ایران

چکیده

آثار ادبی نه تنها در ایران بلکه در جهان قرن‌ها توسط نویسندگان و شاعران مرد به وجود آمده اند و صدای زنان آنچنان که باید شنیده شود نشده است. اما در سال‌های اخیر روز به روز ما شاهد رشد حیرت آور زنان نویسنده در ایران بوده ایم. آثار نوشته شده توسط زنان نویسنده در ایران مورد استقبال مخاطبان قرار گرفته و با بحث‌های علمی جایگاه آن‌ها برجسته شده است. اکنون صدای زنان نویسنده ایرانی همانند صدای نویسندگان مرد در حال شنیده شدن است.

در گستره آثار ادبی، ادبیات کودک و نوجوان جایگاه چشمگیری دارد و در این زمینه هم زنان نویسنده با آثار زیادی که به وجود آورده اند در حال درخشیدن هستند. اینطور کودکان نه تنها آثار مردان نویسنده را می‌خوانند بلکه آثار زنان نویسنده را نیز می‌خوانند و مثل لذتی که از داستان و قصه‌های مادر می‌برند، از آثاری را که با احساس زنانه به وجود آمده اند بهره‌مند می‌شوند.

در این مقاله کوشش بر آن شده است اسامی تعدادی از زنان نویسنده کودکان و نوجوانان را که در مورد زندگی‌نامه آن‌ها اطلاعی در دست است با آثار شان معرفی کنیم. زنان نویسنده ایرانی که تعداد آن‌ها رو به گسترش است و در مقاله ما گنجانده نشده است می‌تواند یک پژوهش جدا گانه را به خود اختصاص دهد. از این نگاه برای پژوهشگرانی که در زمینه ادبیات کودکان و نوجوانان علاقه دارند، این پژوهش می‌تواند به عنوان نخستین کار در کشور ما می‌تواند مفید واقع گردد

کلید واژگان: ادبیات کودکان و نوجوانان ایران، نویسندگان زن ادبیات کودکان و نوجوانان ایران، نویسندگان

زنان ایران.

Женщины-Авторы в Иранской Детской и Юношеской Литературе

Резюме

На протяжении многих веков не только в иранской, но и в мировой литературе художественные произведения были плодом трудов преимущественно мужчин. Голос же женщин-авторов не получал должного отклика. Однако, в последние годы с удивлением можно наблюдать, что число иранских писательниц и поэтесс неукоснительно растет. За их творчеством с любовью следят, произведения обсуждают на научном уровне, тем самым закрепляя за авторами определенный литературный статус. Отныне голос женщин-авторов в Иране слышен так же отчетливо, как и голос мужчин. Большую часть художественных произведений составляет детская и юношеская литература. В этой области также существуют немало блестящих примеров женского литературного труда. Так, дети увлеченно читают не только мужчин-авторов, но и женщин, получая от этого схожее с рассказом матерей сказок и историй удовольствие. Произведения, написанные через призму женских чувств и мышления, возможно, кажутся им настолько близким, как и общение с собственной матерью. Данное исследование посвящено произведениям иранских женщин-авторов в области детской и юношеской литературы, их жизни и творчеству. В нашей статье преимущество отдается наиболее известным своими произведениями в Иране авторам, о которых удалось приобрести более подробные сведения. Число таких авторов постоянно растет, что позволяет те имена, которые не были охвачены в данной работе, стать предметом исследования дальнейших статей. Следовательно, для исследователей, которые заняты детской и юношеской литературой, эта первая в нашей стране статья на данную тему может оказаться полезной.

Ключевые слова: иранская детская и юношеская литература, женщины-авторы, иранская литература, фарси

مقدمه

زنانی که در رمان‌های نویسندگان و شعرهای شاعران قدیم موضوع بوده اند در سده‌های اخیر زنان نویسنده با آثار که خود نوشته

اند به عنوان یک فرد مدرن جامعه نام‌شان را توانسته اند به گوش همگان برسانند. وجود و شخصیت زنان جامعه آسیا در گذشته، بیشتر تلاش بر این شده است که در پس زمینه قرار گیرند. زنانی که توانسته اند در کنار مردان جایگاه خود را بگیرند، بیشتر با کارهای خانه و تربیت فرزندان مشغول شده اند. اما در سده‌های اخیر این اندیشه کم‌کم تکامل یافته و زنان هم توانسته اند در برخی از حرفه‌ها کارهای را که مردان انجام می‌دهند سپیم شوند.

ایران که بعد از انقلاب اسلامی به عنوان یک قوتی سر بسته در نظر قرار گرفته است، زنان در توسعه تاریخ خود به عنوان آزادی و حقوق در روند معکوس یکی از نمونه‌های نادر توجه را به روی خود جلب کرده اند.

ادبیات ایران فقط در محدوده جغرافیای خود منحصر قرار نگرفته است بلکه در جغرافیای دور نیز جان گرفته و در زمینه خود شاعران، نویسندگان و دانشمندان را پرورش داده است. به ویژه سرزمین‌های هند و پاکستان زمین حاصل خیزی برای به وجود آمدن آثار زبان فارسی است.

زنان در جامعه ایران، با وجود اینکه برای به کار گرفتن توانایی خود در محدودیت‌های قرار دارند، به خصوص در سال‌های اخیر صدای خود را همچنان که در عرصه‌های دیگر توانسته اند به گوش برسانند در زمینه ادبیات هم کارهای برجسته ای کرده اند.

زنانی نویسنده ای که روز به روز تعدادشان در حال گسترش است، به ویژه با داستان و رمان‌های خود در ادبیات ایران سپیم شده اند. ایران در بین سال‌های ۱۹۳۱ و ۱۹۶۰ فقط ۱۵ نویسنده زن در خود جای داده بود. در این دوران فاطمه سیاح تنها بانویی بود که در دانشگاه تهران عنوان پروفیسور برای وی داده شده است و در سال‌های ۱۹۴۱ و ۱۹۵۰ فقط سیمین دانشور در بین سال‌های ۱۹۵۱ و ۱۹۶۰ همانند ملکه بقای کرمانی، بهین دخت دارای، مهین تولی، کیوان دخت کیوانی، مریم ساوژی هم در داخل و هم در خارج از کشور آثاری به وجود آوردند.^۱

با نگاه در دوران اخیر مشاهده می‌شود که شمار نویسندگان زن رو به افزایش است و به خصوص نویسندگان امثال منیرو روانی‌پور، شهرنوش پارسی‌پور و شاعران امثال پروین اعتصامی، سیمین بهبهانی، فروغ فرخ زاد، منیر طاهای از کسانی هستند که به عنوان شخصیت‌های موفق ایرانی به عقل می‌رسد.

ما در این مقاله پژوهش خود را فقط روی زنان نویسنده ای که در عرصه ادبیات کودک و نوجوان آثاری نوشته اند، معطوف نموده و در مورد آثار ادبی و زندگی‌نامه آنها مطالب کوتاه‌گرفته‌آوری نموده ایم.

افسانه شعبان‌نژاد

افسانه شعبان‌نژاد، شاعر و نویسنده ادبیات کودک و نوجوان، سال ۱۳۴۲ در شهداد کرمان به دنیا آمد و مدرک کارشناسی خود را در رشته زبان و ادبیات فارسی و کارشناسی ارشد خود را در رشته ادبیات نمایشی به دست آورد.

^۱Hasan Mirabedini, The History of Female Story Writers, Dastrasi Dar:1 Esfend 1396
http://www.iranchamber.com/literature/articles/history_female_storywriters.php.

Karagözoğlu

مسئولیت شورای شعر انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سردبیری برنامه خردسالان و کودکان در رادیو، سردبیری مجلات رشد نوآموز و رشد دانش‌آموز، عضویت در شورای شعر کیهان بچه‌ها، عضویت در شورای شعر و موسیقی و شورای نمایشنامه‌نویسی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و داوری چندین جشنواره از فعالیت‌های وی است.

او در سال ۲۰۱۰ کاندیدای دریافت جایزه آسترید لینگرن، معتبرترین جایزه ادبی جهان در بخش کودک و نوجوان گردید

بیش از ۴۰۰ عنوان کتاب اعم از شعر، داستان، ترجمه و بازنویسی برای کودکان و نوجوانان منتشر نموده است که تعدادی جایزه کسب نموده و تعدادی دیگر به زبان‌های خارجی ترجمه شده است. «خوش به حال ماهی‌ها»، «بزرگراه»، «یک دانه بادام»، «این طرف صحرا، آن طرف صحرا»، «آب»، «بزغاله‌های ابری»، «ماه‌تی‌تی، کلاه تی‌تی»، «هیچ‌هیچ‌هیچانه»، «روزی، روزگاری» به زبان‌های خارجی ترجمه و «باغ هزار دختر» به خط بریل چاپ شده است. کتاب «ماست شیرین» وی در سال ۲۰۱۵، به فهرست کلاغ سفید کتابخانه بین‌المللی مونیخ نیز راه یافت. کتاب «شیشه آواز»، «زنبور و سیب قرمز»، «بادبادک و کلاغه»، «کلاغه به خورش نرسید»، «چشم‌های زمستانی» و «آی زنگوله، آی زنگوله» از مراسم کتاب سال وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی لوح تقدیر دریافت نموده و همچنین «آی زنگوله، آی زنگوله» برگزیده نخستین و سومین دوره جایزه ادبی پروین اعتصامی و برگزیده اولین و سومین جشنواره بین‌المللی شعر فجر نیز بوده است.

در برنامه‌های کودک و نوجوان شبکه‌های سراسری صدا و سیما از اشعار، فیلم‌نامه‌ها و داستان‌های خانم شعبان‌نژاد استفاده شده است که می‌توان به «برنامه‌های پاییزه»، «تابستانه»، «پری‌ک»، «شادمانه»، «سیب خنده»، «ب مثل بهار»، «گل گل گل اومد»، «دختر کدو تنبل»، «فتیله‌ای‌ها» اشاره کرد و بر اساس کتاب «صدای صنوبر» او سریال «صدای صنوبر» ساخته شده است.

از تازه‌ترین کتاب‌های وی، «مامانم را دوست دارم»، «پدربزرگم را دوست دارم»، «مادربزرگم را دوست دارم» و «خواهرم را دوست دارم» است. این آثار، قصه‌واره ایست منظوم و مصور برای مخاطبان خردسال که خردسال در این اثر با یکی از اعضای خانواده آشنا می‌شود و به نوعی چگونگی رفتار با این شخص و همراه بودن با او را یاد می‌گیرد.²

آتوسا صالحی

آتوسا صالحی شاعر، نویسنده و مترجم کتاب‌های کودکان و نوجوانان، متولد سال ۱۳۵۱ در تهران، در دوره دبیرستان در مسابقه خبرنگار افتخاری با نوشتن متنی برنده شد.

همکاری با مجله سروش نوجوان، قرار گرفتن در سمت یکی از سردبیران «مجله در مجله» از فعالیت‌های او بوده و نخستین کتابش را به اسم «با اجازه بهار» در سال ۱۳۷۵ منتشر نموده است که در مورد این کتاب نقدهای خوبی

² Afsaneye Shaban Nejad Dastresi Dar 1 Esfand 1386. Bar gerefte az tarnamaye: <http://www.afsaneshabannejad.com/index.php/fa/afsanehman/activities> 8.

Karagözoğlu

منتشر شده، جوایز مختلفی را این کتاب کسب کرده است و انتشارات «کانون فکری و پرورشی کودکان و نوجوانان» به عنوان کتاب سال انتخاب نموده است.

صالحی ده‌ها عنوان کتاب دیگر برای کودکان و نوجوانان منتشر شده و جوایزی متعددی از جشنواره‌های کتاب و مطبوعات دریافت کرده است که جایزه بانوی فرهنگ وزارت ارشاد و تندیس و لوح تقدیر سلام بچه‌ها برای کتاب «مثل همه مثل هیچ کس»، لوح زرین و دیپلم افتخار جشنواره مطبوعات کانون پرورش فکری و کتاب سال سلام بچه‌ها برای روایت مجموعه «قصه‌های شاهنامه» و قلم بلورین و دیپلم افتخار جشنواره مطبوعات وزارت ارشاد و لوح زرین و دیپلم افتخار جشنواره کتاب کانون پرورش فکری برای کتاب «دریای عزیز» از آن جمله‌اند.³

«دلم برای تو تنگ است» «کسی خواب میمون کوچولو را ندیده»، «حتی برای یک دقیقه کافی است»، «اندازه همه لالای‌ها دوست دارم»، «باغ وحش» و مجموعه «ماجراهی نارگل» از تألیفات دیگر وی برای کودک و نوجوان به شمار می‌آیند.

پروین دولت‌آبادی

پروین دولت‌آبادی سال 1303 در اصفهان به دنیا آمد و پس از نقل مکان خانواده‌اش به تهران، به ادامه تحصیل مشغول بود که در دوره دبیرستان شاعری‌اش شکوفا شد. او پس از دبیرستان، برای ادامه تحصیل به دانشکده هنرهای زیبا رفت، اما در پی بازدید از پرورشگاه کودکان بی‌سرپرست، درس را رها و در مقام مدیر پرورشگاه شهرداری، بدون دریافت حقوق به کار پرداخت. پروین در پرورشگاه به طور جدی به سرودن شعر کودک آغاز کرد و نخستین اشعارش در مجله پیک به چاپ رسید. در سال ۱۳۴۹ نخستین مجموعه شعر او با نام «شورآب» منتشر شد و در ۱۳۵۲ مجموعه «آتش و آب»، در 1369، مجموعه «گل را بشناس کودک من» و قصه منظوم «مرغ سرخ پاکوتاه» و در 1373، «بر قایق ابرها» را منتشر کرد که آخری بیش از چهارصد شعر او را از 1335 تا 1355 که اغلب در مجله پیک چاپ شده بودند، در بر می‌گرفت.

وی چند سال بعد به استخدام شرکت نفت درآمد و در هر دو دوره در بخش سوادآموزی کارگران به فعالیت انجام می‌داد. قرارگرفتن به عنوان یکی از ویراستاران بخش کتاب‌های کودکان انتشارات فرانکلین، گردآوری گنجینه ادبیات کودکان با همکاری لیلی ایمن آهی و بنیان‌گذاری انتشارات تخصصی ادبیات کودک به همراه پرویز ناتل خانلری از فعالیت‌های او در زمینه ادبیات کودکان ایران است.

از آثار این شاعر کودکان می‌توان به شوراب، بر قایق ابرها، باز می‌آید پرستو نغمه‌خوان، هلال نقره‌سار، در بلورین جامه انگوری و «گنجشک و وزغ» اشاره کرد.⁴

دولت‌آبادی در زمینه ادبیات کودکان آثاری مصور نیز منتشر کرد که یکی از آن‌ها با عنوان گل بادم بود که برنده جایزه شعر شورای کتاب کودک شد. شعر او، به‌ویژه سروده‌های مجموعه گل بادم، مملو از نگاه ساده و کودکانه، و در عین حال عمیق، به زندگی و پدیده‌های آن است؛ این نگاه بازتاب معصومیت و تجربه و مواجهه آن دو باهم است. او

³ Nabipour, Samin. 28 shahrivar 1392. Gape Hafte: Atousa Salehi, Navisande ve Motarjeme Asare koodakan... Rouznameye Iran, Sh. 5465, S. 11. Ketabak.

⁴ Moassesseye Pejoheshiye Tarikhe Edebiyate Koodakan, Parvin Dolatabadi. Dastresei Dar 3 Farvardin 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: <https://koodaki.org/parvin-dolatabadi>.

Karagözoğlu

برخلاف برخی دیگر از شاعران کودک، زبان پند و اندرز را به‌کار نگرفته، بلکه مخاطب را به دیدن و چگونه دیدن و کودکانه دیدن فرا خوانده‌است⁵

وی پس از یک دوره بیماری، 1387 در 84 سالگی در تهران درگذشت. دولت‌آبادی به شاعر کودکان شهرت یافت و برخی از اشعارش در کتابهای فارسی دوره دبستان به‌چاپ رسیده است.

پروین علی‌پور

پروین علی‌پور روانشناس، شاعر، نویسنده و مترجم کتاب کودکان و نوجوانان سال 1325 در مازندران به دنیا آمد. او در ده سالگی شعر می‌سروده و از 14 سالگی شعرها و داستان‌ها و بعدها مقالات روانشناسی و تربیتی‌اش را در روزنامه‌ها و مجله‌ها چاپ می‌نمود و از سال 1369 فعالیت حرفه‌ای ادبی خود را آغاز نمود.

پروین علی‌پور در تهران بزرگ شد و تحصیلات خود را تا مقطع کارشناسی ارشد در رشته روان‌شناسی دانشگاه تهران ادامه داد.

به دلیل علاقه‌اش به ادبیات سال‌ها به عنوان دبیر ادبیات در آموزش و پرورش خدمت نمود و همچنین در سمت تهیه‌کننده و تکنولوژیست آموزشی در سیمای جمهوری اسلامی و همکاری با نشریات «کودکان»، «سلام بچه‌ها»، «سروش نوجوان» و ... از کارنامه‌های وی است.⁶

پروین علی‌پور تا کنون بیش از 100 کتاب برای کودکان و نوجوانان تألیف و یا ترجمه کرده است⁷

مجموعه «داستان‌های مهربانی»، «شب به خیر عزیزم»، «گل گلک»، «نازک نارنجی»، «خسته نباشی»، «آقا اجازه»، «خواب و قاب و بهار نارنج»، و مجموعه «ماجراهای زنبورک‌چولو» از جمله کارهای تألیفی وی اند.

خانم علی‌پور در داستان‌های مجموعه «ماجراهای زنبورک‌چولو» با نگاهی روانشناسانه به مشکلات بچه‌ها نگاه کرده و سعی کرده است مفاهیمی را که برای بچه‌ها قابل لمس است، در قالب داستان‌های کوتاه مطرح کند. شخصیت اصلی این داستان‌ها زنبورک است و به دلیل تمثیلی بودن بچه‌ها می‌توانند خود را جای او بگذارند.⁸

زهرادری

زهرادری، نویسنده، شاعر و از جمله زنان طنز نویس در حوزه شعر طنز در سال 1359 در اصفهان متولد و در رشته زبان و ادبیات فارسی مدرک کارشناسی ارشد گرفته است. سردبیری بخش شعر طنز سایت تخصصی شعر کوتاه ایران و جهان (آنات)، ترانه‌سرایی و همکاری با مطبوعات و ساخت ترانه‌های قرآنی برای کودکان از فعالیت‌های وی است.

زهرادری، در جشنواره سراسری طنز طهران در سال 1388، و جشنواره ملی جوان ایرانی در سال 1389 بخش شعر طنز برگزیده شد.⁹

⁵ Hadavi, Mostafa. 1385. Parvin Dolatabadi. Takere Shoaraye Ostane Esfahan, S. 136. Bayat. Reza Gorouhe Zaban ve Edebiyate Farsi.

⁶ Entesharate Soureya Mehr. 4 Esfand 1396. Parvin Alipour. Dastresi Dar 3 Farvardin 1396. Bar Gerefte Az Tarnomaye: <https://www.sooremehr.ir/fa/author/128> 8.

⁷ Ehtesham, Niloufar. Mosahebe Ba Khanome Parvin Alipour. Navisandeye Koodak va Nojavan. Nashreyeye Internetiye Javan. Bargerefte Az: <https://www.nojavanha.com/category/?p=4260>.

⁸ Alipour Parvin. 1391. Damghe Soukhte Mikharim. Tehran: Nashre Monadi Tarbiyat Chape Aval.

Karagözoğlu

پرویز» و «ژاله یا رهبر دوشیزگان» در زمینه داستان و «افسانه سیمرغ» (از منطق الطیر عطار) برای کودکان از آثار وی اند.

زهره را کیا 6 ماه پس از درگذشت همسرش دکتر پرویز نائل خانلری سال ۱۳۶۹ در 78 سالگی درگذشت.

سپیده خلیلی

سپیده خلیلی، متولد سال 1338 در تهران، دوره دبیرستان را در تهرانسپری کرد. او با دانشجوی الکتروتکنیکی که در آلمان درس می خواند ازدواج نمود، همراه همسرش به آن کشور رفت و از سال ۱۳۵۹ در دانشگاه براون شوايگ آلمان در رشته روانشناسی مدرک کارشناسی ارشد خود را گرفت.

خلیلی در سال ۱۳۶۸ با نوشتن مقاله ای در زمینه مردم شناسی برای صدا و سیما مورد تشویق یکی از مسئولین آنجا قرار گرفت و به پیشنهاد وی به طور جدی به نویسندگی روی آورد که بعد یک هفته از این ماجرا اولین کتابش را برای کودکان به اسم «بهترین مادر دنیا کیه؟» نوشت. او در همان سال وارد مجله کیهان بچه ها شد و اواخر سال 1371 برای بچه های زیر دبستان و سال اولی ها، مجله «رشد کودک» را راه انداخت و برای نوشتن داستانی به نام «یادداشت های غریبانه» در سروش نوجوان، لوح زرین و جایزه سفر حج را برنده شد.

خلیلی بعد از اخذ مدرک دکترای روانشناسی بالینی در سال 1384، مدتی به ویزیت بیماران می پرداخت که این کار را با روحیه خودش سازگار ندید، وارد کار تحقیقی شد. در این راستا با چند تن از استادان دانشگاه شهید بهشتی و در پژوهشکده خانواده همکاری کرد و روشی را برای درمان کودکان به نام روش «هنر درمانی» و به ویژه «قصه درمانی» پیشنهاد داد که برای بچه های خردسال تا 11 سال انجام می شد و مورد استقبال بسیاری قرار گرفت.

او معمولاً در حوزه روانشناسی کودک و مباحث ادبی کودکان و نوجوانان می نویسد، بیش از یکصد و پنجاه عنوان کتاب ترجمه و تالیف برای خردسالان، کودکان، نوجوانان و بزرگسالان نشر نموده و جوایز جشنواره های کتاب کانون پرورش فکری کودکان، جشنواره مطبوعات کودک، دوچرخه طلایی و ... را کسب کرده است.

از آثار او می توان به «بگو نه»، «تی تی و تاتا»، «بند کفشت را ببند»، «تو کجایی»، «خجالتی نباش»، «خرگوش کوچولو»، «دست های نازنازی»، «قصه های مهربانی»، «مجموعه نقاشی می کنم و یاد می گیرم»، «مثل هیچ کس»، «طیب سرگردان»، «تخم مرغ شکلاتی»، «تخم مرغ شانسی» و «مثل هیچکس» اشاره کرد.¹²

از فعالیت های دیگر وی می توان به سردبیری مجلات مختلف همچون رشد کودک، رشد نوآموز، شاهد کودکان و پرستو و عضویت در شورای دفتر تالیف کتب درسی اشاره کرد.

سرور کتبی

سرور کتبی در سال 1338 در شهر اهواز به دنیا آمد و بعد از اینکه به مدرسه رفت به نوشتن خاطراتش آغاز نمود که با مرور زمان نوشتن را به طور جدی پیگیری و داستانی را با نام «شهر گل های خاکستری» در مجله رشد چاپ نمود.

¹²Khabargozari Fars. 12 Shahrivar 1394. Daste Pore Sapide Khalili Az Asare Talif Va Tarjome / Zendegi Ostad Abo Ali Sina Neveshte Shod. Dastresi Dar 22 Dey 1396 Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13941012000452>.

کتابی معمولاً برای کودکان و نوجوانان می‌نوشت و از آنجا که به نظر وی نویسندگان گروه خورد سال کمتر اند، اکنون بیشتر برای خرد سالان می‌نویسد.

از آثار تألیفی سرور کتبی، «آکسیژن و هبازی‌هایش» تندیس بلورین و لوح تقدیر از جشنواره کتاب های آموزشی رشد را دریافت نموده، «بنگ بنگ» دیپلم افتخار از یازدهمین جشنواره کتاب کودک و نوجوان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان سال 1383 و لوح تقدیر از هشتمین جشنواره کتاب های آموزشی رشد رشته قصه آموزش پیش دبستانی را، «اگر اوزون نباشد» لوح تقدیر از چهارمین جشنواره کتاب های آموزشی رشد سال 1383، «عروسکم کو»، لوح تقدیر از جایزه ادبی پروین اعتصامی سال 1383 و «دریا دریا» دیپلم افتخار و تندیس بلورین از هفتمین جشنواره کتاب های آموزشی رشد سال 1386 را کسب کرده است. «من نمی‌ترسم» برگزیده دهمین دوره جایزه کتاب فصل تابستان 1388 شده است، «خانم غوله به عروسی می‌رود» لوح تقدیر و تندیس از چهارمین دوره جایزه ادبی پروین اعتصامی سال 1389 و «کتاب‌های نارنجی» لوح تقدیر و تندیس از پنجمین دوره جایزه ادبی پروین اعتصامی سال 1392 را از آن خود کرده است. «قطار بازی» وی در فهرست کتاب های برگزیده برای کودکان با نیاز های ویژه از سوی دفتر بین المللی کتاب برای نسل جوان IBBY قرار گرفته است.

«قصه‌های جاجیم»، «درخت آلو»، «بستنی خورشید»، «این همه تلق و ملق»، «پله بازی و بستنی خورشید»، «اسب شهزاده و 6 قصه ی دیگر»، «آسیاب، بچرخ»، «هیس...ساکت» و «من هم بازی» از دیگر تألیفات وی می‌باشند.¹³

سوسن طاقدیس

سوسن طاقدیس متولد سال ۱۳۳۸ در شیراز، قبل از سن مدرسه برای کودکان هم سالش قصه گوئی را آغاز کرد که این علاقه به نوشتن و گفتن قصه در سنین مدرسه ادامه پیدا کرد و در نهایت در سن هجده سالگی اولین نوشته خود را به کانون پرورش فکری کودکان برد که برای چاپ پذیرفته شد اما به واسطه تحولات اجتماعی، چاپ این کار به دست فراموشی سپرده شد.

خانم طاقدیس بعد از آن در تلویزیون شیراز، در یک برنامه عروسی به فعالیت مشغول شد و اولین قصه اش را به نام «بابای من دزد بود» در کیهان بچه ها به چاپ رساند که این شروع فعالیت جدی وی در زمینه نویسندگی شد.

طاقدیس تحصیلات دانشگاهی اش را در رشته‌های روانشناسی، جامعه شناسی، علم و ادیان آغاز کرد اما تمام تلاش خود را صرف نوشتن برای کودکان و نوجوانان کرده بود، تحصیلاتش را نیمه کاره رها کرد.

حدود ۱۶ سال همکاری مستمر با تلویزیون، بیش از یک دهه فعالیت در روزنامه کیهان از کارنامه‌های وی است.

سوسن طاقدیس به سرودن شعر برای کودکان نیز قلم برداشت که به طور پراکنده در مجلات مختلف به چاپ رسید و آثار زیادی برای کودکان به نشر رسانده که تعدادی از آنها به زبان‌های خارجی ترجمه شده اند و همچنین جوایز متعددی دریافت نموده است. از آثار وی «قدم یازدهم» که مضمون اصلی آن زندانی شدن انسان ها در باورهای خودشان و مقاومت در برابر تغییر است و از میان کارهایش محبوب‌ترین قصه برای خود خانم طاقدیس می‌باشد، جایزه کتاب

¹³Sorour Kotobi. Tarnomaye Shakhsi Sorour Kotobi. Dastresi Dar 23 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.sorourkotobi.com/about>.

Karagözoğlu

سال ۱۳۸۴ دریافت نمود و در همین سال کتاب دیگر وی به نام «شما یک دماغ زرد ندیدید؟» جایزه پروین اعتصامی را به دست آورد.

«بازی اهریمن»، «چی به چیه کی به کیه»، «سوسکی و سیل بارون، موشی توی بیابون»، «دختری دارم شاه نداره»، «بیژن و منیژه»، «توی سرمای زمستون، سوسکی و راز پنهنون»، «وای وای تله موش، آقا موشه افتاده توش»، «یکی بود»، «مجموعه قصه های پیامبران اولوالعزم»، «سوسکی خانم باغچه می خواد، اطاق با طاقچه می خواد»، «ماجراهای خاله سوسکه و آقا موشه»، «این صدای دماغ کی بود»، «داستان زندگی حضرت نوح»، «سوسکی خانم پرداره، اگرچه شوهر داره»، «رنگ‌های باور نکردنی!»، «... و دستها از خاک روئیدند»، «سوسکی داره یه بچه، تو بچه روی طاقچه» و «جوراب سوراخ» از جمله آثار منتشر شده وی اند.¹⁴

سعیده موسوی زاده

سعیده موسوی زاده مشهور به خاله خانجی متولد سال 1344 در مشهد به دنیا آمده و از دانشگاه شهید بهشتی در رشته فلسفه کارشناسی خود را گرفته است. او از سال ۱۳۶۳ به سرودن شعر و از سال ۱۳۷۱ به نوشتن قصه برای کودکان را به صورت جدی آغاز نمود و سال 1385 اولین همکاری های او با مجلات کودک در زمینه طنز، قصه و شعر نیز شکل گرفت که مجموعه شش جلدی از «داستان‌های شاهنامه» را برای کودکان بازنویسی کرد. این اثر با حمایت سازمان میراث فرهنگی خراسان توسط انتشارات به چاپ رسید و در مراسم کتاب سال ۱۳۸۶ خراسان به عنوان اثر برتر در ادبیات کودک استان مورد تقدیر قرار گرفت.

مسئولیت صفحه شعر کیهان بچه ها و فعالیت به عنوان یکی از کارشناسان شعر مجله رشد نوآموز از کارنامه‌های وی است و این نویسنده کودکان و نوجوانان در زمینه شعر کودک عناوین و جوایز زیادی را در کشور به خود اختصاص داده است.

«نه جیک جیک نه فار فار»، «عاشقم پس هستم»، «شعر باران»، «آن»، «به دنیا آمدن رستم»، «شهروند کوچولو»، «من و مردم ایران»، «هی برف، برف، هی برف»، «کتاب خوردنی»، «یک پرس موش»، «غول پرخور»، «آب و تاب»، «می رقصم زیر باران» و «مرغ همسایه غاز است» از آثار وی اند.

شادی بیضایی

شادی بیضایی، مترجم، نویسنده، شاعر و ویراستار کتاب های کودکان و نوجوانان سال ۱۳۵۶ در تهران به دنیا آمد و نویسندگی حرفه ای خود را از سال ۱۳۷۸ با چاپ داستان، در اولین شماره نشریه بادبادک آغاز کرد. او با چاپ داستان و شعر در "رشد کودک"، "رشد نوآموز"، "دوچرخه" و "سه چرخه"، "کیهان بچه ها" و همچنین "بادبادک" فعالیت خود را ادامه داد و در نهایت اولین کتابش را با نام «ستاره و بابا بزرگ» سال ۱۳۸۰ به چاپ رساند.

مدیریت داخلی نشریه بادبادک در موسسه پژوهشی کودکان دنیا نویسندگی با برنامه رادیویی «شب به خیر کوچولو» از فعالیت‌های وی است.

¹⁴Natanzi, Azade Sosan Taghdis. 22 Mordad 1385. Shabekeye Iran Zanan Dastresi Dar 12 Bahman 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: http://www.iran-zanan.ir/cultural/cat_36/000578.php.

Karagözoğlu

بیضایی بیش از ۳۰ عنوان کتاب در حوزه ادبیات کودک و نوجوان منتشر نموده است که باز نویسی مجموعه «سه جلدی شاهنامه»، مجموعه ۱۵ جلدی «آموزش مفاهیم به کودکان پیش دبستانی»، «خاطرات تو»، «خنده ملوس»، «مروارید»، «خال خالی و سایه اش»، «یک جور دیگر»، «تابستانه» (آموزش ریاضی به کودکان برای سال های اول دبستان)، «شغل های شهر قصه»، «کتاب کودکی تو»، «سلامت و بهداشت»، «حیوانات»، «من»، «رفت و آمد در شهر»، «گیاهان»، «بشنو و بگو»، «خانواده»، «فصل ها»، «اینجا و آنجا»، «خانه» و «شکل ها و رنگ ها» از جمله این آثار است. بیضایی از سال ۱۳۸۷ در استرالیا به سر می برد.¹⁵

صوفیا محمودی

صوفیا محمودی مترجم، پژوهشگر و نویسنده سال ۱۳۳۵ در تهران به دنیا آمد و از دانشگاه تهران در مقطع لیسانس زبان و ادبیات روسی فارغ التحصیل شد. تدوین «ادبستان» شامل فرهنگ ادبیات کودک و نوجوان یکی از کار نامه های برجسته او می باشد که هم یک اثر مرجع بوده و هم از لحاظ متن و هم از لحاظ تصویر جذابیت دارد. این کتاب دارای بار آموزشی، پژوهشی و اطلاع رسانی است و برای جامعه کتابخوان و همه کسانی که برای کودکان و نوجوانان فعالیت می کنند می تواند مفید واقع شود.¹⁶

خانم محمودی علاوه بر مقالات متعدد و داستان هایی که در مجلات تکاپو، آدینه، زنان به چاپ رسانده است، کتاب هایی عمدتاً از نویسندگان معاصر روس را برای کودکان و نوجوانان ترجمه می کند و شاعر معروف شعر «می رم مدرسه، جیبام پر فندق و پسته» در مجموعه تلویزیونی «شهر موش ها» می باشد و یکی از گویندگان این مجموعه است.

17

کتاب داستان «یک فکر بکر»، «جدول کلمات به هم ریخته»، مجموعه داستان کوتاه «زن و کودک با گنجشک و ترانه»، از تألیفات وی است.

«زن و کودک با گنجشک و ترانه»، یکی از آثار شایان توجه در زمینه ادبیات داستانی پس از انقلاب است و موضوع و قهرمان داستان ها زن است که به عنوان مادر، همسر و به عنوان فردی از اجتماع در صدد اثبات هویت مستقل خود است.¹⁸

عرفان نظرآهاری

عرفان نظرآهاری نویسنده و شاعر کودک و نوجوان، متولد سال ۱۳۵۳ در تهران، از نوجوانی علاقه مند به نوشتن بوده که از ۱۳ سالگی با کانون پرورش فکری ارتباط برقرار می کند و عضو مکاتبه ای کانون می شود. او بعدها با دفتر شعر جوان و خانه شاعران ایران آشنا و از اعضای آنجا شد و همچنان برای نشریات ویژه کودکان از جمله در مجله «زن روز» برای قسمت ۱۳ تا ۱۸ ساله ها و بعد برای «سروش نوجوان»، «سوره نوجوانان» به نوشتن پرداخت.

¹⁵Ketabak. Shadi Bayzaei. Dastresi Dar 7 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: Ketabak.org.

¹⁶ Rouzname Ettelaat. 18 Azar 1392. Rounamayi Az Adabestan Dar Shahre Ketab. Dastresi Dar 25 Dey 1396. Bar Gerefte Az Tarnomaye: <http://www.ettelaat.com/etiran/?p=32406>.

¹⁷Abedini Hasan. 1386. Farhange Dastan Nevisane Iran. S 249. Tehran: Nashr Chashme, Chape Avval. Farrokhzad, Poran. 1386. Karnomaye Zanan Karaye Iran Az Aghaz Ta emrouz. S 1695. Tehran Nashr Ghatre Chap Avval.

¹⁸Sadeghi, Aliashraf ve Digaran. Azarmah 1370. Tazehaye Nashr. Faslname Farhangestan Zaban ve Adabe Farsi, Nameye Farhangestan 16, S 4, Sh. 4, Zemestan 77 S 169-170.

Karagözoğlu

نظر آهاری در سال ۱۳۷۵ «از روزهای سادگی» را نوشت و در سال ۱۳۷۶ «پشت کوچه‌های ابر» را منتشر کرد که این کتاب به عنوان برگزیده جشنواره کتاب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان انتخاب گردید و در سال ۱۳۸۱ «کوله پشتی ات کجاست؟» را نوشت که این کتاب برگزیده کتاب سال و برگزیده جشنواره ادبی پروین اعتصامی شد، سال ۱۳۸۲ «نامه‌های خط خطی» را منتشر ساخت که این اثر در ۱۳۸۴ برگزیده کتاب سال سلام بچه ها شد و در جشنواره کتاب های کمک آموزشی رشد لوح تقدیر گرفت، سال ۱۳۸۳ کتاب‌های «راز مرواریدهای شهرزاد» و «لیلی نام تمام دختران زمین است» را نوشت که دومی برگزیده جشنواره کتاب های برتر شد و سال ۱۳۸۵ «پیامبری از کنار خانه ما رد شد»، «هر قاصدکی یک پیامبر است»، «بالهایت را کجا جا گذاشتی؟» و «چای با طعم خدا» را نشر نمود که آخری به عنوان کتاب برگزیده جشنواره کتاب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتخب گردید و در سال ۱۳۸۶ «جوانمرد نام دیگر تو»، «من هشتمین آن هفت نفرم» و «روی تخته سیاه جهان با گچ نور بنویس» نوشت که «روی تخته سیاه جهان با گچ نور بنویس» در چهارمین جایزه کتاب فصل به عنوان اثر برگزیده انتخاب شد.

لوح افتخار دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان ibby در اسپانیا از جوایز وی است و تعدادی از کتاب‌های او به زبان خارجی ترجمه شده اند.

قرار گرفتن او به عنوان یکی از نویسندگان کتاب داستان صلح که مورد حمایت یونسکو قرار دارد از افتخارات وی است. این اثر در کره جنوبی به چاپ رسیده است و تاکنون به ۱۰ زبان ترجمه شده و به صورت موسیقایی با آهنگسازی محمد نصرتی منتشر شده است.

مسئولیت‌های فرهنگی و داوری، سردبیری برنامه ویژه نوجوانان در رادیو و نگارش پنج عنوان کتاب پژوهشی در ادبیات فارسی با موضوع‌هایی همچون عشق، قناعت، عدالت طلبی و ستم ستیزی ارزش زندگی و مرگ و هستی از کارنامه‌های وی است.

او در رشته زبان و ادبیات فارسی دکترا دارد و در دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی مشغول تدریس است.¹⁹

فروزنده خداجو

فروزنده خداجو متولد سال 1341 در کرمانشاه که دارای مدرک کارشناسی ادبیات فارسی است، در ۱۵ سالگی اولین کتابش را به چاپ رساند اما نویسندگی را به طور جدی در 21 سالگی شروع کرد.

از آثار وی «داستان‌های الفبا» به صورت مجموعه قصه‌هایی در همکاری با جمعی از نویسندگان کودک همچون محمدرضا شمس، لاله جعفری، شکوه قاسم‌نیا، مجید راستی، مهری ماهوتی و ... خلق شده است. «قصه‌های الفبا» که حاصل تجربه مشترک جمعی از نویسندگان است و تالیف آن قریب به یک سال زمان برده و قهرمانان آن از حروف الفبا تشکیل می‌شوند.²⁰

«اینجا، در این پرده منم: داستانی از زندگی استاد کمال‌الملک»، «بهترین جای دنیا»، «اتوبوس»، «قابلمه»، «پسر و پروانه»، «آموزش رفتن به دستشویی»، «دستکش»، «گاو»، «جوراب پشمی»، «شیر مادر»، «افسانه‌هایی از شاهنامه»،

¹⁹Abdi Zahra. 17 farvardin 1394. Goftgo Ba Erfannazar Ahari. Zendegi Konim; Honar In Ast. Kanoon Parvareh Fekri Koodakan. Dastresi Dar 26 Dey 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: kanoonnews.ir.

²⁰ Khabrgozari Ketab Iran. 22 Bahman 1395. Ravayatha Az Roshd Janin Dar Majmooe Niniha. Dastresi Dar 23 Bahman 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: <https://www.isna.ir/news/95112215107>.

Karagözoğlu

«بزرگاله»، «چتر»، «دعاهای کودکان»، «دیوانه وار»، «کلاه»، «چکه»، «روزی که لیمویی بود»، «سنگ»، «آرزوهای نخودی و 6 قصه دیگر»، «دیواری که می‌ترسید و 6 قصه دیگر»، «قابلمه‌ای که خسته شد و 6 قصه دیگر»، «366 قصه تصویری برای روزهای سال»، «آقانقله در عروسی و 6 قصه دیگر»، «سبیل آقای اژدها و 6 قصه دیگر»، «کوله‌پشتی آقاغوله و 6 قصه دیگر»، «بچه‌های سرزمین گربه»، «جوجه کوچولو و خانم دایناسور و 6 قصه دیگر»، «سجد خانم و 6 قصه دیگر»، «خانه‌ای که فرار کرد و 6 قصه دیگر»، «سنگ مردم‌آزار و 6 قصه دیگر»، «مداد و عنکبوت و 6 قصه دیگر»، «درخت زنگوله و 6 قصه دیگر»، «غول ستاره‌خور و 6 قصه دیگر»، «درخت»، «بیک موش و چند تا مامان و 6 قصه دیگر»، «ابری که پایین افتاد و 6 قصه دیگر»، «بچه‌گرگ نازنین و 7 قصه دیگر»، «کبریتهی که رئیس آشپزخانه بود و 7 قصه دیگر»، «سرزمین ما ایران: داستانهایی از جغرافیا» و «من عجیب و غریب» که تم فانتزی دارد، ولی دستمایه اصلی داستان آن موضوع گرسنگی است و مجموعه‌ای هفت‌جلدی با عنوان «نی‌ها» که ماجرای رشد جنین را در شکم مادر از قول جنین نقل می‌کند از آثار وی اند.²¹

فریده فرجام

فریده فرجام، متولد سال ۱۳۱۳ در تهران، نویسنده کودکان، نمایش‌نامه‌نویس و شاعر بزرگسالان دوران دبیرستان را در پاریس گذراند و از دبیرستان کار ادبی خود را با نوشتن داستان‌های کوتاه آغاز کرد و شعرها و داستان‌هایش در مجلات ادبی دهه ۱۳۳۰ منتشر می‌شد. او در زمان دانشگاه نخستین کار کودکانه‌خود را به نام «حسنی» نوشت و از دانشگاه تهران لیسانس ادبیات فرانسه گرفت.

فرجام در سال‌های ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲ در سمینار فرهنگی کشورهای در حال توسعه، شرکت نمود، در کتابخانه بین‌المللی کودکان و نوجوانان مونیخ موضوع مذهب و سیاست در کتاب‌های کودکان را به عنوان طرح مطالعاتی خود برگزید و بخش کتاب‌های فارسی کودکان را در این کتابخانه راه‌اندازی کرد.

در سال ۱۳۴۴ برای افتتاحیه شورای کتاب کودک از خانم فرجام به عنوان نویسنده دعوت و او جزو اولین هیئت مدیره و گروه بررسی کتاب انتخاب شد. وی سال ۱۳۴۵ وارد کانون پرورش فکری کودک و نوجوان دعوت شد و در این کانون با انتشار کتاب «مهمان‌های ناخوانده» فعالیت کانون در زمینه نشر را شروع کرد که این کتاب در همان سال جایزه سلطنتی را برای خانم فرجام به ارمغان آورد. او بعد از سه سال فعالیت در کانون در سال ۱۳۴۹ به پاریس و سپس به آمستردام رفت و در آنجا از میان هزاران متقاضی تحصیل در آکادمی فیلم و تلویزیون هلند جزء هجده نفر اول، فارغ التحصیل شد.

از آثار وی نمایشنامه «تاجماه: عروس هوای مقوایی»، برنده جایزه نمایشگاه کتاب سال ۱۹۶۷ بولونیا و برنده جایزه یونسکو در ژاپن گردید و «مهمان ناخوانده» وی کتاب برگزیده شورای کتاب کودک ایران در ۱۳۴۵ شد.

فریده فرجام با نشر کتاب «زنجیر عمو زنجیر باف» در سال ۱۳۵۲ در انتشارات ابن‌سینای تبریز، کار در عرصه کودکان را کنار گذاشت و اکنون در آمریکا به فعالیت‌های ادبی و هنری خود در عرصه تئاتر و شعر برای بزرگسالان ادامه می‌دهد.

²¹Khabargozari Mehr. 11 Dey 1391. Frouzande Khodajoo Negaresh Roman Man Ajibo Gharib Ra Tamam Kard. Dastresi Dare 23 Bahman 1396. Bar Gerefte Az Tarnomaye: <https://www.mehrnews.com/news/1780229>

فعالیت در هالیوود در استودیو Concord New Horizon و تدریس در رشته کارگردانی سینما و رهبری آکتور در دانشگاه ایالتی بویزری آیداهو از فعالیت های وی است.²²

از دیگر آثار وی برای کودکان داستان «عمو نوروز» و «گل بلور و خورشید» می باشد.

شکوه قاسم‌نیا

شکوه قاسم‌نیا متولد سال ۱۳۳۴ در تهران، تحصیلات مقدماتی را در تهران گذراند و سال ۱۳۵۸ در رشته علوم سیاسی کارشناسی خود را از دانشگاه ملی دریافت نمود.

قاسم نیا، پس از اتمام تحصیلات، سال 1359 برای تعداد محدودی از بچه‌ها در گروه سنی سه تا پنج سال، در یک طبقه از منزل شان مهد کودک خصوصی به راه انداخت که در این مهد کودک برای کودکان شعر و قصه می‌ساخت. او پس بعد از ایجاد مهد کودک در اولین سمینار «ادبیات کودک در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان»، به منظور استفاده از مطالب در جهت ارتقای بچه‌های مهد کودک، شرکت کرد و این سمینار سبب آشنایی وی با شاعران کودک مانند «مصطفی رحماندوست» و «نیکخواه آزاد» و ... آشنا شد. او بعد از این در مجله «کیهان بچه‌ها» به عنوان سردبیر صفحه شعر به فعالیت پرداخت و به ناچار مهدکودک را تعطیل نمود.

او همچنین انتشارات «نهاد هنر و ادبیات» تأسیس و کمی پس از آن مجله «گلک» را در سال ۱۳۶۹ که ویژه خردسالان بود راه‌اندازی نمود و سردبیری آن را بر عهده گرفت. البته وی پس از مدتی، به دلایلی از این انتشارات و مجله گلک فاصله گرفت و همچنین در سال ۱۳۷۰، از کیهان بچه‌ها جدا شد.

شکوه قاسم‌نیا شاعر و یکی از نویسندگان مطرح در حوزه ادبیات کودکان و نوجوان و از معدود نویسندگانی است که با وجود توانایی و آگاهی تکنیکی، به شکل عامدانه به کتاب‌های عامه‌پسند گرایش یافته است.

قاسم‌نیا بیشتر برای گروه‌سنی خردسالان می نویسد و از او بیش از 200 عنوان کتاب در زمینه ادبیات کودک و نوجوان منتشر شده است. حدود شصت درصد از کتاب‌های او را داستان‌ها تشکیل می‌دهد و از جمله سروده‌های وی می توان به ترانه برنامه‌های تلویزیونی «محل بهداشت»، «علی کوچولو»، «گنجشک اشی‌مشی»، «عمو پورنگ» و شش فیلم سینمایی کودکان اشاره کرد. آثاری از وی نیز در کتاب‌های درسی فارسی اول دبستان نیز گنجانده شده است و نمایشنامه نویسی و بازنویسی متون کهن را نیز در کارنامه خود دارد.

قاسم‌نیا برای «قطار، قطار، قطار مورچه» در سال ۱۳۸۹ لوح تقدیر از چهاردهمین جشنواره کتاب کودک و نوجوان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، برای «هلی فسقلی در سرزمین گول‌ها» در بخش داستان کودک جایزه کتاب سال ۱۳۸۱ و برای «قصه‌ای به شیرینی عسل» در سال ۱۳۷۶ از هفتمین جشنواره کتاب کودک و نوجوان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان لوح زرین و دیپلم افتخار را دریافت نمود. «گلک چه مهربان است» برگزیده هشتمین دوره کتاب سال وزارت ارشاد سال 1369 شد و لوح زرین از دومین جشنواره کتاب کودک و نوجوان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را در سال ۱۳۶۹ کسب کرد، «بقچه گلی» دیپلم افتخار از اولین جشنواره کتاب کودک و نوجوان

²²Ahadian, Parisa. 15 Farvardin 1396, Didar Ve Goftegoo Ba faride Farjam, Majelleye Farhangi Ve Honariye Bokhara. Dastresi Dar 1 Farvardin 1397. Bargerefete Az: <http://bukharamag.com/1396.01.17557.html> .

Karagözoğlu

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را در سال ۱۳۶۸ گرفت و «اندازه دنیا» دبلیم افتخار از «بینال تصویر گران فرانسه» را کسب کرد.²³

«دست کوچولو پا کوچولو»، «ماه و ماهی»، «خاله ریزه و قاشق سحرآمیز»، «خاله سوسکه و آقا موشه»، «مثل یک گل کوچک»، «بوی گل نارنج»، «به خاطر خروسه»، «صدا آموزی، کمک درسی اول ابتدایی، مجموعه شعر»، «نی‌نی مامانی قاقا می‌خواد»، «مامان بیا جیش دارم»، مجموعه شعر «داداشی»، مجموعه «شازده کوچولو»، «کلاغه به خنده افتاد» مجموعه «ترانه‌های کودکانه حسنی»، مجموع شعر «موش کوچولو شاعره»، «لالالالا گل شب بو»، «مجموعه شعر و داستان «میومیو»، «اتل مثل این گل‌مه عشق منه، خوشگل‌مه»، «مجموعه شعر «ترانه‌های خانه»، «مجموعه شعر و داستان «الو، الو، عمو سلام»، «سفید سیاه رامراه»، «روباہ مرغ ندیده»، «گلک چه مهربان است»، «اندازه دنیا»، «هر گردی، گردو نیست»، «بقچه گلی»، «قصه‌ای به شیرینی عسل»، «یار حسنی و ننه کوچیکه و دختر نارنج و ترنج»، «مجموعه داستان «ستاره‌ای که افتاد»، «بیزبزند و ماجرای تازه»، «مجموعه «نخودی»، مجموعه «حسنی»، مجموعه داستان «هویجک تنبل»، «مجموعه داستان «مورچه ریزه، قصه می‌گفت»، «بارون می‌آد شر شر، مجموعه داستان»، «آرزوهای کرم کوچولو، مجموعه داستان»، «کلاغه به خانه‌اش رسید، مجموعه داستان»، «پسته دهان بسته، مجموعه داستان»، «آقاموش باهوش، مجموعه داستان»، «قورباغه خجالتی، مجموعه داستان»، «کوتوله ناقلا و گول دندان طلا، مجموعه داستان»، «افسانه‌های شیرین هزار و یک شب، ۲جلد»، «هلی فسقلی در سرزمین غول‌ها»، «آجیل مشکل‌گشا»، «خروس گردو دزد»، «لچک قرمزی»، «افسانه دیو و دختر»، «مهمان‌های ناخوانده»، «قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک»، «لطیفه‌های کودکانه «چرا نمی‌خندی؟»، «کلاغ پر»، «داستان‌های نخودی»، «خاله خال خالی»، «شابی بی‌غوله»، «گربه‌ای با دم موش»، مجموعه داستان «لب خندو» و مجموعه «یک اسم و چند قصه» از دیگر تألیفات قاسم‌نیا می‌باشند که «یک اسم و چند قصه» با همکاری گروهی از نویسندگان کودکان و نوجوانان نوشته شده است.

فریبا کلهر

فریبا کلهر رمان‌نویس و نویسنده ادبیات کودک و نوجوان سال 1340 در کرمانشاه به دنیا آمد. او بعد از اینکه از دانشگاه تهران لیسانس علوم تربیتی گرفت، با تحصیل در دوره کارشناسی ارشد در رشته مدیریت آموزشی رشته زبان و ادبیات فارسی را در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی تهران دنبال کرد. وی در این دوره از زندگی به نویسندگی روی آورد و در سال 1366 اولین کتابش را به اسم «همبازی باد» به چاپ رساند.²⁴

همکاری با ویژه‌نامه کودکان روزنامه همشهری، فعالیت در مجله‌های رشد در عرصه ادبیات داستانی کودک و نوجوان و سردبیری ماهنامه سروش کودکان به مدت ۱۳ سال از فعالیت‌های وی است.

او اولین کسی است که به طور جدی رمان فانتزی برای نوجوانان نوشت و اولین رمان فانتزی نوجوان در ایران به اسم «امروز چلچله من» توسط این نویسنده در سال ۱۳۷۴ منتشر شد. رمان‌های بعدی او نیز بیشتر در ژانر فانتزی

²³Khabargozari Kitab Iran. 1 Mordad 1396. Shokoh Ghasemniya Baraye Nojavanan Az Pesaraki Maloul Migouyad. Dastresi Dar 25 Dey 1396. Bar gerefte Az Tarnomaye: <http://www.ibna.ir/fa/doc/book/250201/Biografiha. Zendeginame Shokouh Ghasemnia. Dastresi Dar 25 Farvardin 1397. Bar gerefte Az Tarnomaye: http://biographyha.com/13000/biography-and-photo-shokouh-qasemnia.html>.

²⁴ Zahedimotlagh. Ebrahim. 1385 Nasle Barout. Tehran: Nashre Sarir.

Karagözoğlu

هستند. رمان «هوشمندان سیاره اوراک» رمانی علمی تخیلی است که بعد از موفقیت جلد اول و بنا به درخواست خوانندگان جلد دومش نیز نوشته شد که از کارهای برجسته نویسنده در وادی ادبیات کودک و نوجوان است و امروز این کتاب برای خوانندگانش به نوستالژی تبدیل شده است

کلهبر بعد از انتشار بیش از 40 کتاب در حوزه کودکان و نوجوانان در سال ۹۰ با انتشار سه رمان «پایان یک مرد»، «شروع یک زن» و «شوهر عزیز من»، فعالیت حرفه‌ای خود را به عنوان یک رمان‌نویس بزرگسال نیز آغاز کرد و این سه رمان در پنجمین دوره جایزه پروین اعتصامی، در بین 12 اثر تالیفی در بخش بزرگسال به مرحله نهایی داوری راه پیدا کردند و هجین جایزه کتاب سال 1368 را برای «سوت فرمانروا» به دست آورد.²⁵

«امروز چلچله من»، «ابروهای جادویی کیو کیو»، «دختر آئینه پوش»، «کسی که موهای مرا شانه زد»، «سالومه و خرگوش»، «از تو می‌خواهم خدا»، «خواهر خوش شانس من»، «گرمایی و سرمایی»، «ماشینی که خیابان می خورد»، «دو فرشته دو برادر»، «یک درخت و چهارده میوه»، «دوچرخه و پرنده»، «تو از بهشت آمده ای»، «بوی باران»، «نردبان هزار پله»، «زمینی که همین طور می لرزید»، «مادر خسته و پسر خوش خنده»، «از آسمان حرف بزن» و «سگی که قارقار می کرد»، «قصه‌های قبل از غذا»، «سالومه و خرگوش»، «قصه‌های کرگدن»، «چه عیبی داره؟»، «من و گربه سیاه»، «تندتر از اونه که یواش باشه»، «خدای من»، «تب شصت و چهار درجه جادوگر خوشگله»، «با مثنوی پشت چراغ قرمز»، «قصه‌های آقا کوچولو»، «از تو می‌خواهم خدا»، «خواهر خوش شانس من»، «مثل دختر گل ها»، «آقای هندوانه» و «من و درخت پنیر از دیگر آثار این نویسنده اند.

در «من و درخت پنیر» راوی داستان پسری است که به دلیل شیمی‌درمانی موهایش ریخته و از نظر عاطفی آسیب دیده است و رفتن مادر به جای که همگان به آن بهشت می‌نامند باعث شده است کودک به دنبال عشق مادرانه بگردد...²⁶

قدسی قاضی‌نور

قدسی قاضی‌نور، نقاش، داستان‌نویس، شاعر و از پیش کسوتان نویسنده ادبیات کودک و نوجوان در سال ۱۳۲۵ در لنگرود به دنیا آمد، در تهران دبیرستان را به پایان رساند و آنجا در رشته نقاشی وارد دانشگاه هنر شد. او در دوره دانشجویی به کار در آموزش و پرورش در پایه دبستان پرداخت که ارتباط با کودکان دروازه دنیایی تازه را به رویش گشود.

قاضی‌نور پس از دریافت لیسانس به مرکز تهیه کتاب‌های درسی رفت و ارتباطش با کودکان قطع شد و برای همین شروع کرد به نوشتن در زمینه کودکان که اولین کارش، داستان «چه کسی به چشم پسرک عینک زد» را در سال ۱۳۵۰ نوشت.²⁷

وی در سال 1358 نسیم خاکسار از دواج کرد اما ده سال بعد در هلند از هم جدا شدند.

²⁵ Jameye Majazi madarane Irani. 6 Esfman 1396. Fariba Kalhor. Dastresi Dar 1 Farvardin 1397. Bargerefte az Tarnomaye: <https://manmamanam.com/post/871>.

²⁶ Shafaei, Arash, Dey 1389. Setayesh Malikhoullyaye Eshghe Madarane. Mahname Ketabe Mah Koudak Ve Nojavan, Sh 159, S 53-54.

²⁷ Moassese Pjoheshiye Adabiyate Koodakan. Ghodsi Ghazinour. Dastresi Dar 24 Mordad 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: iranak.org .

Karagözoğlu

«کپور خیالباف»، «میهمانی مهتاب»، «آب که از چشمه جدا شد چه کرد؟»، «با م»، «همه بهانه است پدر»، «دو طبقه»، «بهترین باغ وحش دنیا»، «ویتنام گوه‌های است... و پدر بزرگ نمی‌میرد»، «با شدن، بی شدن»، «از ماهی‌ها یاد گرفتم»، «با شدن، بی شدن»، «اسباب‌کشی»، «آن روز پدرم می‌خندد»، «آن شب بارانی»، «اما چه کیوتری»، «چه کرم ابریشمی»، «آب و گندم»، «آرزو» و «قصه‌های داداشم» از تألیفات وی اند.

گیتا گرکانی

گیتا گرکانی، نویسنده، مترجم و پژوهشگر ایرانی‌سال ۱۳۳۷ در تهران به دنیا آمد. او از دانشکده هنرهای دراماتیک لیسانس ادبیات و نمایشنامه‌نویسی گرفت و ۱۰ سال سرپرست گروه تئاتر و سینمای شورای کتاب کودک بود.

این نویسنده که بیشتر فعالیتش در حوزه ادبیات کودکان و نوجوانان است، آثار زیادی را در ژانر ترسناک برای نوجوانان ترجمه کرده است. او جایزه بهترین ترجمه رمان نوجوانان جشنواره کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را در سال ۱۳۸۳ برای رمان «ژانوس» و جایزه پروین اعتصامی را برای کتاب «فصل آخر» دریافت کرده است.

این فعال کودک و نوجوان که بیشتر ترجمه‌هایش با موضوع ترسناک است، بر این اعتقاد است که اگر بخواهیم دقیق به داستان‌های ترسناک نگاه کنیم هیچ داستانی ترسناک‌تر از واقعیت نیست. داستان‌های ترسناک هیچ کدام در حقیقت ترسناک نیستند و هر کدام فکر و منطقی پشتشان است و چیزی را یاد می‌دهند، با این تفاوت که هیجان زیادی می‌آفرینند و همچنین می‌تواند تفکر و روانشناسی پشت کار قضیه باشد.

به باور وی یکی از دلایل این امر این است که ما داریم در جهان ترسناکی زندگی می‌کنیم و می‌توان گفت ترس در این داستان‌ها به مراتب کمتر از ترس در زندگی واقعی است و ادبیات ترسناک از این جهت خوب است که باعث می‌شود مخاطب چیزی را تجربه کند بدون این‌که برایش اتفاق بیفتد و برای چنین موقعیت‌های دور از انتظاری آماده می‌شود.

گرکانی تاکنون توانسته است جایزه بهترین ترجمه‌ی رمان نوجوانان جشنواره کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۸۳ سال را از آن خود کند. او در حوزه‌ی ادبیات بزرگسال نیز فعال است و کتاب «فصل آخر» او در سومین دوره جایزه ادبی پروین اعتصامی در سال ۱۳۷۸ موفق رمان برگزیده ایرانی شد و مورد تقدیر قرار گرفت.²⁸

«قصه‌هایی برای خواب کودکان»، «سکوت و داستان‌های دیگر»، «فصل آخر»، «حطرون‌ها و پروانه‌ها»، «تاریخ سینما»، «هیچ‌کس توی آینه نیست»، «فصل آخر»، «پنجره‌های عوضی» و «آشپزی ملکه» از تألیفات وی اند.

لاله جعفری

لاله جعفری فیلم‌نامه‌نویس، داستان‌نویس، مترجم و کارگردان متولد سال ۱۳۴۵ در اصفهان در رشته هنرهای دراماتیک از دانشگاه تهران مدرک کارشناسی خود را گرفت. نوشتن فیلم‌نامه سریال‌های تلویزیونی کودک و نوجوان، مسئول جلسات قصه‌نویسندگان در سروش کودکان ۱۳۸۴، مسئول جلسات قصه‌نویسندگان در انجمن نویسندگان ۱۳۸۶ و مسئول جلسات قصه‌نویسندگان در کانون پرورش کودکان و نوجوانان ۱۳۸۷ از کارنامه‌های وی است.

²⁸Khabrgozari Ketabe Iran. 4 Mehre 1391. Gita Gorgani: Dastanhaye Tarsnak Mitavanand Amouzande Bashand. Dastresi Dar 27 Khordad 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.ibna.ir/fa/doc/tolidi/148715>.

Karagözoğlu

داستانهای لاله جعفری با زبان ساده برای سنین ابتدایی و برای کودکان و نوجوانان تهیه می شود و برخی از این آثار به زبانهای دیگر نیز ترجمه شده است و جوایزی به او تعلق گرفته است که از جمله ده جایزه جهانی برای کتاب «نگهبان خورشید» را می توان نام برد.

«بوی خوشمزه»، «آن روز، هشت صبح»، «قشنگترین جا»، «عمه نارنجی»، «لنگه جوراب قرمز»، «نقلی و گلی»، مجموعه «قصه های ساندویچی»، «بزکوهی»، «شلیپ شلیپ»، «موسی (ع) و دو دختر»، «یونس (ع) در شکم نهنگ»، «هدهد در قصر ملکه»، «پسری با رود آمد»، «موسی (ع) پیامبر می شود»، «ابراهیم (ع) به دنیا آمد»، «بی بو»، «ابراهیم (ع) در آتش»، «داستانهای زیبا برای بچه ها»، «ماشین عروس»، «وانت سواری»، «مسافرت»، «کیک تولد»، «یک روز یک میمونه»، «قصه های علی و گلی»، «قرقره و قرقره»، «کلاغ ورزشکار»، «قصه خانه ای که سطل آشغال نداشت»، «کریمخان زند»، مجموعه هفت قصه از «قصه های جن و پری» از آثار وی برای کودکان و نوجوانان اند.

کتاب «قرمزی» مجموعه داستان هایی است به زبان ساده و کودکانه برای بچه ها که در دنیا و نگاه آنان هر چیز جان دارد و با آنها حرف می زند، از ماشین، موتور، چراغ راهنمایی گرفته تا سی دی، تلمبه، کلاغ و گربه. در این داستان ها، بچه ها بر قایق خیال نویسنده می نشینند و به کمک نقاشی های زیبا یک بار دیگر به دنیای زنده خیال خود قدم می گذارند.²⁹

مژگان شیخی

مژگان شیخی، نویسنده، ویراستار و مترجم، متولد سال 1341 در تهران در رشته مترجمی زبان انگلیسی کارشناسی خود را گرفته است. شیخی از سال 63 با مجلات فرهنگی و ادبی، گروه کودک صدا و سیما و جشنواره های ادبی مختلف همکاری می نمود، کار نوشتن را با داستان «بلبل نوک طلا و باغ آرزوها» آغاز کرد.

شیخی سال ۱۳۸۷ برگزیده بیست و ششمین دره جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی و شانزدهمین دوره جایزه جهانی کتاب سال 1387 شد.³⁰

از او تاکنون بیش از 150 عنوان کتاب منتشر شده است که برخی از آنها برای فیلم های سینمایی قرار گرفته اند. او هم در زمینه ادبیات کودکان و هم ادبیات بزرگسالان فعالیت داشته است و از آثار تألیفی او در زمینه ادبیات کودک می توان به مجموعه «چرا خورشید خواب ماند؟ و قصه های دیگر»، مجموعه «قصه های تصویری از کلیله و دمنه»، «دفترچه خاطرات یک کلاغ»، مجموعه «قصه هایی برای دختر کوچولوها»، مجموعه «قصه های حسنی»، مجموعه قصه های کوچک برای بچه های کوچک»، مجموعه «قصه های تصویری از پروین اعتصامی»، مجموعه «قصه های تصویری از الهی نامه»، «ماجراهای پسرک فضایی»، «تابستان و غاز سفید»، «دستی برای دوستی» و «گلی در سرزمین زمستان ها» و «365 قصه برای 365 روز سال»، «قوری غمگین و قصه های دیگر»، «قوری غمگین و قصه های دیگر»، مجموعه «قصه های تصویری از گلستان» و «خفاش کوچولو و یک قصه دیگر» اشاره کرد.

²⁹ Lale Jafari. 8 Tir 1394. Tarnomaye Jame Sher Ve Adabiyate Koodak. Dastresi Dar 10 Ordibehesht 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: meslemah.ir.

³⁰Rasekhood. Mojgane Sheikhi. Dastresi Dar 13 Ordibehesht 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://rasekhood.net/mashahir/show/602441>.

مژگان کلهر

مژگان کلهر ویراستار، نویسنده و مترجم کودکان و نوجوانان سال ۱۳۵۰ در تهران به دنیا آمد و در رشته مترجمی زبان انگلیسی مدرک کارشناسی دارد. عضویت در شورای ترجمه و داستان طنز کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از کارنامه های وی است. او از سال ۱۳۶۸ فعالیت حرفه‌ای خود را با نوشتن در مطبوعات مختلف و سپس در حوزه ادبیات کودک و نوجوان با مجله «سروش نوجوان» آغاز کرد و مدت ده سال سردبیر بخش «مجله در مجله» این نشریه بود. از کلهر تا کنون اعم از تألیف و ترجمه آثار زیادی برای دو گروه کودک و نوجوان به چاپ رسیده است که برخی از آنان از جمله «نامه ای از آسمان» برگزیده لوح زرین کتاب سال کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، «کلاغ‌ها نمی‌پرند» برگزیده کتاب سال سروش نوجوان است و «کسی که موهایم را شانه زد» لوح زرین کتاب سال پروین اعتصامی، «خورشیدی بر خاک» لوح زرین جشنواره مطبوعات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و «به آینه نگاه نمی‌کنم» لوح زرین و دیپلم افتخار کتاب سال کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را دریافت نموده است. مجموعه چهار جلدی «آفتاب و عزیزخانم»، «کسی که موهایم را شانه زد»، مجموعه داستان «به آینه نگاه نمی‌کنم»، «مهارت‌های زندگی برای کودکان»، «دختری با روبان سفید» و «هی با من دوست می‌شوی» بعضی از تألیفات وی در عرصه کودکان و نوجوانان می‌باشند.

منیرو روانی‌پور

منیرو روانی‌پور متولد سال ۱۳۳۳ در بوشهر، تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در آنجا گذراند و بعد از اینکه از دانشگاه شیراز در رشته روانشناسی فارغ التحصیل شد، به آمریکا رفت و از دانشگاه ایندیانا در رشته علوم تربیتی فوق لیسانس گرفت. روانی‌پور سال‌های زیادی برای کودکان نوشت و آثاری برای کودکان چون «گنجشک و آقای رییس جمهور» و «ترانه‌های کودکان» منتشر نموده بود که با مورد توجه قرار گرفتن داستان‌های وی و به توصیه نزدیکانش، وارد داستان‌نویسی دنیای بزرگسالان شد و در سال ۶۷ اولین مجموعه داستانی خود به نام «کنیزو» را منتشر نمود. او یک سال بعد از آن اولین رمان خود را به نام «اهل غرق» به چاپ رساند که این رمان مورد توجه منتقدان قرار گرفت و از آثار وی «رعد» مجموعه «نازلی» در دوره سوم ۱۳۸۳ جایزه گلشیری برگزیده شد.³¹

آثار منیرو روانی‌پور از لحاظ محتوایی دو حوزه متفاوت را در برمی‌گیرد و نوع و شکل اسطوره‌های به کار گرفته شده در این دو حوزه متفاوت است. در آثار نخستین که عناصر بومی و اعتقادات مردم جنوب کشور به تصویر کشیده شده است، اسطوره سازی از ابزار مهم نویسنده در فضا سازی و شخصیت پردازی است و ویژگی سبکی وی محسوب می‌شود. در هر دو دسته از آثار، مهم‌ترین کارکرد اسطوره هویت سازی است.³²

از آثار او برای کودکان می‌توان به «گلپر، ماه و رنگین کمان» اشاره نمود.

³¹Kamli Sarvestani, Marziye. 20 Ordibehesht 1391. Shakhsiyat Pardazi Zanan Va Mardan Dar Dastanhaye Moniroo Ravanipour. Majalle Adabi Hichestan. Dastresi dar 23 Esfand 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://nasour.net/1391.02.20/738.html>.

³²Monnesan Farzane; Khaeghi Abbas Va... 1393. Binesh Asatiri Dar Asare Moniroo Ravanipoor. Faslname Erfni Va Osoure Shenakhti Sh 37, S 10.

مهري ماهوتی

مهري ماهوتی نویسنده و شاعر کودکان و نوجوانان، متولد سال 1340 در بابل، دوران تحصیل را تا پایان دیپلم در بابل گذراند و پس از قبول شدن در رشته بانکداری به تهران آمد. از آنجا که رشته تحصیلی خود را با روحیه اش سازگار نمی‌دید، آن را رها کرد و قدم در فعالیت‌های فرهنگی گذاشت.

او نخستین قصه‌ها و شعرهایش را در کلاس انشا نوشته بود و اولین کار مطبوعاتی‌اش در «کیهان بچه‌ها» منتشر شد. همکاری با مجله «جانبازان» و «زن روز»، همکاری با مجله‌هایی که برای کودکان و نوجوانان چاپ می‌شد و همکاری با دفتر تالیف کتب درسی و مجلات کمک آموزشی رشد از فعالیت‌های وی بوده و تا امروز عضو تحریریه دفتر تالیف کتب درسی و مجلات کمک آموزشی رشد است.

او علاوه بر شعر و قصه در زمینه باز آفرینی آثار برجسته ادبیات کهن و بازنویسی موضوعات تاریخی تلاش قابل توجهی داشته و تعدادی از آثار ماهوتی در جشنواره‌های فجر، لاک‌پشت پرنده، جشنواره قرآنی، پروین و اینارگران، رشد و مطبوعات مورد تقدیر قرار گرفته و یا جایزه گرفته است.³³

او حدود ۲۵۰ کتاب قصه و شعر منتشر نموده است و از آثار وی برای کودکان و نوجوانان می‌توان به «بچه‌های مرد»، «روزهای پاییزی»، «سفر به سرزمین خاکستری»، «قصه‌های خاله شیرین»، مجموعه پنج جلدی «قصه‌های زینب»، مجموعه پنج جلدی ماجراهای «آقای تنبل»، «سکه‌های کوچک آرزوهای بزرگ»، «بیب بیب بوق بوق»، «نان خوشمزه»، «کفش‌های جیک جیکی» و «کمد پرماجرا» اشاره کرد.

در کمد پرماجرا مجموعه 8 داستان کوتاه درج شده که عناوین آنها عبارت است از کمد نمناک، چوبلباسی، پیف‌پیف، در دسر بچه‌ای، بیچاره، خاله سوزن، دعوا، شب مهمانی، و خداحافظ کمد پرماجرا می‌باشد.

مینو امیرقاسمی

مینو امیرقاسمی استادیار بازنشسته جامعه‌شناسی ادبیات، نویسنده و محقق سال 1329 در تبریز به دنیا آمد. وی در رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران از پژوهشکده فرهنگ ایران مدرک کارشناسی ارشد و در رشته جامعه‌شناسی ادبیات از دانشگاه تبریز مدرک دکترا را کسب نموده و طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۲ به عنوان عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان ایران، از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۳۹۰ به عنوان عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز در گروه زبان و ادبیات فارسی به تحقیق و تدریس مشغول بود. همکاری با دایره المعارف بزرگ اسلامی و تألیف بخش مربوط به انسان‌شناسی آذربایجان برای کتاب «آذربایجان، تاریخ و فرهنگ» از کارنامه‌های وی است.

او در آغاز به نوشتن کتاب‌های کودک و نوجوان مشغول شد و بعد از ۱۶ سال تلاش برای تألیف اولین «فرهنگ کودک و نوجوان» در ایران، آن را در سال ۱۳۸۷ به چاپ رساند. از دیگر کارهای او می‌توان به کتاب «درباره قصه‌های اسطوره‌ای» اشاره کرد که حاصل پژوهش او بر روی داستان و قصه‌های اساطیری ایران است.

از خانم امیرقاسمی در عرصه کودکان و نوجوانان کتاب‌های «هر کاری راهی دارد»، «کی از همه بزرگتره؟»، «پیرزن مو پنبه‌ای»، «باران خوشبو» و «فیل کوچولو دماغت کو؟» را می‌توان نام برد.³⁴

³³Koodak24. Zendeginame Mehri Mhouthi. Dastresi dar 14 Ordbehesht 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://koodak24.ir/directories/details/949> 8.

نورا حق پرست

نورا حق پرست متولد سال 1340 در تهران در رشته ادبیات کارشناسی دارد. او از بچگی به مطالعه کتاب و نوشتن علاقه داشت و انشاهای خوبی می‌نوشت که جرعه نویسندگی برای وی از حدود 11 سالگی زده شد. علت آن هم ورودم به رادیو، به عنوان گوینده بود. خواندن متن و در کنار آن نوشتن، برای وی سبب شد تا به نوشتن داستان و نمایشنامه در رادیو روی بیاورد و تجربه نوشتن را به این شکل ادامه دهد.

حق پرست در سنین 19، 20 سالگی نوشتن کتاب را به طور حرفه‌ای شروع کرد و در سال 1358 کتابی را برای مخاطب کودک با عنوان «یک سبد گل» و در کنار آن کتابی را برای بزرگسال به نام «شب‌های خاکستری» منتشر نمود.

او مدیر انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است و نزدیک به 8 سال سردبیر مجله‌هایی مانند رشد کودک و نوآموز بوده و در رادیو نیز به عنوان سردبیر گروه کودک فعالیت داشته است.

او همچنین علاوه بر کتاب‌های کودک و نوجوان، مجموعه کتابی را با عنوان «راه بهتر» نوشته، که محور آن مهارت‌های زندگی و رفتارهای اجتماعی است.³⁵

«پروانه های آبی»، «ماجرای شیری که غمگین بود»، «دخترک و باران»، «خروس جهانگرد»، «پهلوان واقعی»، «یک سبد گل»، «مثل آینه»، «زمستان سبز»، «ماجرای شیری که غمگین بود»، مجموعه «نگران پروانه‌ها»، «باغچه بره کوچولو»، «کوه جواهر»، «یکی کم است»، «بهادر»، «دخترک و باران»، مجموعه «یاد‌های کودکی»، «نوک طلا رفته کجا؟»، «تابستان دهکده ما» و «یک راه بهتر» از تألیفات وی برای کودک و نوجوان می‌باشند.

نتیجه‌گیری

ایران در زمینه ادبیات کودک و نوجوان بعد از انقلاب خوب درخشیده است و زنان در این زمینه سهم بزرگی را به خود اختصاص داده‌اند. زنان ایرانی چه در داخل ایران و چه خارج ایران توانسته‌اند تحصیلات خود را به پیش ببرند و آثار زیادی را به خصوص در زمینه ادبیات کودکان و نوجوانان به وجود بیاورند. جایگاه زنان ایرانی فقط به نویسندگی در زمینه ادبیات کودکان و نوجوانان محدود نبوده بلکه در این عرصه به عنوان فعالان برجسته جایگاه خود را مستحکم نموده‌اند. اکنون کودکان ایرانی می‌توانند کتاب‌ها و داستان‌های را که با احساس همجنس مادران‌شان نوشته شده است بخوانند و از آن‌ها همچنان قصه‌های مادرانه لذت ببرند.

با آثاری که در این زمینه نوشته شده است، اعتماد به نفس، حس زیبا شناسی، مهارت‌های یادگیری، تفکر و استعداد شنیداری و گفتاری کودکان و ذوق ادبیات آن‌ها به دست می‌آید.

³⁴ Farrokhzad, Pourn. 1381 Karnomaye Zanan Iran Az Dirouz Ta emrouz. Nashre Ghatre. Khabargozari Kar Iran, 12 ordibehesht 1392. Minoos Amirghasemi Dabir Elmi Chaharomin Jashnvare Ketab Sal Tabriz Shod. Dastresi Dar 19 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarmay: www.ilnnews.com.

³⁵ Bashga Kbagozari Javan. 27 Tir 1394. Noura Haghparast. Barkhi Navisandegan Emrouz Dar Tariki Minavisand. Dastresi, Dar 15 Ordibehesht, 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <https://www.yjc.ir/fa/news/5265482>

Kaynaklar

ABDÎ, Z., (1394). “*Goftgo Ba Erfannazar Ahari. Zendegi Konim; Honar In Ast.* Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan. Dastresi Dar 26 Dey 1396. Bargerefte Az tarnomaye: kanoonnews.ir.

ABEDİNİ, H., (1386), “Farhange Dastan Nevisane Iran”. Tehran: Nashr Chashme, Chape Avval. Farrokhzad, Poran. 1386. Karnomaye Zanan Karaye Iran Az Aghaz Ta Emrouz. Tehran Nashr Ghatre Chap Avval s. 249.

AGHASHEYKH, M.M.- NOURİ N., Saeid, S. M., (1378). Nakhostin Dastan Nevis Zan Irani. Mahnameye Farhangi SiyasiEjtemaei Adabi Ferdosi.

AHADİAN, P., (1396). *Didar Ve Goftegoo Ba Faride Farjam*, Majelleye Farhangi Ve Honariye Bokhara. Dastresi Dar 1 Farvardin 1397. Bargerefete Az: <http://bukharamag.com/1396.01.17557.html>.

ALAVİ, M., (1392). Aazar Zahra Dorri Tanz Nevis Esfahani, Rouznameye Iran, Sal Nouzdahom Sh. 5531 Assadat.

ALİPOUR, P., (1391). Damghe Soukhte Mikharim. Tehran: Nashre Monadi Tarbiyat.

ALİPOUR, P., (1396). Entesharate Soureye Mehr Dastresi Dar 3 Farvardin 1396. Bar Gerefte Az tarnomaye: <https://www.sooremehr.ir/fa/author/128>.

DOLATABADİ, P., (1396). *Moassesseye Pejoheshiye Tarikhe Edebiyate Koodakan.*, Dastrese-yi dar 3 Farvardin 1396 Bargerefte ez Tarnomaye: <https://koodaki.org/parvin-dolatabadi>.

EHTESHAM, N., *Mosahebe Ba khanome Parvin Alipour. Navisandeye Koodak va Nojavan.* Nashreyeye İnternetiye Javan. Bargerefte Az: <https://www.nojavanha.com/category/?p=4260>.

FARROKHZAD, P., (1381). *Karnomaye Zanan Iran Az Dirouz Ta emrouz. Nashre Ghatre.* Khabargozari Kar İran, 12 ordibehesht 1392. Minoos Amirghasemi Dabir Elmi Chaharomin Jashnvare Ketab Sal Tabriz Shod.Dastresi Dar 19 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarmay: www.ilnanews.com.

HADAVİ, M., (1385). Parvin Dolatabadi. Tazkere Shoaraye Ostone Esfahan, Bayat. Reza Gorouhe Zaban ve Edebiyate Farsi.

KOTOBİ S., (1397). *Tarnomaye Shakhsi Sorour Kotobi.* Dastresi Dar 23 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.sorourkotobi.com/about>.

Karagözoğlu

MONNESAN F., *Khaeghi Abbas Va...* (1393). Binesh Asatiri Dar Asare Moniroo Ravanipoor. Faslname Erfni Va Osoure Shenakhti Sh 37.

NABİPOUR, S., (1392). *Gape Hafta: Atousa Salehi, Navisande ve Motarjeme Asare Koodekan Rouzname-yi İran*, Dastrasi Dar: 28 Shahrivar 1392. Sh. 5465, Kitabak.

NATANZİ, A., (1385). *Shabekeye İran Zanan* Dastresi Dar 12 Bahman 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: http://www.iran-zanan.ir/cultural/cat_36/000578.php.

NEJAD, A., (1386). Shaban dastresi dar 1 Esfand. Bar gerefte ez tarnamaye:

<http://www.afsanehshabannejad.com/index.php/fa/afsanehman/activities>.

SADEGHİ, A.,- D, A., (1370). Tazehaye Nashr. Faslname Farhangestan Zaban ve Adabe Farsi, Nameye Farhangestan 16, S4, Sh. 4, Zemestan 77 s. 169-170.

SARVESTANİ K., M., (1391). *Shakhsiyat Pardazi Zanan Va Mardan Dar Dastanhaye Moniroo Ravanipour. Majalle Adabi Hichestan*. Dastresi dar 23 Esfand 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://nasour.net/1391.02.20/738.html>.

SHAFAEİ, A., (1389). *Setayesh Malikhoullyaye Eshghe Madarane*. Mahname Ketabe Mah Koudak Ve Nojavan, Sh 159, s. 53-54.

Moassese Pjoheshiye Adabiyate Koodakan. Ghodsi Ghazinour. Dastresi Dar 24 Mordad 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: iranak.org.

ZAHEDİMOTLAGH, E., (1385) *Nasle Barout*. Tehran: Nashre Sarir.

Jameye Majazi madarane Irani. 6 Esfman 1396. Fariba Kalhor. Dastresi ar 1 Farvardin 1397. Bargerefte az Tarnomaye: <https://manmamanam.com/post/871>.

Bashga Kbargozari Javan. 27 Tir 1394. *Noura Haghparast. Barkhi Navisandegan Emrouz Dar Tariki Minavisand*. Dastresi, Dar 15 Ordibehesht, 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <https://www.yjc.ir/fa/news/5265482>.

Khabrgozari Ketabe Iran, (22 Bahman 1395). Ravayatha Az Roshd Janin Dar Majmooe Niniha. Dastresei Dar 23 Bahman 1396. Bargerefte Az Tarnomaye: <https://www.isna.ir/news/95112215107>

Khabargozari Mehr. (11 Dey 1391). Frouzande Khodajoo Negareshe Roman Man Ajibo Gharib Ra Tamam Kard. Dastresi Dare 23 Bahman 1396. Bar Gerefte Az Tarnomaye: <https://www.mehrnews.com/news/1780229>.

Khabargozari Ketabe Iran, (1 Mordad 1396). Shokoh Ghasemniya Baraye Nojavanan Az Pesaraki Maloul Migouyad. Dastresi Dar 25 Dey 1396. Bar gerefte Az Tarnomaye: <http://www.ibna.ir/fa/doc/book/250201/>

Biografiha. Zendeginame Shokouh Ghasemnia. Dastresi Dar 25 Farvardin 1397. Bar gerefte Az Tarnomaye: <http://biographyha.com/13000/biography-and-photo-shokouh-qasemnia.html>

Karagözoğlu

Khabrgozari Ketabe Iran, (4 Mehre 1391). Gita Gorgani: Dastanhaye Tarsnak Mitavanand Amouzande Bashand. Dastresi Dar 27 Khordad 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.ibna.ir/fa/doc/tolidi/148715>.

Khabargozari Fars, (12 Shahrivar 1394). Daste Pore Sapide Khalili Az Asare Talif Va Tarjome / Zendegei Ostad SINA Abo Ali Neveshte Shod. Dastresi Dar 22 Dey 1396 Bargerefte Az Tarnomaye: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13941012000452>.

Koodak24. Zendegeiname Mehri Mhouti. Dastresi dar 14 Ordbehesht 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: <http://koodak24.ir/directories/details/949>.

Ketabak. Shadi Bayzaei. Dastresi dar 7 Farvardin 1397. Bargerefte Az Tarnomaye: Ketabak.org.

Paygahe Khabari Shirin Tanz. Biyografi Zahra Dari. Dastrese-yi Dar 17 Bahman 1392. Bargerefte ez Tarnomaye: <http://shirintanz.ir/زهرادری>.

Rouzname Ettelaat, (18 Azar 1392). Rounamayi Az Adabestan Dar Shahre Ketab. Dastresi Dar 25 Dey 1396. Bar Gerefte Az Tarnomaye: <http://www.ettelaat.com/etiran/?p=32406>.

Araştırma Makalesi

**Внутриязыковой Перевод (Переименование) в
Концепции Романа Якобсона***

İrina Günay**

ORCID: 0000-0002-2481-5365

Резюме

Известно, что с давних времён не угасают споры, касающиеся проблем перевода и переводоведения. Существует бесчисленное множество взглядов и различных подходов учёных к данным вопросам. Можно отметить, что не только учёные занимаются изучением указанных проблем. Многие люди интересуются вопросами лингвистики и трудами учёных, которые занимались и занимаются аспектами перевода. В частности, Роман Якобсон - крупнейший российский и американский лингвист и литературовед XX века в своём труде «О лингвистических аспектах перевода», впервые опубликованном в 1959г., совершенно по-новому подходит к данной проблеме. Учёный предлагает взглянуть на перевод с лингвистической точки зрения. Р. Якобсон, говоря о способах интерпретации вербального знака, выделяет три вида перевода: внутриязыковой перевод или переименование, межъязыковой перевод или собственно перевод и межсемиотический перевод или трансмутация. В данной статье проводится детальный анализ одного из трёх типов перевода – внутриязыкового, впервые выделенного Романом Якобсоном в своей классической работе «О лингвистических аспектах перевода», и взглядов других учёных-лингвистов на выделение такого вида перевода. Вследствие эволюционирования проблемы перевода, внутриязыковой перевод или переименование приобретает в науке своё полноценное существование, несмотря на периферийное положение, возникшее в связи с его значением и практической

* *V stat'ye ispol'zovany materialy magisterskoy dissertatsionnoy raboty avtora.*

** *Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi Rusça Mütercim Tercümanlık Bölümü, E-posta: irinagunay@yahoo.com*

Günay

нераспространённостью.Целью статьи является освещение вопросов, касающихся внутриязыкового перевода или переименования. Заострятся внимание на выделении лингвистами его двух типов: диахронного и синхронного с их дальнейшим детальным анализом, а также даётся в полном освещении взгляд на внутриязыковой перевод с точки зрения Умберто Эко - итальянского учёного-философа, писателя, переводчика, специалиста по семиотике.

Ключевые слова: Роман Jakobson, внутриязыковой перевод, переименование, интерпретация, Умберто Эко

Roman Jakobson'un Dil içi Çeviri (Yeniden Sözcükleme) Konsepti

Öz

Mütercim ve tercümanlık alanındaki sorunlarla ilgili anlaşmazlıkların uzun zamandır çözülemediği bilinmektedir. Bu konularda bilim insanlarının sayısız farklı görüş ve yaklaşımları mevcuttur. Bu meselelerle sadece bilim insanlarının ilgilenmediği de söylenebilir. Pek çok insan, dilbilim sorunlarıyla ve çevirinin farklı yönlerini araştıran bilim insanlarının çalışmalarıyla ilgilenmektedir. Özellikle, XX. Yüzyılın büyük Rus ve Amerikalı dilbilimcisi ve edebiyat eleştirmeni Roman Jakobson, ilk olarak 1959'da yayımlanan "Çevirinin Dilsel Yönleri Üzerine" başlıklı çalışmasında çeviri konusuna tamamen yeni bir yaklaşım getirmiştir. Çeviriye, dilsel bir bakış açısıyla yaklaşılmasını önermektedir. Sözel bir göstergeyi yorumlama yöntemleri üzerine konuşan R. Jakobson, çeviriyi, dil içi çeviri (veya yeniden sözcükleme), diller arası çeviri (veya gerçek anlamında çeviri), simgeler arası çeviri (veya dönüştürme) olmak üzere üçe ayırmaktadır. Bu makalede, Roman Jakobson'un "Çevirinin Dilsel Yönleri Üzerine" başlıklı klasik çalışmasında öne çıkardığı üç tür çeviriden biri olan dil içi çevirinin ve bu sınıflandırma konusunda dilbilimcilerin görüşlerinin kapsamlı bir analizi yapılmaktadır. Çeviri alanındaki sorunların değişmesiyle birlikte, anlamına ve yaygın olmayan kullanımına bağlı olarak sahip olduğu ikincil konumuna rağmen, dil içi çeviri (veya yeniden sözcükleme) çeviri bilminde kendisine sağlam bir yer edinmiştir. Bu makalenin amacı dil içi çeviriyle (veya yeniden sözcükleme) ilgili sorunları incelenmektedir. Dil içi çevirinin dilbilimciler tarafından art ve eş zamanlı olarak iki tür şeklinde ortaya konmasına bu türlerin ayrıntılı analizleri yapılarak odaklanılmakta ve İtalyan düşünür, yazar, tercüman,

Günay

göstergebilim uzmanı olan Umberto Eco'nun bakış açısından dil içi çevirinin kapsamlı bir incelemesi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roman Jakobson, dil içi çeviri, yeniden sözcükleme, yorumlama, Umberto Eco.

Intralingual Translation (Rewording) In The Conception Of Roman Jakobson

Abstract

It is known that for a long time disputes concerning the problems related to translation and interpreting have not been settled down. There are countless different views and approaches of scientists about these issues. It can be noted that not only scientists are engaged in studying these problems. Many people are interested in questions related to linguistics and the works of scientists, who have dealt with the aspects of translation. In particular, Roman Jakobson, the prominent Russian and American linguist and literary critic of the 20th century, approaches the problem in a completely new way in his work "On the Linguistic Aspects of Translation", first published in 1959. He suggests looking at the translation from a linguistic point of view. R. Jakobson, speaking about the ways of interpreting the verbal sign, distinguishes three types of translation: intralingual translation (or rewording), interlingual translation (or translation proper) and intersemiotic translation (or transmutation). This article makes a detailed analysis of one of the three types of translation, namely intralinguistic translation, put forward by Roman Jakobson in his classic work "On the Linguistic Aspects of Translation" and of the views of other linguists on the allocation of such a type of translation. Due to the evolution of the problems related to translation, intralingual translation (or rewording) maintains its full existence in science, despite its current peripheral situation emerging from its meaning and uncommon practical usage. This article aims to cover problems related to intralingual translation (or rewording). It focuses on the classification of its two types by linguists as diachronic and synchronous together with their detailed analysis, and presents a comprehensive review of the intralingual translation from the viewpoint of Umberto Eco - the Italian philosopher, writer, translator, specialist in semiotics.

Keywords: Roman Jakobson, intralingual translation, rewording, interpretation, Umberto Eco.

Введение

Впервые в науке термин “внутриязыковой перевод”, как пишет А. Д. Швейцер в книге по теории перевода, использовал Р. Якобсон в своём труде «О лингвистических аспектах перевода», который был издан в сборнике «On Translation» в 1959 году.¹ В своей работе «О лингвистических аспектах перевода» Роман Якобсон с первой страницы подчёркивает: «Для нас, лингвистов и просто носителей языка, значением любого лингвистического знака является его перевод в другой знак, особенно в такой, в котором, как настойчиво подчёркивал Пирс, ... *“оно более полно развёрнуто”*» (выделено автором).² Р. Якобсон говорит о том, что например слово «холостяк» возможно трансформировать в наиболее точное толкование – «неженатый человек», тогда, когда необходима более полная выраженность данного слова.³ Таким образом, из представления Романа Якобсона значения лингвистического знака, следует то, что переводческая система функционирует не только в межъязыковом, но и во внутриязыковом, и межсемиотическом сообщении.

В статье исследуется проблема внутриязыкового перевода через призму Романа Якобсона и других лингвистов, уделяется внимание двум типам внутриязыкового перевода: диахронного и синхронного, а также освещается взгляд на внутриязыковой перевод с точки зрения Умберто Эко.

1. Разные подходы к проблеме внутриязыкового перевода

Н. С. Автономова в книге «Открытая структура: Якобсон-Бахтин-Лотман-Гаспаров» подчёркивает, что Р. Якобсон, давая на рассмотрение три типа перевода, на первое место ставит внутриязыковой перевод в связи с тем, что этот вид точнее двух иных видов, иллюстрирует процесс «придания знаку значения в результате его развёртки».⁴ К тому же, автор пишет, что для Романа Якобсона, вопрос значения, всегда был очень важным аспектом в исследовательских трудах. По этому вопросу Е. М. Масленникова в своей статье «Внутриязыковой перевод как способ интерпретации вербальных знаков» говорит, что по Якобсону внутриязыковой

¹A.D. Shvejcer, Teorija perevoda status, problemy, aspekty, 1988, Nauka, Moskva, s. 69.

²R.Jakobson, “O lingvisticheskikh aspektah perevoda”, v Roman Jakobson, Izbrannye raboty, Progress, Moskva, 1985, s. 362.

³Там же, s. 362.

⁴N.S. Avtonomova, , Otkrytaja struktura: Jakobson-Bahtin Lotman-Gasparov, Rosspen, Moskva, 2009, s. 258.

Günay

перевод выступает как один из предложенных методов интерпретации знаков вербальных. При внутриязыковом переводе вербальные знаки интерпретируются посредством иных знаков, которые относятся к данному языку.⁵

Если мы говорим о положении науки относительно перевода в наши дни, то, как повествуют И. А. Барина и Н. М. Нестерова, оно значительно изменилось.⁶ На их взгляд в современном понимании о переводе стали важными все семантические составляющие греческого и латинского слов, которые обозначают перевод. Взяв эти слова и проанализировав их, как пишут авторы, мы получаем следующий результат:

Древнегреческое слово «герменейя» означает перевод, толкование, дар речи, речь. Тогда перевести – это значит изъяснить, выразить, истолковать. Латинское «traduco» (trans+duco) – водить через. Другое латинское слово «interpretatio» – толковать, объяснять, переводить, комментировать. Приставка «inter-» – между, посреди. Interpretatio – посредничество. Таким образом, складывается следующая семантическая картина понятия «перевод»: 1) через; 2) водить, возить; 3) толковать; 4) выражать; 5) комментировать; 6) посредничество.⁷

Далее И. А. Барина и Н. М. Нестерова подчёркивают, что такой содержательный термин не может обозначать исключительно перевод межъязыковой.⁸ Ссылаясь на С. И. Сидоренко, необходимо заметить, что в переводоведении, внутриязыковой перевод находится в особом периферийном положении, так как до конца неясно и спорно его определение, а так же остаётся в центре дискурса его практическая нераспространённость. В свою очередь, наличие этого термина является значимым явлением при его последующем теоретическом понимании.⁹

В Толковом переводоведческом словаре Л. Л. Нелюбин даёт несколько толкований внутриязыкового перевода. Во-первых, он говорит о том, что при ежедневном общении передача определённой

⁵ Е.М. Maslennikova, “Vnutrijazykovoj perevod kak sposob interpretacii verbalnyh znakov”, Inostrannye jazyki: lingvisticheskie i metodologicheskie aspekty, S. 30, 2015, s. 289-294.

⁶ I.A. Barinova, N.M. Nesterova, “Otnoshenie «Original/Perevod» kak odin iz «Vechnyh» voprosov v teorii i praktike perevoda”, Vestnik Nizhegorodskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta im. N.A. Dobroljubova, S. 4, 2009, s. 11-19.

⁷ Там же, s. 12.

⁸ Там же, s. 11-19.

⁹ S.I. Sidorenko, “K voprosu o statuse i tipologii vnutrijazykovogo perevoda”, Jazık i kultura v jepohu globalizacii: sbornik nauchnyh trudov po materialam pervoj mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii, Spbjeu, Sankt-Peterburg, 2013, s. 195.

Günay

информации реализуется благодаря внутриязыковому переводу. Такой перевод содержится в осмыслении говорящих на данном языке слушающими тот же язык. Постоянное интерпретирование одних вербальных знаков иными вербальными знаками зиждется в основе какой-либо одноязычной коммуникации. Члены общения, становятся в некотором роде переводчиками в связи с тем, что совершается «уточнение и выяснение сказанного».¹⁰ Совершается замена мыслей, другими словами производится перевод-пересказ в той же самой системе знаковых кодов. «Внутриязыковой перевод — это перекодирование текста из одного функционального стиля, из одного жанра в другой, пересказ на том же языке, изложение, адаптирование и т.д. В этой особенности понимаемости и переводимости и состоит особенность коммуникативности».¹¹ Во-вторых, Л. Л. Нелюбин повествует о том, что внутриязыковой перевод подобен трансформации. В-третьих, в след за Романом Якобсоном говорит о внутриязыковом переводе как о переименовании. В-четвёртых, перевод внутриязыковой уподобляет переложению определённого текста в иной, подобного смысла в другом виде в пределах одного языка, и в-пятых, объясняет внутриязыковой перевод как истолкование знаков вербальных с помощью знаков данного языка, а также говорит о том, что древнерусские тексты в переводе на СРЯ неотъемлемо являются внутриязыковым переводом.¹²

Развивая мысль С. И. Сидоренко пишет о том, что критический подход, касающийся внутриязыкового перевода, а также стремление переменить его на адаптацию, переименование или перефразирование в первую очередь обуславливается тем, что в настоящее время существует общепринятое использование понятия «перевод» с языка на язык, но, в пределах только одного языка процесс изменения материала не полноценен и, в основном, заменяет его некоторые части. Однако необходимо всегда помнить о главной переводческой функции – предоставить реципиенту точное осмысление вербального продукта, образованного автором.¹³

Сидоренко полагает, и мы поддерживаем данную точку зрения о том, что понятие «внутриязыковой перевод» обладает всеми правами «существования как такой, который идентифицирует процесс передачи средствами того же языка содержания речевого продукта, которое вследствие исторического развития языка, его территориальной или

¹⁰ L.L. Nelubin, *Tolkovyj perevodovedcheskij slovar*, 3-e izd., Flinta: Nauka, Moskva, 2003, s.31-32.

¹¹ Там же, s. 32.

¹² Там же, s. 31-32.

¹³ Sidorenko, там же, s. 195-204.

Günay

социальной вариативности не может быть адекватно воспринято среднестатистическим носителем современного языкового стандарта, а также результат этого процесса».¹⁴

В свою очередь, как замечает А. В. Павлова, якобсоновское понимание перевода было намного шире обычного понимания, так как оно включало помимо перекодирования межъязыкового, перекодирование внутриязыковое. Она пишет о том, что люди всегда, говоря о чём-то, выражают свои мысли разными методами, используя синонимию. Значит, мысли людей находятся в разуме «в виде инварианта» в неизменном образе вне их словесной реализации. Ежедневной действительностью мыслительно-речевой практики человека, является понимание того, что хотелось бы передать, не ведая, каким образом воспримется понимаемое, либо находить методы пересказа. Перефразирование (пересказ) необходимо для того, чтобы не говорить одно и то же либо объяснить мысль наиболее трудным или наиболее сложным образом.¹⁵

Итак, по Р. Якобсону: «Внутриязыковой перевод, или переименование, - интерпретация вербальных знаков с помощью других знаков того же языка».¹⁶ При таком переводе, как пишет сам учёный, употребляется или противоположное слово, которое относительно синонимичное исходному, или изложение текста своими словами (парафраз). Далее Р. Якобсон говорит о том, что обыкновенно синонимы не являются полностью эквивалентными и приводит пример: «Every celibate is a bachelor, but not every bachelor is a celibate (Каждый давший обет безбрачия, - холостяк, но не каждый холостяк - это человек, давший обет безбрачия)».¹⁷

2. Два типа внутриязыкового перевода, выделенные исследователями-лингвистами: диахронный и синхронный

С. И. Сидоренко, говоря о внутриязыковом переводе, выделяет его два типа: диахронный (интертемпоральный) и синхронный.¹⁸ В пределах синхронного внутриязыкового перевода предлагает два подтипа – это нормализующий и межвариантный перевод. Развивая эту

¹⁴ Там же, s. 196.

¹⁵ A.V. Pavlova, "Predislovie sostavitelja", v A.V. Pavlova (sost.), Ot lingvistiki k mifu: Lingvisticheskaja kulturologija v poiskah «jetnicheskoj mentalnosti», Antologija, Sankt-Peterburg, 2013, s. 9-10.

¹⁶ Jakobson, там же, s. 362.

¹⁷ Там же, s. 362.

¹⁸ Sidorenko, там же, s. 195-204.

Günay

мысль, С. И. Сидоренко повествует о том, что В. Виноградов применял термин «диахронный перевод» касательно перевода текстов минувших веков. Потребность диахронного перевода вызвана колоссальным временным и культурологическим промежутком между новым обществом и оригиналом того или иного текста. Сергей Сидоренко, цитируя Л. Нелюбина и В. Комиссарова говорит, что Л. Нелюбин пишет о диахроническом переводе как о переводе исторического материала на современный литературный язык, который был написан на языке прошлого века. В. Комиссаров же, излагая подобные мысли касательно внутриязыкового диахронного перевода, подчёркивает тот факт, что оригинал такого перевода обычно создан в прошлые века и на языке, который намного отличается от языка, используемого в наше время, так как язык оригинала является устаревшим языком.¹⁹

С. И. Сидоренко выделяет основную функцию диахронного перевода. Он говорит, что необходимо проследить за тем, чтобы не прерывались и были связаны культурные знания того или иного народа прошлого времени и современного общества.²⁰ С. И. Сидоренко замечает, что диахронный перевод базируется на систематичном морфологическом, орфографическом, лексическом и синтаксическом преобразовании текста оригинала.²¹ Необходимость внутриязыкового диахронного перевода, говорит С. И. Сидоренко, появляется не только в связи с тем, что читатель не может понять тексты, созданные много веков назад. Развивая эту мысль, он подчёркивает тот факт, что язык, которым написан «Беовульф» и «Кентерберийские рассказы» Дж. Чосера, нуждается во внутриязыковом переводе на современный английский язык, вне всякого сомнения. Другую картину мы видим, говорит он, в языке греческом. В Греции в XIX в. начались прения в связи с тем, что необходимо и разумно Библию перевести на греческий современный язык с койне. Койне был общенародным языком, который появился в IV в. до нашей эры в Древней Греции. В свою очередь, греки хотели показать, что их язык исторически непрерывен, и этот факт, являясь основным элементом идентичности греков, в последующем повлиял на усиленную внутриязыковую работу греческих переводчиков. В итоге, с 1526 г., когда вышел в свет парафраз «Илиады», было переведено около 450 лирических творений греческих поэтов прошлых времён.²²

Синхронный вид внутриязыкового перевода, как пишет С. И. Сидоренко, основывается на двух подтипах – это нормализующий и

¹⁹ Там же, s. 197.

²⁰ Там же, s. 197.

²¹ Там же, s. 198.

²² Там же, s. 197-198.

Günay

межвариантный перевод. Присутствие в каком-либо языке языковых вариантов, в конечном итоге, становится проблемным моментом в процессе общения носителей данных вариантов.²³

Межвариантный перевод – это такой перевод, замечает С. Сидоренко, который основан на народном (национальном) или региональном варианте какого – либо языка, с помощью средств разных уровней языка. Эти уровни могут быть фонетические, лексические, морфологические, синтаксические применяемые в разных стилях языка, которые одинаковы для иного народного (национального) или регионального варианта данного языка. Межвариантный перевод особенно актуален для тех людей, у которых английский язык является родным, и которые используют разные варианты этого языка. Таким образом, объектом общественного обсуждения явился перевод с британского варианта на американский, из-за читательских бурных отзывов на выход в свет американских переводов «Гарри Поттера», в связи с тем, что в них подлинный текст стал объектом фрагментарной американизации.²⁴

Множество детской британской литературы в Соединённых Штатах Америке, говорит С. Сидоренко, переводчики американизировали. Следует отметить, что такой процесс действительно является межвариантным переводом, так как в связи с изменением определённых слов или словосочетаний в конце концов полноценно трансформируется текст, а целью является гарантировать точное понимание текста людьми иной культуры. Исследователь подчёркивает, что в межвариантном переводе может подвергаться замене и грамматика. Говоря о характеристике межвариантного перевода, автор статьи повествует об общественно-культурной мотивированности, так как общественно-культурные несоответствия создают определённые помехи при коммуникации среди говорящих, которые используют разные языковые варианты.²⁵

С. Сидоренко приводит примеры из американского перевода «Гарри Поттера», касающиеся лексических замен в связи с разным обозначением слов в американском и британском вариантах.

Такие слова, как dustbin, motorbike, cooker, letter-box, multi-storey car park, changing room, wellington boots функционируют преимущественно в британском варианте, поэтому могут быть непонятными для американской, особенно детской, аудитории. В американском тексте им

²³ Там же, s. 200.

²⁴ Там же, s. 200-201.

²⁵ Там же, s. 201.

Günay

соответствуют trashcan, motorcycle, stove, mail slot, multilevel parking garage, locker room, rubber boots.

Некоторые слова функционально ограничены определенным вариантом языка в одном из своих значений, например, брит. toilet – амер. bathroom, брит. note – амер. bill, брит. trolley – амер. cart, брит. trainers – амер. sneakers, брит. wardrobe – амер. closet, брит. boot – амер. trunk, брит. torch – амер. flashlight. Слово jumper в американском тексте заменено на sweater, поскольку для американцев это не джемпер, а сарафан; а брит. tank top заменено на sweater vest, чтобы читатель не спутал жилетку с майкой.²⁶

При переводе, замечает С. Сидоренко, очень важно обращать внимание и на сленг, так как между сленгом британским и американским существуют определённые отличия. Вновь возвращаясь к произведению «Гарри Поттер» он пишет: «британские сленгизмы как nutter «псих, ненормальный», rubbish «плохой», to sack «увольнять», to pop one's clogs «дуба врезать, умереть» в американском издании «Гарри Поттера» были соответственно заменены на maniac, bad, to fire, to kick the bucket».²⁷ Далее, автор статьи говорит о том, что не только лексические замены и грамматические изменения встречаются в межвариантном внутриязыковом переводе, показанном С. Сидоренко на примере американских переводов «Гарри Поттера», но и иногда пунктуация, и орфография тоже изменяется.²⁸

Нормализующий синхронный внутриязыковой перевод, замечает С. Сидоренко, это перевод жаргонов, диалектов и сленга методом их изменения в соответствии с правилами языка литературного. Он говорит, что объект такого перевода существует за пределами литературы и формальной речевой деятельности. Текст нормализующего синхронного внутриязыкового перевода существует в виде вербальной неформальной речи, поэтому письменно редко воссоздаётся. Особенностью такого перевода является его информативный характер. К нормализующему синхронному внутриязыковому переводу обращаются, чтобы понять другого в процессе общения и быть знакомым с определённой субстандартной речью или вследствие минимального словарного запаса воспринимающего адресованной ему информации.²⁹ С. Сидоренко даёт пример нормализующего синхронного перевода и пишет, что: «в

²⁶ Там же, s. 201-202.

²⁷ Там же, s. 202.

²⁸ Там же, s. 202.

²⁹ Там же, s. 202-203.

Günay

известном научно-популярном сериале “The Story of English” (BBC, 1986) авторы прибегают к переводу речи носителя йоркширского диалекта с помощью субтитров. Цель данного видеофрагмента – проиллюстрировать различия между йоркширским диалектом и стандартным английским». ³⁰

Е. М. Масленникова в своей работе «Внутриязыковой перевод как способ интерпретации вербальных знаков» разделяя мысли С. И. Сидоренко, говорит о том, что при внутриязыковом переводе в первую очередь становятся объектом внимания тексты прошлых времён. Эти тексты зарождались тогда, когда ещё были в процессе развития принципы и нормы СРЛЯ. Е. М. Масленникова (2015, с. 289) приводит в пример всеми известный шедевр литературы Древней Руси «Слово о полку Игореве», которое издали в 1800 году. В течение веков, это произведение не один раз переводилось в соответствии с нормами исторической эпохи того времени на РЛЯ. ³¹ Переводчиками были такие известные люди, как: В. А. Жуковский, И. И. Козлов, К. Д. Бальмонт, А. Н. Майков, Н. А. Заболоцкий, И. А. Новиков, В. И. Стеллецкий, Г. П. Шторм, С. В. Шервинский, А. К. Югов, И. И. Шкляревский. Есть такие переводы «Слова», пишет Евгения Михайловна Масленникова, в которых можно наблюдать изменение некоторых стилистических средств выразительности, а также отметить новый подход к использованию языковых стилей и литературных норм. Автор статьи замечает, что при работе над «Словом» у каждого переводчика был свой поэтический (созидательный) подход. ³²

Е. М. Масленникова пишет о том, что на данный момент создаются специальные сайты, которые предназначаются тому или иному тексту. Таким образом, на примере «Слова...», был создан электронный сайт «Параллельный корпус переводов “Слова о полку Игореве”». Автор статьи даёт ссылку на сайт: (<http://nevmenandr.net/slovo/>) и говорит о том, что сюда входит 94 перевода “Слова о полку Игореве”. Переводами «Слова...» занимались известные учёные, например Д. С. Лихачёв, Р. О. Якобсон и многие другие, а также писатели и поэты, например А. Н. Майков, Н. В. Гербель и т.д., и, конечно же, переводчики-профессионалы и переводчики-любители. ³³

³⁰ Там же, с. 203.

³¹ Maslennikova, там же, с. 289.

³² Там же, с. 289.

³³ Там же, с. 290-291.

Günay

Е. М. Масленникова уделяет внимание тому, что «Формы внутриязыкового перевода «Слова...» варьируются: от буквального перевода до поэтического перевода или прозаического перевода, от подписной формы перевода до анонимной.»³⁴ Исследователь приводит разные варианты перевода начальной строки «Слова...»:

Не лѣло ли ны бяшетъ, братіе, начяти старыми словесы трудныхъ повѣстій о пълку Игоревѣ, Игоря Святъславича? ~~Врѣ~~итно нам, братцы, начать древним слогом прискорбную повесть о походе Игоря, сына Святославова! (1800) ~~Не~~пристало ли нам, братья, начать на старинный лад тяжкие рассказы про поход Игорев, Игоря Святославича? (Перевод Р.О. Якобсона, 1948) Не пригоже ли нам было, братия, начать старыми словесами трудныхъ повестей о полководстве Игореве, Игоря Святославича? (Перевод А. Комлева, 1997)³⁵

Автор статьи пишет, что перевод «Слова...», созданный Н. А. Заболоцким, стал наилучшим поэтическим совершенством, который высоко был оценён К. И. Чуковским в книге «Высокое искусство».

*Не пора ль нам, братия, начать
О походе Игорево слово,
Чтоб старинной речью рассказать
Про деянья князя удалого?
(Перевод Н.А. Заболоцкого)³⁶*

Некоторые переводчики сознательно при внутриязыковом переводе прибегают к обновлению оригинала, изменяя тем самым смысловую структуру текста. Евгения Михайловна Масленникова пишет в своей работе, что в переведённом А. Грызуновой в 2013 году романе Джейн Остин «Нортенгерское аббатство», приветствие героем своей матери (Ah, Mother! How do you do?) было переведено следующим образом: «Как делишки?»:

*“Ah, Mother! How do you do?” said he, giving her a hearty shake of the handy. J. Austen. Northanger Abbey. ~~←→~~
мамаша! Как делишки? – молвил он, от всей души потрясая ей руку. Дж. Остин. Нортэнегрское аббатство
(Перевод А. Грызуновой)³⁷*

Немаловажным моментом является и тот факт, замечает Е. М. Масленникова, что при внутриязыковом переводе необходимо уделить

³⁴ Там же, s. 291.

³⁵ Там же, s. 291.

³⁶ Там же, s. 291.

³⁷ Там же, s. 291.

Günay

должное внимание первоисточнику, а точнее его выбору, в последующем, после чего начинается перевод. Нередко сделанные некогда или уже напечатанные переводы редакторы подвергают корректировке. Правописание давно созданных публикаций часто нормируется в согласии с правилами СРЯ. Например, «ь», стоящий в конце слова, удаляется, а «ять» меняется на букву «е».³⁸ Таким образом, соединяются черты перевода внутри языка с переводом межъязыковым. Е. М. Масленникова, аргументирует свои выводы примерами:

*Насльдьє праха – вотъ конецъ, достойный
Желаний жаркихъ! Умереть – уснуть!*
В. Шекспир. Гамлет
(Перевод М. Вронченко, 1828)

*Наследье праха – вот конец, достойный
Желаний жарких. Умереть – уснуть.*
В. Шекспир. Гамлет
(Перевод М. Вронченко)³⁹

Подводя итоги, Евгения Михайловна Масленникова говорит о том, что внутриязыковой перевод предстаёт в двух видах: во-первых, перевод как нормирование слов в согласии с правилами СРЯ; во-вторых, «перевод как стилистическая модификация».⁴⁰

А что же понимается под “стилистической модификацией”. В книге «Методические материалы по гуманитарным дисциплинам» Е. А. Тиняковой даётся следующее определение термину “стилистическая модификация” – «замена в процессе перевода элементов высказывания, которые принадлежат к одному функциональному стилю, элементами другого стиля».⁴¹ Это именно та замена, о которой говорила Е. М. Масленникова, когда упоминала о переводе приветствия главного героя матери в романе Джейн Остин «Нортенгерское аббатство»: «“Ah, Mother! How do you do?” – А, мамаша! Как делишки? (Перевод А. Грызуновой)».⁴²

3. Взгляд на внутриязыковой перевод с точки зрения У. Эко

Умберто Эко высказывает противоположную Р. Якобсону точку зрения касательно вопроса внутриязыкового перевода как

³⁸ Там же, s. 293.

³⁹ Там же, s. 293.

⁴⁰ Там же, s. 294.

⁴¹ Е.А.Тинякова, *Metodicheskie materialy po gumanitarnym disciplinam*, Ch. I: *metodichki i rabochie programmy*, Direkt-Media, Moskva-Berlin, 2015, s. 470.

⁴² Maslennikova, там же, s. 292.

Günay

интралингвистической интерпретации, или переформулировки, уделяя внимание примерам интерпретации в рамках того же языка, а именно:

- использование синонимов, нередко дающих при переводе неточное значение, например слово «отец» и «папа»;
- значение какого-либо слова, которое является слишком обобщённым, например слово «кошка» предстаёт как «млекопитающее из семейства кошачьих» или быть может, наоборот, очень неопределённым, например как в книге или в справочнике название главы или статьи «Кошка»;
- парафраза; и здесь, на наш взгляд, следует уточнять терминологию, которая остаётся без авторского комментария.⁴³ Термин “парафраза” происходит от древнегреческого слова “*παραφρασίς*”, что означает - пересказ. Словарь лингвистических терминов Т. В. Жеребило даёт следующее значение этого слова: «1) Передача ч.-л. своими словами; близкий к тексту пересказ; 2) сокращенное изложение большого литературного произведения для детей или массовой публики».⁴⁴
- схолия; Т. В. Егорова даёт следующее определение слова “схолия”: «(греч. *scholia*) – пояснение, примечание к тексту».⁴⁵
- пересказ; Л. Л. Нелюбин предлагает следующее значение слова “пересказ”: «изложение содержания чего-либо своими словами».⁴⁶
- популяризация; и тут же У. Эко делает пометку и говорит о том, что это есть один из приёмов изложить что-то трудное наиболее лёгким способом.⁴⁷
- пародия; автор пишет о том, что это понятие является неким видом интерпретации.⁴⁸

У. Эко даёт пояснения по данному вопросу. Он говорит о том, что в вышеуказанных примерах то обстоятельство, что та же самая сущность изображается с помощью различных случаев интерпретации, не является переводом, но всецело принимается не более и не менее чем из-за тяги к интерпретации для того, чтобы всякий раз познавать что-

⁴³ U. Eko, *Dire Quasi La Stessa Cosa Esperienze Traduzione (Skazat pochti to zhe samoe. Opyty o perevode)*, perevod Andreja Kovalja, Simpozium, Sankt-Peterburg, 2006, s. 287.

⁴⁴ T.V. Zherebilo, *Slovar Lingvisticheskikh Terminov*, 5-e izd., Piligrim, Nazran, 2010, s. 255.

⁴⁵ T.V. Egorova, *Slovar inostrannykh slov sovremennogo russkogo jazyka*, Adelant, Moskva, 2014, s. 641.

⁴⁶ Nelubin, там zhe, s. 32.

⁴⁷ Eko, там zhe.

⁴⁸ Там zhe, s. 287.

Günay

то более значимое, чем образованное путём интерпретации. Излагая свою точку зрения, У. Эко повествует о том, что переформулирование не является переводом. В доказательство тому предлагает на рассмотрение несколько примеров, меняя слова на эквивалентные определения, так как наиболее простой вариант переформулирования считается определением.⁴⁹ У. Эко берёт на рассмотрение сцену убийства Гамлетом Полония в переводе А. Д. Радловой (1937) для того, чтобы освежить в памяти убийство крысы:

Queen Gertrude — What wilt thou do? thou wilt not murder me? Help, help, ho!

Lord Polonius — [Behind] What, ho! help, help, help!

Hamlet — [Drawing] How now! a rat? Dead, for a ducat, dead!

Makes a pass through the arras.

Lord Polonius — [Behind] O, I'm slain!

Falls and dies.

[Королева

Что хочешь сделать ты? Убить меня?

На помощь!

Полоний

(за сценой)

Эй, на помощь!

Гамлет

(вынимая шпагу)

Кто там? Крыса?

(Ударяет.)

Мертва она, мертва, дукат поставлю!

Полоний

(падает и умирает)

Убит я!]⁵⁰

Делая акцент на переформулировке внутриязыковой, тем самым упрощая материал, У. Эко приводит пример перевода дословного:

Королева — Что ты хочешь сделать? Ты, наверное, хочешь меня убить? Помогите, помогите же, ох!

Полоний (сзади) — Эй, там! Помогите, помогите, помогите!

Гамлет (извлекая из ножен шпагу) — Как! Крыса? Мертва, за дукат, мертва!

Наносит удар шпагой сквозь гобелен.

Полоний (сзади) — Ох, меня убили!

*Падает и умирает.*⁵¹

⁴⁹ Там же, s.287.

⁵⁰ Там же, s. 288.

⁵¹ Там же, s. 288-289.

Günay

Третий вариант перевода представлен У. Эко с изменением некоторых слов наиболее близкими по смыслу определениями, которые автор берёт из простого словаря, подтверждая факт того, что данный вариант не может быть достойным по праву называться переводом Уильяма Шекспира:

Королева — Что ты хочешь осуществить? Ты хочешь, вероятно, более или менее быстро довести меня до смерти? Крик о помощи, издаваемый лицом, находящимся в опасности; крик о помощи, издаваемый лицом, находящимся в опасности; ох!

Полоний (с той стороны некоего предмета) — Эй, там! Крик о помощи, издаваемый лицом, находящимся в опасности; крик о помощи, издаваемый лицом, находящимся в опасности; крик о помощи, издаваемый лицом, находящимся в опасности!

Гамлет (извлекая из влагалища для ножа, кинжала, сабли, шпаги и пр.) — Каким образом? Один из разнообразных видов млекопитающих грызунов из семейства мышиных, принадлежащих к роду *Rattus*, длиннохвостых, от 15 до 30 сантиметров длиной? Человек, животное, живой организм, в котором прекратились жизненные функции; за золотую или серебряную монету, вычеканенную под юрисдикцией дожа; человек, животное, живой организм, в котором прекратились жизненные функции!

Наносит удар или выпад холодным оружием, не примкнутом к древку, с лезвием, по большей части длинным, прямым и заостренным, с одним или двумя заточенными краями (или же без них), сквозь особую ткань, изготовленную ткачами вручную из шерстяных нитей, цветного шелка, иногда также золота и серебра, опутывающих основу и составляющих ее заполнение, образующее рисунок, предназначенный для украшения дворцов знати.

Полоний (с той стороны некоего предмета) — Ох, меня довели до смерти насильственными средствами!

*Падает наземь из-за отсутствия равновесия или поддержки и прекращает жить.*⁵²

Четвёртый вариант перевода даётся У. Эко для того, чтобы показать аналогичный результат (совсем не похожий на адекватный перевод, а больше подобен пародии) при использовании и синонимии:

Королева — Что ты хочешь проделать? Уж не хочешь ли ты уничтожить меня? На подмогу, на подмогу, ох!

Полоний (в задней части шпаги) — Эй, там! На подмогу, на подмогу, на подмогу!

Гамлет (вытаскивая) — Каким образом? Мышь? Пронзен, за червонец, пронзен!

⁵² Там же, s. 289.

Günay

*Рубит ятаганом сквозь занавеску.
Полоний (в задней части) — Ох, меня замочили!
Бухается лбом оземь и подышает.*⁵³

У. Эко рассуждая, говорит о том, что и парафраза не есть перевод. Он представляет свой вариант перевода при использовании парафразы:

Un lonfo, che non vatercava mai, ne gluiva, e barigattava assai di rado, soffiando un giorno il bego, si sdilenco archipattandosi gnagio. Dissero tutti che quel lonfo era frusco, ma il re rispose che era piuttosto lupignoso e sofoleantava una malversa arrafferia. Ed ecco che il lonfo, vedendo il re che si cionfava, lo sbiduglio arripignandolo, e come quello tento di ligrare, lo botallo sino a quello fu tutto criventato.

[Один баёк, который никогда не полутяпил и не карнишил, а стрекулярил лишь в самых редких случаях, как-то раз, загляша воче гули-мули, слегка заструлил, архиваря натереть. Все говорили, что этот баёк смурлив, но король отвечал, что он скорее разбрехайлив и прокудителен злочухлой умелью. И вот баёк, видя, что король крянет, замурзил его и запхаял, а когда тот попытался взбагнуть, закошлил его до такой степени, что тот был совершенно забрелен.]⁵⁴

Делая выводы, У. Эко повествует о комичности и нелепости вышеприведённого текста, а также о невозможности прочтения какого-либо текста (или допустим, быть может, даже романа) написанного таким образом.

Когда речь идёт о парафразе, мы думаем, что речевое высказывание подтверждается определённым содержанием. Когда в итоге получается именно такое непонятное содержание, то становится странным и неясным, почему речевое высказывание оказалось собственно таковым.⁵⁵

Обобщая всё сказанное по данной теме, У. Эко повествует о невозможности и абсурдности вышеприведённые примеры отнести к вполне адекватным переводам. Он лишь хочет представить на обозрение тот факт, что если думать о любой интерпретации как о переводе, при этом, не отпуская данную мысль не на секунду, то необходимо будет действительно надрываться впусую. У. Эко

⁵³ Там zhe, s. 290.

⁵⁴ Там zhe, s. 291.

⁵⁵ Там zhe, s. 291-292.

Günay

говорит о том, что само слово “перевод” в данных случаях является просто-напросто переносным значением, т. е. чем-то похожим, но совсем не тем.⁵⁶

Выводы

Таким образом, нам удалось рассмотреть разные подходы к проблеме внутриязыкового перевода с исследовательских позиций, на основе выделенного впервые Р. Якобсоном данного переводческого типа. Мы узнали, что вследствие изменившегося статуса перевода, внутриязыковой перевод приобретает своё полноценное существование, несмотря на периферийное положение, возникшее в связи с его значением и практической нераспространённостью.

Мы узнали о существовании противоположного взгляда, выдвинутого У. Эко касательно вопроса внутриязыкового перевода как интралингвистической интерпретации, или переформулировки.

Нам удалось рассмотреть особый подход исследователей к внутриязыковому переводу через выделение его двух типов: диахронного и синхронного, с подробным анализом примеров. Мы выяснили, что к диахронному переводу относятся переводы текстов прошлых веков. Синхронный же перевод, по мнению лингвистов, подразделяется на подтипы: межвариантный и нормализующий. К межвариантному относят переводы, основанные на национальном или региональном варианте языка. Они осуществляются с помощью использования всевозможных фонетических, лексических, морфологических, синтаксических языковых уровней, которые являются одинаковыми для переводимого варианта языка. К нормализующему синхронному внутриязыковому переводу относят перевод диалектов, сленга, жаргонов путём преобразования в согласии с требованиями литературного языка.

⁵⁶ Там же, s. 292.

Spisok Literatury

AVTONOMOVA, N.S., (2009). *Otkrytaja struktura: Jakobson—Bahtin Lotman—Gasparov*, ROSSPEN, Moskva.

BARINOVA, I.A., NESTEROVA, N.M., (2009). “*Otnoshenie «Original/Perevod» kak odin iz «Vechnyh» voprosov v teorii i praktike perevoda*”, Vestnik Nizhegorodskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta im. N.A. Dobroljubova, S 4, s. 11-19.

EGOROVA, T.V., (2014). *Slovar inostrannyh slov sovremennogo russkogo jazyka*, Adelant, Moskva.

EKO, U., (2006). *Dire Quasi La Stessa Cosa Esperienze Traduzione (Skazat pochtı to zhe samoe. Opyty o perevode)*, perevod Andreja Kovalja, Simpozium, Sankt-Peterburg.

JAKOBSON, R., (1985). “*O lingvisticheskikh aspektah perevoda*”, v Roman Jakobson, *Izbrannye raboty*, Progress, Moskva, s. 361-368.

MASLENNIKOVA, E.M., (2015). “*Vnutrijazykovej perevod kak sposob interpretacii verbalnyh znakov*”, Inostrannye jazyki: lingvisticheskie i metodologicheskie aspekty, S 30, s. 289-294.

NELUBIN, L.L., (2003). *Tolkovyj perevodovedcheskij slovar*, 3-e izd., Flinta: Nauka, Moskva.

PAVLOVA, A.V., (2013). “*Predislovie sostavitelja*”, v A.V. Pavlova (sost.), *Ot lingvistiki k mifu: Lingvisticheskaja kulturologija v poiskah «jetnicheskoj mentalnosti»*, Antologija, Sankt-Peterburg, s. 5-24.

SHVEJCER, A.D., (1988). *Teorija perevoda status, problemy, aspekty*, NAUKA, Moskva.

SIDORENKO, S.I., (2013). “*K voprosu o statuse i tipologii vnutrijazykovogo perevoda*”, Jazyk i kultura v jepohu globalizacii: sbornik nauchnyh trudov po materialam pervoj mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii, Spbjeu, Sankt-Peterburg, s. 195-204.

TINJAKOVA, E.A., (2015). *Metodicheskie materialy po gumanitarnym disciplinam, Ch. I: metodichki i rabochie programmy*, Direkt-Media, Moskva-Berlin.

ZHEREBILO, T.V., (2010). *Slovar Lingvisticheskikh Terminov*, 5-e izd., Pilgrim, Nazran.

Araştırma Makalesi

Ağlama Duvarı mı Burak Duvarı mı?*

Zehra B. Güney**

ORCID: 0000-0002-9203-8406

Öz

Filistin denilince Müslümanlar için Mescidi Aksa akıllara gelirken, İsrail denilince de Yahudiler için Süleyman Mabedi ve Ağlama Duvarı akla gelmektedir. Türkiye’de Ağlama Duvarı’nın Miraç hadisesinde önemli bir yere sahip olan Burak Duvarı’nın kendisi olduğu çoğunlukla bilinmemektedir.

İsrail için Ağlama Duvarı’nın neden bu kadar önemli olduğu hususu yeterli ölçüde çalışma konusu yapılmamıştır. Süleyman Mabedi’ne ait olduğu iddia edilen Ağlama Duvarı’nın gerçekleri ortaya çıkarılmadan İsrail Hükümeti’nin Kudüs politikasındaki izlediği yöntemleri anlamak mümkün değildir. Bu konuyu inceleyen çalışmamızın; güç, iktidar ve imparatorluk simgesi olan Süleyman Mabedi’nin en önemli kalıntısı olduğu iddia edilen Ağlama Duvarı’nın İsrail’in iç ve dış politikasını belirlemedeki rolünü ve Filistin meselesine yönelik İsrail’in gizli kalmış planlarını anlamaya ışık tutacağı ümidindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Ağlama Duvarı, Burak Duvarı, Süleyman Mabedi, Mescidi Aksa, Filistin

* Bu makale International Congress Of Management Economy And Policy Sempozyumu’nda 28-29 Nisan 2018 tarihinde bildiri olarak sunulmuş ancak basılmamıştır.

**Dr. Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, E-posta: zbguney@sakarya.edu.tr.

Güney

Wailing Wall or Buraq Wall?

Abstract

When Palestine is mentioned the first thing comes to Muslim's mind is al-Masjid Al-Aqsa while when Israel is mentioned it comes to Jewish mind Solomon's Temple and Wailing Wall. Almost everybody misses the point that Wailing Wall which is the most sacred place for Jews and the Buraq Wall where the Prophet Mohammad tied his riding animal during the Night of Miraj are the same place.

Especially Muslims do not know why the Wailing Wall is so sacred for Israel government. Jarusalem policies of Israel will be better understood as long as the importance of Wailing Wall for Jewish is understood. In this article by finding out whether this wall is actually a Wailing Wall or Buraq Wall, we are trying to reveal the role of this wall which claimed to be the most important remnant of the Temple of Solomon and the symbol of power of Jews, in determining Israel's internal and external politics while willing to shed light on Israel's secret plans for the Palestinian issue.

Keywords: Wailing Wall, Buraq Wall, The Temple of Solomon, al-Aqsa Mosque, Palestine.

Стена плача или Стена Бурака?

Резюме

При упоминании Палестины первой на ум мусульманина приходит мечеть Аль-Акса, при упоминании же Израиля – на ум иудеев приходит Храм Соломона и Стена плача. В Турции мало кто знает, что Стена плача – это та самая Стена Бурака, которая присутствует в событиях Мираджа.

Отчего Стена плача имеет для Израиля такое большое значение полностью не изучено. Предположение, что она является частью Храма Соломона, и сокрытие правды о ней позволяют лучше понять преследуемые Израильским правительством направления политики в отношении Иерусалима. Целью данного исследования является прояснить роль Стены плача, которая воспринимается, как часть Храма Соломона - символа силы, власти и императорства, в определении внутренней и внешней политики Израиля и его скрытые планы в отношении палестинского вопроса.

Ключевые слова: Стена плача, Стена Бурака, Храм Соломона, мечеть Аль-Акса, Палестина

Giriş

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet için kutsal sayılan Kudüs şehri Müslümanlar için Hz. Muhammed'in Mekke'den Mescidi Aksa'ya oradan da göğe yaptığı yolculuk olan *Miraç* hadisesinden ötürü büyük önem arz etmektedir. Yahudiler için de dini açıdan önem taşıyan Süleyman Mabedi'nin Mescidi Aksa'nın bulunduğu yerde kalıntılarının olduğuna inanılması Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki en büyük anlaşmazlığı ortaya çıkaran husustur. Her iki mabedin ortak noktası ise bu mabedleri çevreleyen surların Batı duvarıdır. İslami kaynaklarda yer alan kimi bilgilere göre Hz. Muhammed Mekke'den Mescidi Aksa'ya cennet bineklerinden Burak adlı bir bineğin üzerinde bir gece yolculuğu yapmış (İsrâ),¹ oraya ulaştığında bineğini bu duvara bağlayarak göğe yolculuk (Miraç) yapmıştır.² Yahudilere göre ise bu duvar Süleyman Mabedi'ni çevreleyen surdan günümüze kalan tek kalıntıdır.³

İsrail Kudüs'ü işgalinin ardından bunu meşrulaştırmak için birçok yönetime başvurmuştur. Bu yöntemlerin başında Müslümanlara ait bazı tarihi kalıntıları kendi tarihine aitmiş gibi gösterme çabası olmuştur ki, bunların en başında Ağlama Duvarı gelmektedir. Bu çalışma içinde ele alacağımız husus, Süleyman Mabedi'nin bir parçası olduğu iddia edilen Ağlama Duvarı'nın aslında Müslümanlara ait olan Burak Duvarı'nın ta kendisi olduğu ve ne mimari açıdan ne de teolojik açıdan Hz. Süleyman'ın inşa ettiği mabed ile bir bağının olmadığı hususudur.

1. Kudüs'ün Tarihçesi ve Dini Değeri

Burak Duvarı'nın tarihçesini bilmek için öncelikle Kudüs'ün tarihçesini bilmemiz gerekmektedir. Kudüs kelimesi antik çağ kitabelerinde ve Tevrat'ta *Jarusselam-Darusselam* olarak geçmektedir. Bu kelime İbranicede de Arapçada da "barış ve selamet" şehri anlamına gelmektedir. Müslümanlar ise bu şehre çeşitli isimler vermiş olup bunların başında "bereket, mübarek olmak" anlamına gelen *Kuds* yer almaktadır.⁴ *Kudüs* kelimesi ilk defa M.Ö 19. yüzyılda Mısır metinlerinde Kenanlıların site devleti olarak zikredilmektedir. Tevrat'ta ise Kudüs ilk defa Kenan krallarından Kral Sadık (Meliki Sadık) döneminde Hz. İbrahim'in burayı ziyareti ile bahsi geçmektedir.⁵ İslam dininde Kudüs şehri Mekke ve Medine kadar kutsal sayılmasına rağmen, Kuran'da ya da İslami kaynaklarda *Kudüs* kelimesinin geçmemesi dikkat çekicidir. Kudüs kelimesinin Kuran ve hadislerde geçmemesine rağmen onun yerine

¹ İsrâ kelimesi Serâ ya da Seriy kelimesinden türemiştir. Geceleyin yürüme, gece yolculuğu yapma anlamına gelen bu yolculuk İsrâ suresine adını vermiştir. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac". DİA, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 132-135.

² Mustafa Öz, "Burak". DİA. C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 417.

³ Yavuz, a.g.m. s. 132.

⁴ Ebu'l-Fadl Cemâleddîn el-Masrî, "kds", Lisânu'l-'Arab, c. 6, "Dâr Sâdr, Beyrut 1982, s. 168-170.

⁵ Şehrin en yaygın adı olan Kuds kelimesi Aramice Kudşa'dan gelmektedir ve bu kelime şehri değil mabedi ifade etmektedir. 10. Yüzyılın başında Karai bilginleri Kudüs şehrini Beytulmakdis, mabedin bulunduğu alanı da Kuds diye adlandırmışlardır. Detaylı bilgi için lütfen bk. Ömer Faruk Harman, "Kudüs ". DİA. c. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 324. İslami kaynaklara göre Hz. İbrahim'in bu bölgeye ziyareti büyük bir ihtimalle Mescidi Aksa'yı ziyaret etmek için olmuştur. Detaylı bilgi için lütfen bkz. 'Abdullah Ma'rûf, el-Mescidu'l-Aksâ'l-mubârek, Dâru'l-'ilm. Lübnan, 2009, s. 69.

Güney

içinde bulundurduğu *Mescidi Aksa* ya da *Beytu'l-makdis* adının geçmesi, Kudüs'ün önemini bu mescitten aldığına vurgu yapmak için olmalıdır.

Yahudi inancında Peygamber olduğuna inanılmayan ve Yahudi krallarının ilki olan Hz. Davud M.Ö 1000 yıllarında ilk defa bu şehri Kenanlıların istilasından kurtararak Yahudi Krallığının başkenti yapmış ve 40 yıl bu şehrin hükümdarı olmuştur.⁶ Hz. Davud'un diğer peygamber ve krallara göre Yahudilikte daha önemli oluşu Allah'ın onunla bir ahid yaparak krallığı onun soyuna tahsis ettiği yönündeki inançtan kaynaklanmasının yanı sıra,⁷ Yahudilerin ahir zamanda İsrail hükümdarlığını yeniden kurarak insanlığı kurtaracak olan *Mesih*'in⁸ de⁹ onun soyundan geleceğine inanmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰

Hz. Davud dönemine kadar Kudüs'e giremeyen Yahudilerin¹¹ tarihlerinde en ilginç detay, daha önceleri Hz. Musa döneminde Kudüs'e yerleşme şansları olmasına rağmen bu şansı kendi elleriyle teperek Peygamberlerine isyan etmeleri olmuştur. Bu yüzden Allah'ın gazabına uğrayarak çölde 40 yıl süreyle terkedilme cezasına çarptırılmışlardır.¹² Günümüzde Kudüs üzerinde hak iddia eden İsraililer, aslında Kuran'daki ayetlerde de bahsettiği üzere, Allah'ın emrine ve Hz. Musa'ya karşı gelerek Kudüs'e sırt çevirmişler, Peygamberliğini inkar ettikleri ve bir kral olarak gördükleri Hz. Davud bu şehri alana kadar Kudüs'e girmeyi düşünmemişlerdir.

Hz. Davud ve Hz. Süleyman döneminde Kudüs Yahudilerin merkezi iken, Hz. Süleyman'ın oğlu Rehoam'ın krallığında Mısır kralı Şişak tarafından istila edilmiştir. Daha sonra defalarca istilalara uğrayan Kudüs'ün başına bunların gelme nedeni olarak Tevrat'ta Yahudilerin peygamberlerine zulmetmeleri¹³ ve isyankar olmalarıyla gerekçelendirilmektedir.¹⁴ Açıkçası, İslam dininde ayrıcalıklı peygamberlerden sayılan Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın Yahudi dini geleneğinde peygamberliklerinin reddedilerek bir kral olarak görülmeleri dahi Yahudi dinindeki çelişkilerin başka bir boyutunu gözler önüne sermektedir.

Babil kralı Nebukadnessar tarafından defalarca işgal edilen Kudüs, M.Ö 586 yılındaki son işgaliyle yerle bir olmuş, Hz. Süleyman'ın mabedi ve onu çevreleyen duvar tamamen

⁶ Holy Bible. II. Samuel, 5: 6-9, Authorized King James Version. Holman Bible Publishers, Belgium, 1989. Makale boyunca İncil ve Eski Ahit referansları için İngilizce ve Türkçe basımı iki ayrı İncil incelenmiştir. Lütfen bkz. Kutsal Kitap, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2001; Holy Bible. Authorized King James Version. Holman Bible Publishers, Belgium, 1989.

⁷ Salime Leyla Gürkan, Yahudilik. İsam Yayınları, İstanbul, 2012, s. 29.

⁸ Yahudilikteki Mesih Hıristiyanlıktaki ve İslam'daki Mesih inancından farklıdır. Hıristiyanlıktaki ve İslam'daki Mesih Hz. İsa iken Yahudilikteki Mesih, Hz. Davud'un soyundan gelecek olan bir kraldır ve sadece Yahudileri kurtarmak için gelecektir. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Waardenburg, Jacques. "Mesih". DİA. C. 29. İstanbul, 2004, s: 306-309.

⁹ Holy Bible, Daniel, 7:13-14.

¹⁰ Waardenburg, a.g.e. s. 307.

¹¹ Harman, Kudüs..., s. 325.

¹² Detaylı bilgi için lütfen bkz. Kuran-ı Kerim, Maide Suresi 12-13, 20-26, Kurân-ı Kerim, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir>, Erişim tarihi: 23.05.2018.

¹³ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 24:21.

¹⁴ Harman, Kudüs..., s. 325.

Güney

yıkılmıştır.¹⁵ Daha sonra, Yahudilik tarihinde II. Mabed dönemi olan I. Sürgünden Dönüş döneminde Persler Babillileri yenerek Filistin bölgesinin hakimi olmuş, dönemin kralı Koreş, sürgündeki İsrailoğullarının Kudüs'e dönmelerine ve mabedi yeniden inşa etmelerine izin vermiştir.¹⁶ Daha sonra M.Ö 63 yılında Kudüs Romalılar tarafından işgal edilmiş, Kral Herod mabedi oldukça fakir görünümlü bulduğu için M.Ö 20 yılında mabedi restore ettirmiş, avlular ve dış surlar inşa ettirmiştir. Ağlama Duvarı dahil bütün surların yapımı sekiz sene sürmüştür.¹⁷ Burada önemli olan detay, Herod'un eski mabedin temellerini ortadan kaldırıp, mabedin alanını iki katına çıkarmış olmasıdır. Günümüzdeki adıyla Ağlama Duvarı/Burak Duvarı olarak bilinen Batı Duvarı'nı ilk defa Herod inşa etmiştir.¹⁸

Yahudilerin Romalılara isyanından sonra yeni bir Roma işgali ile M.S. 70 yılında mabed yerle bir edilerek tamamen yıkılmıştır. Mabedi çevreleyen dört duvarın her birinin yıkımı için dört kumandan görevlendirilmiştir. Kuzey, Güney ve Doğu duvarlarının yıkılmasına rağmen, Ağlama Duvarı'nın/Burak Duvarı'nın bulunduğu Batı Duvarı'nı yıkmakla görevli olan kumandan, Herod'un bu muhteşem eserinden en azından bu kısmının gelecek nesillere kalması için görevini yerine getirmeyerek Batı Duvarı'nı yıkmamış ve bu duvar günümüze kadar gelmiştir.¹⁹ Günümüzde, Müslümanların Peygamberin bineğini bağladığına inandıkları Burak Duvarı olarak bilinen, Yahudilerin de Süleyman Mabedi'nin kalıntısı olduğuna inandıkları Ağlama Duvarı, Kral Herod'un yaptırdığı ve mabedin Batı'sına düşen duvar kalıntısıdır.²⁰ Dolayısıyla, Yahudi kaynaklarına göre dahi Hz. Süleyman'ın inşa ettiği söylenen mabed ve surlar tamamen yok olmuş ve defalarca yeniden yapılmıştır. Bu yüzden aranan mabed Hz. Süleyman'ın yaptırdığı ilk mabed dahi değildir.²¹

Hristiyanlara göre İncil'de Hz. İsa mabedin tamamen yıkılacağını ve taş üstüne taş kalmayacağını belirtmiştir.²² Burada ironik olan durum ise, Tevrat'ta Allah'ın bu mabedi Yahudilerin putlara taptıkları için yerle bir edeceği yazmasıdır.²³ Her ne kadar Tevrat ve İncil tahrif olmuş olsa da, tarih, Kuran ve mantıkla uyum içinde olduğu sürece İncil ayetlerini

¹⁵ Kutsal Kitap, II. Krallar, 25: 8-9; Harman, Kudüs..., s. 325.

¹⁶ Kutsal Kitap, Ezra, 1:1-5.

¹⁷ Gürkan, Yahudilik..., 2012, s. 39; Gürkan, "Yahudilik, DİA. C. 43. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 390.

¹⁸ Max L. Margolis, "Atonement, Day of", JE, Funk and Wagnalls, New York and London 1905, II. s. 173; Philip Birnbaum, "Temple", Encyclopedia of Jewish Concepts, Hebrew Publishing Company, New York 1991, s. 80; Samuel Krauss, "Temple", UJE, Ed. Isaac Landman, New York 1948, X, s. 195. (Bu eserlere Muhammet Güngör'ün Süleyman Mabedi adlı basılmamış yüksek lisans tezinden ulaşılmıştır. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Güngör, Süleyman Mabedi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara 2005, s. 71).

¹⁹ Güngör, a.g.e. s. 83. Yahudiler mabedin yıkılmasını kendi günahlarının bir sonucu olarak görürler. Detaylar için lütfen bkz. Nemr Abbâs, Havle binâ'i'l-heykeli'l-mez'ûm, Mu'temer Yevme'l-Kuds 9, Munezzamatu Tahrîr Filistin, Filistin, s. 4; Regîb, Sâlih Huseyn, "Refuting Zionist Allegations Concerning The Existence Of Solomon's Temple", Mecelletu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye, v.1, pp: 41-91, Gazze 2002, s. 6.

²⁰ Nebi Bozkurt, "Mescid-i Aksâ". DİA. C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s: 268-271. s. 269; Hikmet Tanyu, "Ağlama Duvarı", DİA, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 474.

²¹ Ma'ruf, a.g.e. s.144.

²² Holy Bible, Matta, 24: 1-3; Jackson, Wayne, "Jesus Prophecy And The Destruction Of The Temple". Cristian Courier, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018. <https://www.christiancourier.com/articles/1302-jesus-prophecy-and-the-destruction-of-the-temple>.

²³ Kutsal Kitap, I. Krallar, 9:8.

Güney

tarihsel belge olarak ele almamızda bir beis yoktur. Hz. İsa'nın bu dediği gerçekleşerek mabed Romalılar tarafından M.S 70 yılında yakılıp yıkılmıştır.²⁴ Şehir daha sonra M.S 117-138 yıllarında Hadrien zamanında putperest bir şehir olarak²⁵ yeniden imar edilirken bu mabedin yerine *Jüpiter Capitolinus Mabedi* yapılmıştır. Kostantinos'un Hıristiyanlığı kabulünden sonra bu mabedin de yıkıldığı sanılmaktadır.²⁶ Ancak Yahudilerin o Kutsal Kaya'yı ziyaret etmelerine ve kurbanlarını sunmalarına izin verilmiştir ve Müslümanların fethine kadar açıkta kalan o kutsal kayayı çevreleyen herşey harabe olarak kalmıştır. Zira Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın mabedde taş üstüne taş kalmayacağını haber vermesine saygı duyarak o harabeleri hiçbir zaman yaptırmamışlardır.²⁷

İlk defa Müslümanlar tarafından Hz. Ömer döneminde 638 yılında Kudüs fethedildiğinde bu Kutsal Kaya hariç böyle bir mabede ya da kalıntıya dair bir işaret ne Kuran'da ne de tarih kitaplarında yer almıştır. Taberi'nin Tarihi'nde Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethettiğinde Mescidi Aksa'nın yerinde sadece Hıristiyanlık dönemine ait molozların olduğu, Hz. Ömer'in bu molozları temizleterek Kutsal Kaya'nın olduğu yerde namaz kıldırıldığı rivayet edilmektedir.²⁸ Diğer yandan, İslam mimarisi uzmanı Keppel A. Cameron Creswell, 670 civarında burayı ziyaret eden bir hacının hatıratında mabed bölgesinde harabelerin yer aldığını ve Müslümanların burayı fethettiğinde molozları kaldırarak 3000 kişinin namaz kılacağı büyüklükte bir mescit yaptırdığını rivayet etmiştir.²⁹ Creswell, söz konusu bu harabenin Titus tarafından yıkılan mabedin harabesi olduğu kanısındadır.³⁰

1033 yılında ilk defa Selçuklular döneminde Sultan Alparslan ile Türklerin eline geçen Kudüs, 1099 yılında Haçlı seferleriyle birlikte Hıristiyanların istilasına uğramıştır. Ancak, 1187 yılında Salahaddin Eyyubi ile yeniden Müslümanların eline geçmiştir.³¹ 1516 yılında Osmanlı'nın hakimiyeti altına giren şehir 1917 yılında İngiliz işgaline kadar Müslümanların elinde kalmıştır. Bu tarihte İngiltere dışişleri bakanı Balfour, İsrail Devletinin kurulacağını İsraililere vadettiğini açıklayarak uluslararası kamuoyunda Siyonist bir devletin temellerini atmış ve Kudüs'e ilk Yahudileri yerleştirmiştir. İngiliz yönetimiyle Kudüs köklü demografik değişime uğramıştır. Yahudilerin hızla yerleştirilmesiyle Yahudi nüfusu Arap nüfusunu

²⁴ Ma'ruf, a.g.e. s. 147.

²⁵ Harman, Kudüs..., s. 324.

²⁶ Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 270.

²⁷ Harman, Kudüs..., s. 325.

²⁸ Muhammed bin Cerîr Taberî, Târîhu't-Taberî, Tahkîk Ebu Suheyb el-Keremî, Beytu'l-efkâr. Riyad, 2009, s. 628, İndirildiği web sitesi: <http://waqfeya.com/book.php?bid=3629>; Moshe Gil, A History Of Palestine, Trans. Ethel Broido, Cambridge University Press, London, 1997, s. 67, 91.

²⁹ K. A. C. Creswell, A Short Account of Early Muslim Architecture, Penguin Books, 1958, s. 10, 43.

³⁰ K. A. C. Creswell, a.g.e., 43; Bu kaynağa Nebi Bozkurt'un verdiği bilgi doğrultusunda ulaşılmıştır. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Nebi Bozkurt, "Mescid-i Aksâ". DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, C. 29. s: 268-271.

³¹ Işın, Demirkent, "Kudüs (Haçlılar Dönemi)". DİA. c. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 331.

Güney

geçmiş Araplarla Yahudiler arasında çatışmalar başlamış günümüze kadar Filistin davası olarak bölgenin en önemli meselesi haline dönüşmüştür.³²

1929 yılında Burak Duvarı'nın dibinde ibadet etmek isteyen Yahudilerle Müslümanlar arasında arbede çıktığında Milletler Cemiyeti³³ tarafından kurulan heyet bu duvarın Müslümanların mülkiyetinde olduğuna karar vermiştir.³⁴ 1948 yılında ilk defa Batı Kudüs İsraililer tarafından işgal edilmiş, 1950 yılında ise Birleşmiş Milletler kararına aykırı olarak burayı İsrail'in başkenti ilan etmişlerdir. 6 Haziran 1967 tarihinde ilk defa Mescidi Aksa'yı işgal eden Yahudiler o tarihten itibaren bu havzayı kendilerine tahsis etmiş ve kutlamalar yaparak bu yılı 2000 yıllık İsrail rüyasının gerçekleştiği tarih olarak ilan etmişlerdir. Bu tarih aynı zamanda Burak Duvarı'nın da Ağlama Duvarı olarak değiştirildiği tarih olarak bilinmektedir.³⁵

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'de ortak bir kutsallığa sahip olan Mescidi Aksa'nın içinde bulunduğu Kudüs, İsrail işgaliyle birlikte Yahudi hükümetinin özel mülkü haline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu bölgede bulunan Arap mahalleri, tarlaları ve toprakları yavaş yavaş Yahudilerin yerleşkesi için tedrici olarak boşaltılmaktadır. Dünya mirasları içinde yer alan Mescidi Aksa, eski Süleyman Mabedi'nin kalıntılarına ulaşmak için yapılan kazılar yüzünden yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Elbetteki İsrail hükümeti Mescidi Aksa'yı aleni bir şekilde yıkamayacağını bilmektedir. Süleyman Mabedini arama çalışmaları adı altında yaptığı kazılarla Mescidi Aksa'nın temelini sarsarak kendiliğinden yıkılması için büyük çaba harcamaktadır. Bu kazılara her yıl ciddi bütçe ayıran işgal hükümeti bu yıl 70 milyon dolar ayırmıştır.³⁶ Ancak elli yıldır yaptığı kazılarla mabedin bir taşına dahi ulaşamayan İsrail, 2018 yılının Mayıs ayında Aksa'nın hemen altında bir yer altı mabedi açmıştır. Süleyman Mabedi safsatasını ve ayıbını bu mabedle kapatmak isteyen İsrail, Aksa'nın 90 metre altında olan ve Aksa'nın temellerine zarar veren bu mabedi Amerika başkanı Trump'ın 06 Aralık 2017 tarihinde Amerikan konsoloslüğünü Kudüs'e taşıyacağını ilan etmesinden birkaç ay sonra açmıştır.³⁷

1980 yılında İsrail Meclisi Batı ve Doğu Kudüs'ü birleştirerek başkenti ilan etse de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararla bu geçersiz sayılmıştır. Ancak 14

³² Kamil Cemil Aseli, "Kudüs (Osmanlı Dönemi ve Sonrası)". DİA. c. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 334, 338.

³³ Şimdiki adıyla Birleşmiş Milletler.

³⁴ Tanyu, a.g.m., s. 475;

³⁵ Tanyu, a.g.m, s. 475.

³⁶ Kazılar ve detaylar için lütfen bkz. <http://www.aljazeera.net/news/alquds/2016/8/13/-الحفريات-الاسرائيلية-أسفل-القدس-والأقصى>, Erişim: 19-05-2018.

³⁷ Detaylar için ve yer altı mabedinin fotoğrafları için lütfen bkz. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>; <http://www.albawabnews.com/2857638>, Erişim : 19-05-2018; Oren Liberman, (2017, 16 Mayıs). "Israel 'Shocked' Over Trump Aide's Western Wall Comments", CNN. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018. <https://edition.cnn.com/2017/05/16/middleeast/western-wall-us-aide-comment/index.html>.

Güney

Mayıs 2018 tarihinde Amerikan Konsolosluğu'nun Doğu Kudüs'te açılmasıyla birlikte Kudüs Doğusuyla, Batısıyla İsrail'in başkenti ilan edilmiştir.³⁸

2. Yahudilik ve İslamiyet'te Mabed

İbadet ve mabed kavramlarına baktığımızda Hz Musa dönemine kadar Yahudilikte toplu ibadet kavramının var olmadığı ortaya çıkmaktadır. Hz. Musa dönemiyle birlikte Yahudilikte topluca ibadetin yapıldığı mabed anlayışı ortaya çıkmıştır. İlk adı *Mişkan* olan bu mabed, Yahudi inancına göre Tanrı'nın artık insanların arasında yaşamaya karar verdiği için Hz. Musa'dan kendisi için yaptırmasını talep ettiği evidir.³⁹ Bu mabed ile birlikte ortaya çıkan kavram olan *Ahit sandığı* da ilk defa Hz. Musa'ya emredildiği için yapılmış ve içine on emirin yazıldığı levhalar koyularak mabedlerinin önemli odalarında saklanmıştır.⁴⁰ Tevrat'a göre kendisi için Kudüs'te bir ev yaptıran Hz. Davud,⁴¹ ilk defa seyyar olmayan bir mabed yaptırmak istemiş ancak Yahudilere göre günahkar birisi olduğu için Allah ona izin vermemiştir.⁴² Yahudi mabedleri Hz. Süleyman dönemine kadar seyyar ve çadır mabedler olarak devam etmiştir. Daha sonra Hz. Süleyman'ın inşa ettiği *Mabed* Tevrat'ta geçen ifadelerle göre, göçebe ve seyyar olarak gezmekten yorulduğu için Tanrı'nın hareket etmeden konaklayacağı daimi bir ev inşa edilmesini bizzat kendisinin talep ettiği ilk mabed olmuştur.⁴³

Müslümanların inancında ise mabed Allah için tahsis edilmiş bütün ibadet yerleri için kullanılmaktadır. Bu mabedlerin en kutsalı İslam dininde Kabe'dir.⁴⁴ Kudüs'teki Mescidi Aksa ise, Hanif "semavi" dinin ilk kiblesi ve Kabe gibi yapımı insanlığın yaratılmasıyla paralel gitmiş bir mabedir. İslam'a göre Kudüs'te daha önce ayrı bir mabed hiç olmamış, insanlığın varoluşuyla birlikte bu bölgede var olan tek mabed Mescidi Aksa olmuştur.⁴⁵ Mescidi Aksa Arapçada "en uzak" anlamına gelmektedir. Bu kelimeyi Allah Kuran'da İsrâ Suresi'nin ilk ayetinde kullanmıştır. "*Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevrisini bereketlendirdiğimiz Mescidi Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla iştir, hakkıyla görendir*".⁴⁶

³⁸ Detaylar için lütfen bkz. <http://www.iha.com.tr/haber-abdnin-kudus-buyukelciliği-resmen-acildi-725750/>, Erişim : 19-05-2018; <http://www.ensonhaber.com/amerikan-buyukelciliği-yarin-kuduse-tasiniyor.html>, Erişim: 19-05-2018.

³⁹ Kutsal Kitap, Mısırdan Çıkış, 25:8; Adem Özen, Yahudilikte İbadet, Ayışığı kitapları, İstanbul 2001. s: 48.

⁴⁰ Kutsal Kitap, Mısır'dan Çıkış, 25: 10-23; Kuran'da Bakara Suresi 248. ayette geçen ifadelerde de bu sanduka "Allah'dan insanoğluna verilen huzur ve sükûnet taşımaktadır" sözleriyle oldukça kutsal sayıldığı ifade edilmiştir. Hz. Musa'dan sonra sandukayı Hz Davud, onun ardından da Hz. Süleyman yaptırdığı mabedin içinde Kudüs'l-akdes bölümüne yerleştirmiştir. (Kutsal Kitap, I. Krallar, 3:1-2; 8:1-9). Detaylı bilgi için lütfen bkz. Abdurrahman Küçük, "Ahid Sandığı". DİA. C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s 535.

⁴¹ Hz. (Hazret) kelimesi Tevrat'ta geçmemektedir. Hz. Davud İslam dininde Peygamber olduğu için bu tazim lafzını çalışmamız boyunca ismiyle birlikte kullanacağız.

⁴² Kutsal Kitap, I. Tarihler, 28:3; Regıb, Sâlih Huseyn, "Refuting Zionist Allegations Concerning The Existence Of Solomon's Temple", Mecelletu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye, v.1, pp: 41-91, Gazze 2002, s. 52.

⁴³ Kutsal Kitap, I. Tarihler, 17:4-7, II. Tarihler, 6:1-3.

⁴⁴ Ahmet Güç, "Mâbed". DİA, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 279.

⁴⁵ Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 268.

⁴⁶ Ma'ruf, a.g.e., s. 28.

Güney

Aksa'nın Mescid-i Haram'dan sonra zikredilmesi onun bu mescide olan uzaklığına işaret etmek için olduğunu zikreden alimler olsa da, “günahlardan uzaklaşmak” anlamına da delalet ettiği söylenmektedir. Elbetteki Mescid-i Haram'a olan uzaklığına olan işaret burada ağır basmaktadır. Zira İslam'a göre Peygamberin Mescidi olan Mescid-i Nebevi de dahil olmak üzere bu üç mescidin haricinde kutsallığı hadis ya da ayetlerle belirtilmiş mescit bulunmamaktadır. Diğer yandan, ayette de belirttiği gibi “çevresini bereketlendirdiğimiz” ifadesi Mescidi Aksa'yı çevreleyen surların içine aldığı bölgenin kutsallığına delalet etmektedir.⁴⁷ Tin Suresi'nin ilk üç ayetinde de Allah, Tur Dağı'nda Hz. Musa ile konuştuğu Sina bölgesinin kutsallığına yemin etmektedir: “*Andolsun incire ve zeytine, ve Sina dağına ve bu emin beldeye*”. Birinci ayette zikredilen incir ve zeytin her ne kadar bu meyvelerin yararına işaret etse de, surenin siyakına bakıldığında bu meyvelerin bulunduğu Kudüs topraklarına işaret ettiği ön plana çıkmaktadır.⁴⁸

Bu üç mescit harita üzerinde işaretlendirildiğinde bir üçgenin üç kenarında buldukları görülmektedir ve Kabe'ye en uzak mesafede olan Mescidi Aksa'dır. Arapçada uzak kelimesi elbetteki bir tek *Aksa* kelimesi ile verilmemektedir. *Ba'îd* kelimesi de “uzak” demektir. Ancak neden uzak olduğuna işaret *Ba'îd* kelimesi değil de *Aksâ* kelimesi ile verildiğinin hikmetine verilecek olan cevap, *Ba'îd* kelimesi sadece uzak derken kullanılır, ancak *Aksâ* kelimesi ise sadece mukayese yapıldığında kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla bu ayette Kabe ile mukayese yapılan bu mekanın ilk Müslümanlara uzak olsa dahi kutsallıkta Kabe ile eşdeğer olduğunu göstermek içindir.⁴⁹

610 yılında Mescidi Aksa ilk kible olmuştur. Hicretten önce iki yıl ya da üç yıl süreyle ve Medine döneminde de on altı ay boyunca Peygamber Kudüs'e yönelerek namaz kılmıştır.⁵⁰ Mescidi Aksa kible olduğu dönemde Kudüs topraklarında Yahudilerin kible olarak ibadet ettikleri *Kutsal Kaya* “Sahra” haricinde bina olarak bir mescid elbette mevcut değildi. Ancak bu mescidin mevcut olmaması daha önceleri Aksa'nın mevcut olmadığına delil gösterilemez.⁵¹ Açıkçası, semavi dinlerde insanların yöneldiği kible bir amaç değil araç olarak kabul edildiği için, Aksa'nın da yüzyıllar içinde yıkılarak yeniden yapılması ve zaman zaman mevcut olmaması mekanın manevi konumunu etkilememektedir.⁵² Dolayısıyla, Mescidi Aksa ve Kabe ilk ne zaman inşa edildiğine dair kesin bulgusu olmayan Müslümanların en kutsal ibadet yerleridir.⁵³

⁴⁷ Ma'ruf, a.g.e., s. 41-43.

⁴⁸ Kapsamlı tefsir için Diyanet'in tefsirine bkz. Kuran-ı Kerim, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/95-tin-suresi>.

⁴⁹ Ma'ruf, a.g.e., s. 28.

⁵⁰ Harman, Kudüs..., s. 326.

⁵¹ Kabe de Hz. İbrahim'in kurduğu binadan farklıdır. Kabe ilk Hz. İbrahim ile inşa edilmemiş, sadece restore edilmiştir. (Bakara Suresi, 127. Ayet. Tefsiri için lütfen bkz. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/134/127-129-ayet-tefsiri>). Peygamber döneminin ardından Hz. Ebu Bekir'in torunu Abdullah bin Zübeyr, kendisini öldürmek için ordusuyla Kabe'yi kuşatan Emevi ordusunun mancınıkla tamamen yıktığı Kabe'yi yeniden onarmıştır. Bugünkü Kabe, Abdullah bin Zübeyr'in yeniden inşa ettiği Kabe'dir. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Saadetin Ünal, “Kâbe”. DİA. c. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 16.

⁵² Yavuz, a.g.m., s. 133.

⁵³ Ünal, a.g.m., s. 15

Güney

Yahudilerin Hz. Süleyman'ın inşa ettiğini iddia ettiği *Mabed*, İslami kaynaklarda *Mescidi Aksa* ve *Beytu'l-makdis* adıyla bahsi geçmektedir ve *Mescit* olarak tanımlanmaktadır.⁵⁴ Arapçada *Beytu'l-makdis*, “Kutsal Ev” anlamına gelmektedir. Bu, Tevrat'taki *Yehova'nın Evi* yani *Tanrı'nın Evi*'ne muadil bir kavramdır. Kabe haram olması ile Kuran'da sıfatlandırılırken, Aksa'nın da İsra Suresi 1. ayette etrafının mübarek kılınması onun bir mabed olarak kutsiyetine işaret etmektedir. Üstelik Müslümanların ilk kiblesi olması o yerin kutsiyetine yapılan başka bir vurgudur. Bu yüzden, Kuran'da *Mescidi Aksa* olarak adı geçen yerin hadislerde geçen *Beytu'l-makdis* olduğu konusunda alimler ittifak halindedir.⁵⁵ Hz. Zekeriya ve Hz. Meryem'in de ibadet için kapandıkları *Mabed*'in⁵⁶ *Mescidi Aksa*'nın olduğuna dair Kuran tefsirlerinde hadis rivayetleriyle birlikte ele alınmaktadır.⁵⁷

Mescidi Aksa dendiği zaman zihinlerde Kudüs'teki altın kaplamalı kubbesi olan cami belirir. Bu caminin adı *Kubbetü's-sahra*'dır. Ancak, avluda üç ayrı cami daha vardır ve *Mescidi Aksa* bu camilerin bulunduğu ve içinde onlarca tarihi bina bulunan surlarla çevrili 144 dönümlük bütün bir avluya verilen isimdir.⁵⁸ Makalemizin kapsamı açısından *Burak Camisi* ve *Kubbetü's-sahra Camisi Aksa* havzasında bulunan en önemli camilerdir.

2.1.Burak Camisi

Burak Camisi Mescidi Aksa'nın Güney Batı'sında *Burak duvarının* altında yer alır. Bu duvar İsrail hükümetinin *Ağlama Duvarı* dediği ancak İslam dininde *Burak Duvarı* adıyla bilinen duvardır. Hz. Muhammed'in ve daha önce birçok peygamberin bu duvara bineğini bağladığı halka bu duvara yapışık olarak inşa edilen *Burak Camisi*'nin iç duvarında bulunmaktadır.⁵⁹ Peygamber *Miraç* gecesini bineğiyle birlikte *Mescidi Aksa*'nın Güney batısından girerek ilk defa bu duvarın dibinde durmuş ve duvardaki demir halkaya bineğini bağlamıştır. Peygamberin *Aksa*'ya Güney Batı tarafından girme ihtimali, Mekke'den gelen ziyaretçinin o taraftan gelme ihtimalinin yüksek olduğu için tahmin edilmektedir. Peygamberin *Aksa*'ya geldiği dönemde orada cami ya da buna benzer hiçbir eser yoktu sadece Romalıların o bölgeyi şehirden ayırmak için M.S 135 yılında yaptığı bu duvar duruyordu.⁶⁰

Peygamber o alana girdiğinde orada sadece Yahudi peygamberlerinin kiblesi olan *Kutsal Kaya* vardı. Büyük bir ihtimalle Hz. Muhammed de o *Kaya*'ya dönerek namazını kılmıştı. Zira Müslümanlar da o dönemde *Aksa*'daki bu kayaya yönelerek namaz kılıyorlardı. Çünkü o

⁵⁴ Ahmed bin Şuayb en-Nisâî, Suneni'n-Nisâ'î es-Sugrâ. Vizâratu's-Şu'ûni'l-İslâmiyye. Riyad, 1999, s. 95; Ahmed bin Hanbel, el-Mesned, Tahkik Ahmed Muhammed Şahir ez-Zeyn, Dâru'l-hadîs, Kahire 1995, s. 480; Harman, Kudüs..., s. 324.

⁵⁵ Bozkurt, *Mescidi Aksa*..., s. 269.

⁵⁶ Kuran- Kerim, Ali İmran, 37; Meryem, 11.

⁵⁷ Muhammed bin Cerîr et-Taberi, Taberi Tefsiri, c. 3, Tahkik Muhammed Ali es-Sâbûnî. Çevr. Mehmet Keskin. Ümit Yayıncılık. İstanbul, 1995, s. 241; Fahreddin er-Razi, Tefsir-u Kebîr, c.6, (Çevr. Suat Yıldırım), Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayınları. İstanbul, 1994, s. 274.

⁵⁸ Ma'rûf, a.g.e., s. 26.

⁵⁹ Ma'rûf, a.g.e., s. 45

⁶⁰ Nebi Bozkurt, “Kubbetü's-Sahre”. DİA. c. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 305.

Güney

vakte kadar Yahudi peygamberlerin kiblesinden başka bir kible henüz tayin edilmemişti.⁶¹ Hicretten yaklaşık 16 ay sonra Müslümanların kiblesi Kabe'ye çevrilmiştir.⁶² Tıpkı Yahudiler için kutsal sayılan Cumartesi günü yerine Allah'ın Müslümanlar için Cuma gününü kutsal kılması gibi, Yahudilik inancında kutsal olan bir takım hususlar Hz. Muhammed ile birlikte tedrici bir şekilde Müslümanlar için değiştirilmiş ve yerine yeni kutsal mekanlar ve zamanlar eklenmiştir.⁶³ Hz. Muhammed ile birlikte o vakte kadar olan bütün dini ritüellerin değişmesi, İslam dininin o saatten sonra diğer bütün sistem ve tahrif edilmiş dinlerden ayrıştığına vurgu yapmak içindir.⁶⁴

2.2.Kubbetü's-sahra Camisi

Rivayetler farklı farklı olsa da, genel olarak Peygamberin gökyüzüne çıktığı yerin kible olarak yöneldiği ve "Taşlı Kubbe" anlamına gelen Kubbetü's-sahra camisinin içindeki bu kaya olduğu tahmin edilmektedir. Zira bu kaya Mescidi Aksa havzasının en yüksek noktasıdır ve merkezidir. 18 metreye kadar varan çapta 2 metre kalınlığındadır. Altın ile kaplı olan kubbenin hemen altında yer almaktadır. Bu kayanın havada durduğuna hatta Hz. Muhammed'in miraca çıktığı esnada onunla çıkmak için yükseldiğine ya da cennet kayası olduğuna dair iddialar olsa da Mescidi Aksa hakkında yapılan hadis araştırmalarında bu iddiaların asılsız olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁵

Yahudi dininde de bu kaya eski peygamberlerin ibadetlerinde yöneldikleri kiblelerdir. Tevrat'ta *Kudsü'l-akdes* yani "kutsal yerlerin en kutsalı" anlamına gelen bu kayanın dibinde tarih boyunca Allah'a adaklar sunulmuştur.⁶⁶ Hristiyanlar da burada Hz. Meryem'in mucizeler gösterdiğine ve Hz. İsa'nın ibadet ettiğine inanır. Mescidin içinde bulunan bu kaya ise Müslümanlara göre Peygamberin üstüne çıkararak miraca yükseldiği kayadır. Kayanın altında mağara vardır. Bu mağaraya Ruhtar Mağarası adı verilmiştir. İslam'a göre hiçbir kutsal değeri olmayan bu mağara ve harabe ilk defa Hz. Ömer döneminde düzeltilerek mescid haline getirilmiş Emeviler döneminde ise daha modern hale getirilmiş ve kubbesi altın ile kaplatılmıştır.⁶⁷

Yahudilikte Kutsal Kaya'nın içinde bulunduğu mabed dünya yaratılmadan önce de vardı ve gökte idi. Allah dünyayı onun gölgesinin düştüğü yerden yaratmaya başlamış, ardından o noktada da Hz. Ademi yaratmıştır.⁶⁸ Hadislere göre ise, bu mescit Kabe ile birlikte var olmuş yeryüzündeki en eski ikinci mabedir.⁶⁹ Hadislerde Hz. Adem'in ilk insan olarak önce

⁶¹ Bozkurt, Kubbetü's-Sahre..., s. 305

⁶² Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 267.

⁶³ Ma'ruf, a.g.e., s. 87.

⁶⁴ Buna itikadde Temâyüz (التمایز في التصور والاعتقاد) denmektedir. Kiblede ayrışan Müslümanlar, günümüzde henüz siyasi ve iktisadi sistemde ayrışmamıştır. Bu ayrışmama meselesi günümüzde İslam aleminin zayıflığının en büyük nedenlerinin başında gelmektedir.

⁶⁵ Ma'ruf, a.g.e., s. 36.

⁶⁶ Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 269.

⁶⁷ Ma'ruf, a.g.e., s. 33, 93, 100.

⁶⁸ Harman, Kudüs..., s. 326.

⁶⁹ Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 268-269.

Güney

Kabe'yi inşa ettiği ve 40 yıl sonra ise Mescidi Aksa'yı şimdiki surlarıyla birlikte çevirerek inşa ettiği zikredilmektedir.⁷⁰

3. Ağlama Duvarı mı Burak Duvarı mı?

Yahudi dininde bir kral olmaktan öteye gitmeyen Hz. Süleyman'ın cinlerle ve doğaüstü varlıklarla yaptırdığı devasa ve akıllara durgunluk veren yapının adı mabed iken, Kuran'da Sebe (Yemen) kraliçesi Belkıs'ın⁷¹ dehşete düşerek Müslüman olmasına neden olan saraydır.⁷² Tevrat'taki anlatımda Belkıs sarayı değil, ünü dünyaya yayılan Kral Süleyman'ın mabedini ziyarete gelir. Hz. Süleyman onu mabedin içinde ağırlar ve ona eşsiz bir sofraya kurdurur.⁷³ Kuran'da ise tam tersi yazmaktadır. Sebe kraliçesi Belkıs Hz. Süleyman'ın mabedine değil sarayına girmiş ve bu insanüstü yapı karşısında Müslüman olmuştur.⁷⁴ Kuran ile Tevrat'ın çeliştiği başka bir husus, Tevrat'ta Hz. Süleyman'ın yaptırdığı sarayın tahtadan yapıldığı zikredilmektedir.⁷⁵ Kuran'da ise bu sarayın billurdan yapıldığı aktarılmıştır.⁷⁶

Kuran'da Hz. Süleyman Peygamber olmasına rağmen sadece sarayının detaylandırılarak zikredilmesi,⁷⁷ Allah'ın büyük bir hususa dikkat çekmesi için olmalıdır. Billurdan yapılan bu sarayın⁷⁸ müthiş mimarisinin karşısında Kuran'da Müslüman olduğu zikredilen Belkıs'ın Tevrat'ta mabedi ziyarete geldiği zikredilirken nedenine değinilmemesinin yanı sıra, Müslüman olması ya da Hz. Süleyman'ın dinine tabi olması da zikredilmez. Zira Tevrat'a göre Hz. Süleyman sadece bilge bir kraldır. İslam'a göre tahrif edilmiş Tevrat'ın⁷⁹ ayetleri Kuran'daki ayetlerle çeliştiği için Müslümanlara göre Belkıs'ın ziyaret ettiği ve Tevrat'ta merkeze oturtulan Süleyman Mabedi'nin Hz. Süleyman'ın sarayından başkası olmadığı sonucuna varılmaktadır. Yahudiler, Hz. Süleyman'ı kral olarak gördükleri için onun saltanatına ve gücüne hayran kalmış bir topluluktur. İslam'a göre ise Peygamberlerin hepsini güçlü kılan husus onların Allah'ın elçisi olmaları ve bu yolda muazzam bir sabra ve bilgeliğe sahip olmalarıdır. Mabedler ise İslam'a göre hiçbir zaman şatafatlı ve süslü mekanlar

⁷⁰ Ma'rûf, a.g.e. s. 67.

⁷¹ Orhan Seyfi Yüçetürk, "Belkıs". DİA. c. 5. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 420.

⁷² Taberi, Taberi Tefsiri..., c. 4. s.1647-1649; er-Razi, a.g.e., c. 18, s. 433.

⁷³ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 9:1-12.

⁷⁴ Kuran-ı Kerim, Neml, 44.

⁷⁵ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 8:1, I. Krallar, 7.

⁷⁶ Kuran-ı Kerim, Neml, 44.

⁷⁷ Kuran-ı Kerim, Neml suresi, 44. ayet de şöyle geçmektedir: "Ona (Belkıs'a) "Köşke gir" denildi. Onu görünce Belkıs derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: "Bu billurdan yapılmış, şeffaf bir zemindir" dedi. Belkıs: "Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi".

⁷⁸ Taberi, Taberi Tefsiri..., c. 4. s.1647-1649); (er-Razi, a.g.e., c. 18. s. 433)

⁷⁹ Tevrat, Yahudilerin kendi inançlarında dahi otantikliği tartışmalı, değişim ve dejenerasyondan geçmiş bir kitap olarak bilinmektedir. Zira Tevrat, Hz. Musa'ya inen haliyle din alimleri tarafından ezberlerinde kaldığı şekliyle çoğaltıldığı için bazı eksiklik ve hataları ihtiva etmektedir. Büyük bölümü, bazı Yahudilik mezheplerine göre insan eliyle oluşturulmuş ve bazı bölümleri birden fazla yazarlara atfedilmiş ve bu bölümler dini alimler tarafından sonradan telif edilmiş ve yazılmıştır. Detaylı bilgi için lütfen bkz. Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik" (Giriş ve Tarih). DİA. c. 43. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 94-98, 103; Regib, Sâlih Huseyn, "Refuting Zionist Allegations Concerning The Existence Of Solomon's Temple", Mecelletu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye, v.1, pp: 41-91, Gazze 2002, s. 53.

Güney

olmamıştır. Bu İslami ve Kuranî mantıktan yola çıkarak denilebilir ki, Tevrat'taki mabed, Hz. Süleyman'ın sarayından başkası değildir.

Diğer yandan, Kuran'da Hz. Süleyman'ın yaptırdığı akıllara durgunluk veren saraydan *Sarh* kelimesi ile bahsetmektedir. Bu kelime iki ayrı surede Nemrud'un yaptırdığı yüksek kuleyi anlatırken kullanılmıştır.⁸⁰ Böylelikle kelime anlamı bakımından da mabed ya da ibadethane ile uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Kuran'da Hz. Süleyman'a Allah tarafından görevlendirilen cinlerin ve doğüstü varlıklar olan şeytanların olduğu zikredilmektedir.⁸¹ Onların gücüyle yapılan büyük ve yüksek yapıtlardan *Mehârib* ve *Temâsîl* olarak bahsetmektedir. Kuran tefsirlerinde bunların kaleler ve heykeller olduğu zikredilmektedir.⁸² Hz. Süleyman'ın emrine tahsis edilen rüzgarların "*Mübarek kılınan*" yere doğru estiğinin Kuran'da geçmesi de⁸³ Hz. Süleyman'a Mescidi Aksa'nın kutsallığının bildirildiğine de işaret etmektedir. Bu "*Mübarek kılınan*" yer fiili, İsrâ Suresi 1. ayette Mescidi Aksa için de kullanılmıştır. Taberi bu "*Mübarek kılınan*" yerin Mescidi Aksa olduğunu rivayet etmektedir.⁸⁴ Dolayısıyla, emrine verilen cinler ve şeytanlar mabedi değil, sarayı inşa etmiş, kendisi için tahsis edilen rüzgarlar da bu saraydan etrafı kutsal kılınan Mescidi Aksa'ya doğru esmişlerdir.

Yahudilikteki en büyük ironi ve çelişki olarak sayacağımız hususlardan birisi, Yahudilikteki en büyük Peygamber olduğuna inanılan Hz. Musa ile⁸⁵ girme şansları varken girmeyi reddettikleri Kudüs'ün, peygamberliğine inanılmayan ve bilge bir kral olduğu iddia edilen Hz. Davud döneminde dini bir merkez olarak kabul edilmiş olmasıdır.⁸⁶ İnançlarına göre bir kral olan Hz. Davud ve Hz. Süleyman bütün peygamberlerin önüne geçmiş ve Yahudilik tarihi boyunca bu kutsal mabedi yapmayan peygamberlerin yerine bu kutsal mabed bir kral olan Hz. Süleyman tarafından yapılmıştır.

Gerçek şu ki, Kuran ile çelişen Tevrat kendi içinde de tenakuz içindedir. Peygamberlerden dahi sayılmayan bir kralın 7 yılda (M.Ö. 969-962 yılları arasında) yaptırdığı⁸⁷ bu kutsal mabed onların hayatının mecrasını değiştiren, uğruna Filistin'i işgal ettiren ve son 50 yıldır kazılar yaptıran Siyonizm'in simgesi iken, kral olarak yaşadığı ve daha büyük emeklerle ve 13 yılda yaptırdığı saray⁸⁸ kendi kutsal kitaplarında muteber bir şekilde zikredilmemesi tenakuzların en büyüğü olmalıdır. Şimdi bütün bu verilen ışığında, Hz. Süleyman'ın bir peygamber olarak yaşadığı dönemde Mescidi Aksa gibi kutsal bir mekan ve kible dururken, hanif din üzerine olan ve Kudüs'te Peygamberlik yapmış Hz. Süleyman'ın başka bir mabed yapması İslamî inanışa göre mümkün olmayan bir husustur. Üstelik Mescidi Aksa'nın içinde

⁸⁰ Kuran-ı Kerim, Kasas, 38, Gâfir, 36.

⁸¹ Kuran-ı Kerim, Enbiya, 82, Sebe, 12.

⁸² Taberi, Taberi Tefsiri..., c. 4. s. 1855; er-Razi, a.g.e., c. 18. s. 328.

⁸³ Kuran-ı Kerim, Enbiya, 81.

⁸⁴ Taberi, Taberi Tefsiri..., c. 16. s. 195.

⁸⁵ Gürkan, Yahudilik..., 2012, s.136.

⁸⁶ Kutsal Kitap, II. Samuel, 6-7.

⁸⁷ Abdunnasır Kâsım Ferrâ, El-Heykelu'l-mezz'ûm beyne'l-vehmi ve'l-hakîka. University of Quds. Gazze, 2010, s.13, <http://www.qou.edu/home/sciResearch/researchersPages/abdulNasserFarra/temple.pdf>.

⁸⁸ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 8:1, I. Krallar, 7:1.

Güney

bulunan Kutsal Kaya Yahudilerin ezelden beridir kıblesi olmuş bir kayadır.⁸⁹ Bu kutsal kayanın Mescidi Aksa'nın içinde olması bir Yahudi Peygamberi olan Hz. Süleyman'ın mabedini ya da mescidini bu kayanın üstüne sıfırdan değil de restore ederek inşa ettiğine işaret etmektedir.

Diğer yandan, Aksa'nın Mimari açıdan da Kabe ile müthiş bir benzerlik içinde olması bütün dinlerde kutsal sayılan bu iki mabed için tesadüf olmaması gerekir. Dr. Heysem er-Ratut tarafından yayınlanan bilimsel bildiri de Kabe ile Aksa'nın dikdörtgen olan boyutları ele alınmış her ikisinin de aynı krokiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Kuran'da tek bir ayette yan yana zikredilen bu iki yapı arasındaki mimari benzerliğin tesadüf olma ihtimali elbette düşük bir ihtimaldir. Zira her ikisi de insanlık tarihi kadar eski ve kutsallıkları semavi dinler tarafından ele alınmış yapıtlardır.

İncil'de geçen bilgilere göre, Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde Yahudilerin bu mabede gereken saygıyı göstermedikleri dile getirilmiştir. Hz. İsa Kudüs'e geldiğinde mabedin pazar ve çarşı yerine çevrildiğini görerek kızmış ve bunu engellemek istemiştir. Hatta, Yahudilerin eskiden beri bu mabede gerekli saygıyı ve önemi vermediğini hatırlatarak buranın eskiden de haydut inine çevrildiğini söylemiş⁹¹ daha sonra kendisi burada Hıristiyan dinini insanlara öğretmeye çalışmıştır. İncil'de Yahudilerin onun bu tutumuna karşı çıktığı ve engellemeye çalıştığına⁹² işaret edilmektedir.⁹³ Bu verilerden de ortaya çıktığı gibi, Yahudiler tarih boyunca peygamberlerini yalanladıkları gibi kendi mabedlerine dahi sahip çıkmamış onu ihmal etmiş, başka mabedler yaparak putperestliğe yönelmişlerdir.⁹⁴ Yahudiler bu putperestlikte öyle aşırıya gitmişlerdir ki, Tevrat'ta Tanrı kendisini *koca* onları da *fahişelik* yapmakla suçlamıştır.⁹⁵ Şimdi bu mabede günümüzde hak iddia etmelerinin altında yatan en önemli neden dini kaygıdan ziyade o mabede sahip çıkmış ve onu korumuş Müslümanları o topraklardan dışarı çıkararak peygamberlerin dini mirasını da yerle bir etme arzusudur.

Açıkçası, Yahudiler, kendi tanrılarını dahi günahkar, intikamcı, bencil, acımasız ve insancıl hezeyanlara ve isteklere sahip birileri olarak tanımlarken⁹⁶ bazı peygamberlerini günahkar, yalan söyleyen, isyan eden, sapkınlıkları olan⁹⁷ hatta kızlarıyla cinsel ilişkiye girmiş ve onlardan çocukları olmuş kişiler olarak tanımlarlar.⁹⁸ İslamiyet'te peygamberlerin eşleri ya da kardeşleri olarak bilinen kadınlar dahi Tevrat'ta peygamberler olarak adları

⁸⁹ Ma'ruf, a.g.e., s. 87.

⁹⁰ Ma'ruf, a.g.e., s. 50.

⁹¹ Kutsal Kitap, Yeremya, 7:11, Markos, 11:15-17.

⁹² Kutsal Kitap, Luka, 20:1-2.

⁹³ Bozkurt, Mescidi Aksa..., s. 270.

⁹⁴ Kutsal Kitap, Yeremya, 8:19.

⁹⁵ Kutsal Kitap, Yeremya, 3:1-2. Yahudilerin putperestliği, Tanrı'dan yüz çevirmeleri ve günahkarlıklarıyla ilgili detaylı bilgi için lütfen bkz. Muhammet Güngör, Süleyman Mabedi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara 2005, s. 42-44.

⁹⁶ Kutsal Kitap, Yaratılış, 3:16; 6:2-6,13,14.

⁹⁷ Kutsal Kitap, Yaratılış, 9:21-22; 12:18-19; 16:12; 20:5-6; 26:9,30; 30:16; 32:28; 38:9,18, Mısırdan Çıkış, 3:22; 6:20; 20:5, I. Krallar, 13:18, II. Krallar, 15:8; 21:7.

⁹⁸ Kutsal Kitap, Yaratılış, 19:30-38.

Güney

geçmiştir.⁹⁹ Hz. Süleyman'ın babası Hz. Davud'un da günahkar olduğunu ve kan dökücü birisi olduğu için Allah tarafından mabed yapmasına izin verilmediği ifade edilir.¹⁰⁰ Doğrusu bir tek peygamberler değil, Allah'ın kendisi dahi onların gözünde kusurlu, yalan söyleyebilen ve insan sıfatları taşıyan bir varlıktır.¹⁰¹ Hatta Tevrat'taki Hz. Yakup hikayesinde olduğu gibi, peygamberler Allah ile güreşip onu bilek gücüyle yenmiş oldukları için¹⁰² Yahudiler Allah'a bile üstünlük sağlamaya çalışan bir inanca sahiptirler.

Hz. Süleyman'ın Yahudilikte bir Peygamber olarak değil de bir kral olarak ele alınması gerçeği, onun inşa ettiği bu mabedin kutsallığını koruma ve kollama hususunda ya da o mabede Hanif dinin gereksinimleri doğrultusunda hakkını verme hususunda tarih boyunca peygamberlerini yalanlamış, ya da öldürmüş ve Allah'ın mabedlerini putlarla doldurmuş¹⁰³ Yahudilerle mukayese edildiğinde İslami açıdan Müslümanların daha titiz davranmakta olduğunu kanıtlamaktadır.¹⁰⁴

Tahrif edilmiş dinlere göre kiliseler ve havralar altınlarla ve mücevherlerle ne kadar bezense o kadar kutsal sayılırken, İslam'a göre ibadethanelerde sadelik ve tevazü vazgeçilmez unsurlardır. Dolayısıyla hiçbir Peygamber ibadet için şatafatlı ve görkemli yerler inşa etmemiştir. Kabe-i Muazzama bunun en güzel örneğidir. Hz. Süleyman'ın Tevrat'ta anlatıldığı üzere yüzlerce işçi ile ve bin bir zahmetle ve emekle yüzlerce kilometre öteden gemilerle getirtilen mücevher ve altınlarla yaptırdığı bu mabed¹⁰⁵ Yahudilere göre Tanrı'nın daimi bir yeri ve dinleneceği bir evi olmadığı için yapılmış olup¹⁰⁶ bu İslam dininde kabul edilemeyecek bir inançtır. Dolayısıyla ortada bir mabed varsa şayet_ ki bu her iki dinde de reddedilmeyen bir husustur_ Kabe kadar kadim ve onun kadar kutsal olan ve Kabe'den de önce Müslümanların kıblesi olan Mescidi Aksa'nın Yahudilerin inancındaki Süleyman Mabedi'nin kendisi olma ihtimali daha ağır basmaktadır.¹⁰⁷ Hz. İbrahim'in Kabe'yi termîm ve restore ettiği gibi Hz. Süleyman'ın da bu yapıyı termîm etmiş ve yeniden yapılandırmış olma ihtimali Kuran'dan, hadislerden ve tarihsel verilerden hareketle daha yüksektir. Burada ironik olan durum ise, İsrail hükümetinin aradığı kutsal mabed aslında yıkmak için uğraştıkları Mescidi Aksa'nın ta kendisi olduğu ihtimalidir. Aradıkları o ihtişamlı mabed de İslamî inanca göre Hz. Süleyman'ın muhteşem saltanatının simgesi olan ve Belkis'in

⁹⁹ Gürkan, Yahudilik..., 2012, s. 130.

¹⁰⁰ Kutsal Kitap, I. Tarihler, 28:3.

¹⁰¹ Kutsal Kitap, II. Samuel, 7:5-8.

¹⁰² Kutsal Kitap, Yaratılış, 32: 22-31, Allah bu yenilginin ardından Hz. Yakup'a İsrail adını vermiştir.

Detaylı bilgi için bkz. Ferra, Abdunnasır Kasım. (2010). El-Heykelu'l-mez'ûm beyne'l-vehmi ve'l-hakîka.

University of al-Quds. Gazze. İndirildiği web sitesi: <http://www.qou.edu/home/sciResearch/researchersPages/abdulNasserFarra/temple.pdf>

¹⁰³ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 24: 17-23; 19:10.

¹⁰⁴ Ma'ruf, a.g.e., s. 143; Tevrat'ın kendisinde dahi Yahudilerin tarih boyunca Peygamberlerini yalanlayıp onların sözlerini tahrif ettiği dile getirilmektedir. Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için lütfen bkz. Kutsal Kitap, Ezekiel, 23:35; Regib, Sâlih Huseyn, "Refuting Zionist Allegations Concerning The Existence Of Solomon's Temple", Mecellelu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye, v.1, pp: 41-91, Gazze 2002.

¹⁰⁵ Kutsal Kitap, II. Tarih, 2-6; 8:17, I. Krallar 5-7.

¹⁰⁶ Kutsal Kitap, I. Tarihler, 17:4-7, II. Tarihler, 6:1-3.

¹⁰⁷ Harman, Kudüs..., s. 327.

Güney

Müslüman olmasına sebep olan sarayından başkası değildir ve Hz. Süleyman'ın duası üzerine kendisinin ölümüyle birlikte yeryüzünden kalıntılarıyla birlikte yok olmuştur.

Hz. Süleyman sarayı dahil bütün doğaüstü eserlerinin kendisinden sonra kimseye nasip olmamasını Allah'tan talep etmiş, Allah da bu talebini kabul etmiştir. Kuran'da Sâd suresi 35. ayette şöyle zikretmektedir: “*Rabbim, beni bağışla ve bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir saltanat ver*”. Tevrat'ta da ona Allah tarafından verilen bu devasa mülkün kendisinden sonrakilerde görülmeyeceği zikredilmektedir.¹⁰⁸ Kuran'da kimsenin ulaşamayacağı bir mülkü istemek acaba kimsenin aynı güce sahip olamayacağı mı yoksa göremeyeceği mi anlamına geldiği ayette açık bir şekilde belirtilmediği için, Abdullah Ma'ruf'a göre bu devasa saltanatın, köşklerin, kalelerin bir tanesinin bile kalıntısına onca yapılan kazılarla ve bilimsel araştırmalarla ulaşılamaması ikinci seçeneği güçlü kılmaktadır. Günümüze kadar yapılan kazılarda 8000 yıllık eserlere dahi ulaşılrken, Hz. Süleyman döneminde inşa edilen ve insanüstü olan bu muhteşem eserlerden bir tanesinin bile en ufak kalıntısına ya da izine rastlanılmaması bu tezi güçlendirmektedir.¹⁰⁹ Dolayısıyla İsrail devletinin 50 yıldır yaptığı kazıları sonuçsuz ve beyhude bir uğraş olmaya mahkumdur.

Diğer yandan, Hz. Süleyman'ın yaptırdığı bu mabed Tevrat'ta Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmek için götürdüğü ve ona *Yahova Yire* adını vererek Tanrı'nın kutsal saydığı¹¹⁰ *Moriya Tepesi*'nde¹¹¹ inşa edildiği Tevrat'ta geçmemesine rağmen tevil edilerek Tevrat'ın şerhlerinde yer almıştır. Bundan dolayı Yahudiler de kendi içlerinde Süleyman Mabedi'nin yeri hakkında ihtilaftadırlar.¹¹² Diğer yandan, gerek *Moriya* kelimesinin etimolojisi ve anlamı bakımından gerek Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmek için seçtiği tepe ile Hz. Süleyman'ın mabedini ya da sarayını yaptırdığı yerin aynı yer olduğuna dair Tevrat'ta ya da İncil'de böyle bir ayet ya da vurgu olmaması bakımından¹¹³ bu iki yerin birbirine karıştırılması söz konusu olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan, Kuran'a göre Hz. İbrahim'den oğlu İshak'ı değil, Hz. İsmail'i kurban etmesi istenmiştir,¹¹⁴ Dolayısıyla, İshak hikayesi ya da kurban edilmesi için seçilen Moriya tepesinin Kudüs ile bir bağlantısı da İslam tarihinde yeri yoktur. Yahudi dinî literatüründe, Hz. İsmail ve soyuna dair olumsuz nitelermelerin yer alması, hatta kendisinin Yahudilerin düşmanlarıyla bir tutulması,¹¹⁵ Hz. Muhammed'in soyunun ondan gelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir ki, Hz. İsmail'in kurban edilme hikayesinin de kendi Peygamberleri olarak gördükleri Hz. İshak'a uyarlanması bu niyetten yola çıktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, onun kurban edilmek için götürüldüğü dağın Kudüs'te olduğunun tevil edilmesinin de bu hadiseye dini meşruiyet kazandırmak için olduğu sanılmaktadır.

¹⁰⁸ Kutsal Kitap, II. Tarihler, 1: 12.

¹⁰⁹ Ma'ruf, a.g.e., s. 75.

¹¹⁰ Kutsal Kitap, Yaratılış, 22:14.

¹¹¹ Kutsal Kitap, Yaratılış, 22: 2.

¹¹² Regib, Sâlih Huseyn, “Refuting Zionist Allegations Concerning The Existence Of Solomon's Temple”, Mecelletu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye, v.1, pp: 41-91, Gazze 2002, s. 62.

¹¹³ Harman, İsmail..., s. 80; Harman, Kudüs..., s. 324.

¹¹⁴ Harman, İsmail..., s. 78.

¹¹⁵ Harman, 2001, s. 77.

Güney

4. Yahudilikteki Ağlama Ritüeli

Ağlama Duvarı İbranice’de *Batı Duvarı* (כתל המערבי/ *ha Kotel ha Ma’ravi*) olarak bilinir. Bu duvar *Ağlama Duvarı* (Wailing Wall) adını Hristiyan literatüründen almıştır. Yahudiler bu duvarı Süleyman Mabedi’nin (Arapça’da Beytu’l-makdis, İbranice’de Beit ha Mikdaş) bir parçası olarak görmektedir. Ağlama Duvarı’nın uzunluğu yaklaşık 485 metredir. Yüksekliği ise 18 metredir. Duvarın en üstünde bulunan 11 sıradaki taşlar İslami döneme aittir, geri kalanı Hz. Süleyman döneminden olmayıp Herod dönemi mimari özelliklerini taşır. Yahudiler bu duvara yaslanarak Kudüs’ten sürülüşlerini anarak ağlarlar ve yeniden o bölgede Yahudi hakimiyetini kurmak için dualar ederler.¹¹⁶

Eski Ahit’te bu ağlama işlevi sadece bir yerde geçer. İlgili yerde Tanrı, Yahudilerin verimlilik tanrısı olan Tammuz’a ağıt yakan kadınları putperest ve günahkar olarak tanımlamakta ve bunun gibi ağıt yakan putperestleri ağır bir dille eleştirmektedir.¹¹⁷ İsrail’in ileri gelen Ortodoks hahamlarından¹¹⁸ olan Moshe Hirsch 1983 yılında İbranice yayınladığı *Filistin Tarihi* adlı kitabında Mescidi Aksa mevzusunu detaylı bir şekilde ele almıştır. Kendisi, gerek Tevrat merkezli Yahudilik anlayışına gerekse Yahudilik inancındaki Tanrı’nın doğrudan tarihe müdahalesini öngören geleneksel Mesihçilik fikrine ters düşen ve sadece etnik ve milli karakterli bir Yahudi devletin kurulmasını hedefleyen *Siyonizm’e*¹¹⁹ karşı çıkan hahamlardan olması hasebiyle, Ağlama Duvarı’nın siyonizmin hilelerinden bir hile ve Kudüs’ü ele geçirmek için uydurulan ideolojik bir yalan olduğunu savunmuştur.¹²⁰ İsrail hahamlar meclisi genel sekreteri ve sözcüsü haham Yehoram Mazor da “Bu duvarın dibinde ağıt yakanlar putperestler gibidirler. Yahudiler için doğru bir ibadet yeri bulunmalıdır. Ağlama Duvarı’nın hiçbir kutsallığı yoktur” sözleriyle bu tutumun İsrail politikasının bir parçası olduğunu dile getirmiştir.¹²¹

Açıkçası İslam’da olan tam anlamıyla bağlayıcı ve değişmez bir iman esasları bütününden Yahudilikte olduğunu söylemek oldukça güçtür.¹²² Tarihçi hahamlardan olan Moshe Gil

¹¹⁶ Tanyu, a.g.m., s. 474.

¹¹⁷ Kutsal Kitap, Ezekiel, 8: 14-18.

¹¹⁸ Ortodoks Yahudileri İsrail’de Neturei Karta (Aramice dilinde Şehir Muhafızları demek) ismiyle bilinirler. Siyonizmi ve İsrail Devleti’ni reddederek Filistin davasına destek çıkan bu gurup, kurtarıcı Mesih yeryüzüne gelmeden önce İsrail devletinin kurulmasını büyük bir günah olarak görürler. Zira Yahudi inancına göre Süleyman Mabedi’nin inşası ancak Mesih’in gelmesiyle gerçekleşecektir. (Louis Jacobs, “Temple”, The Jewish Religion A Companion, Oxford University Press, New York 1995, s. 543. Bu esere Muhammet Güngör’ün Süleyman Mabedi adlı Basılmamış Yüksek Lisans Tezinden yola çıkarak ulaşılmıştır. Daha detaylı bilgi için lütfen bkz. Muhammet Güngör, a.g.e., s. 88). Dolayısıyla, Siyonist ideoloji ve onun tezahürü olan İsrail devletini tanımadıkları gibi, devlete vergi ödemeyi de reddetmektedirler. Filistin davasını destekleyen bu gurup, Filistinlilerle birlikte İsrail hükümetine karşı yürüyüşler ve protestolar düzenlemektedir. Bkz. Roger Friedland, *To Rule Jerusalem*. University of California Press. USA, 2000, s. 65, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=0520220927>.

¹¹⁹ Siyonizm ile ilgili detaylı bilgi için lütfen bkz. Gürkan, *Yahudilik...*, 2012, s. 59-63; 80.

¹²⁰ Friedland, a.g.e., s. 63-64.

¹²¹ Ahmed ed-Debş, (2017b, 27 Aralık). “İhtilâk hâitu’l-mebkâ”, al-Jazeera. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2018. <http://blogs.aljazeera.net/blogs/2017/12/27/اختلاق-حائط-المبكى>; Ahmed ed-Debş, (2017, 27 Temmuz). “İhtilâk heykel-i Suleymân”. al-Jazeera. Erişim: 15-01- 2018. <http://blogs.aljazeera.net/blogs/2017/7/27/اختلاق-هيكل-سليمان>.

¹²² Gürkan, *Yahudilik...*, 2012, s. 87.

Güney

Ağlama Duvarı'nda ağlama merasiminin eski Yahudilikte bilinmemesine rağmen İsrail hükümetinin ihdas ettirdiği yeni bir adet olduğunu dile getirirken, Yahudilik çalışmaları uzmanı Fadıl er-Rubey'î de bunu savunmaktadır.¹²³

Arkeolojik olarak da Ağlama Duvarı'nın varlığı tartışmalı bir husus olup, Süleyman mabedine ait olduğu şaibelidir. Amerika Arkeoloji Enstitüsü başkanı olan Prof. Dr. JW. Harold Mare (1918-2004) Kudüs'ün mimari gerçekleri hakkında yayınladığı ve arkeolojik bulgu ve belgelerle 1987 yılında yayınladığı kitabında Ağlama Duvarı'nın Herod döneminde yeniden yapıldığını ve Romalıların işgali sırasında da mabed dahil bütün yerleşkenin yerle bir olduğunu kaleme alarak bu duvarın Hz. Süleyman dönemine ait olmadığını savunmaktadır.¹²⁴ Amerika Oberlin Üniversitesi Teoloji kürsüsü başkanı profesörlerinden olan ve uzmanlık alanı İncil Arkeoloji'si olan Harry Thomas Frank'ın (Ö. 1980) 1972 yılında yayınladığı kitabında da benzer bilgi verilmiş ve *“kesinlikle söylememiz gerekirki, Süleyman Mabedi'ne ait sadece bir tane teşhis edebildiğimiz taş haricinde bu esere dair arkeolojik bulgu günümüzde söz konusu değildir”* diyerek bu duvarın Hz. Süleyman döneminin kalıntısı olmadığını ispatlamaya çalışmıştır.¹²⁵

Sonuç

Ne arkeolojik olarak Süleyman Mabedi'ne ait olduğu ispatlanmış, ne de Yahudi dininde mevcut olmayan ağlama ritüeli için sahiplenilmeye çalışılan Burak Duvarı, açıkçası İsrail hükümetinin o bölgeyi Yahudileştirmesi için güttüğü emperyalist hileden öte bir şey değildir. Semavi dinlerdeki bütün mabedlerin sadeliği Hz. Süleyman'ın yaptığı iddia edilen mabedin de sade olması gerektiğine işaret etmektedir ki, Hanif bir din üzerine Kudüs'te peygamberlik yapmış Hz. Süleyman'ın Mescidi Aksa gibi kutsal bir mekan ve kible dururken başka bir mabed yapması İslami inanişaya göre mümkün olmayan bir husustur. Dolayısıyla, Tevrat'ta geçen Süleyman Mabedi Kuran'da geçen Hz. Süleyman'ın sarayından başkası değildir ve kendi duası yüzünden yeryüzünden silinmiştir. Bu yüzden, İsrail'in aradığı mabed de yıkmak istediği mabed de Mescidi Aksa'nın ta kendisidir.

50 yıldır İsrail hükümeti tarafından sürdürülen kazılarda Süleyman Mabedine dair arkeolojik bir bulgu taşıyan bir taş parçasına bile ulaşılabilmesi bu kazıların ve Ağlama Duvarı efsanesinin Yahudilerin Mescidi Aksa bölgesini Müslümanların elinden almak için tasarladığı bir plan olduğunu göstermektedir. Bu kazıların Mescidi Aksa'nın temelini sarstığı, birçok arkeolog tarafından uluslararası platformlarda dile getirilmiş olmasına rağmen İsrail hükümeti kazılarına devam etmeyi sürdürmektedir.

¹²³ Fadıl er-Rubey'î, (2016, 23 Aralık). “et-Tevrât-u lâ ta'rif-u hâitu'l-mebkâ”. al-Jazeera, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018. <http://www.aljazeera.net/news/alquds/2016/12/21/التوراة-لا-تعرف-حائط-المبكي>; (Gil, a.g.e., s. 627, 640-643).

¹²⁴ JW. Harold Mare, The Archaeology Of The Jerusalem, Wipf and Stock Publishers, USA, 2002, s. 141, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=1579109705>.

¹²⁵ Harry Thomas Frank, An Archaeological Companion To The Bible, S.C.M Press. London, 1972, s. 249, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=0736938605>, Erişim: 19-02-2018.

Güney

Filistin topraklarında bulunan ve Müslümanlara ait olan tarihi eserleri İsrail hükümetinin gasp etmesi elbette beklenen bir eylemdir. İsrail, Mescidi Aksa'yı aleni bir şekilde yıkamayacağını bilmektedir. Süleyman Mabedi adı altında yaptığı kazılarla Mescidi Aksa'nın temelini sarsarak kendiliğinden yıkılması için büyük çaba harcayan İsrail hükümeti, Hz. Muhammed'in Miraç gecesi bineğini bağladığı Burak Duvarı'nı da kendi inançlarına nispet ederek Müslümanların bu duvar üzerindeki haklarını da gasp etmiştir. Bu şekilde onlar duvarı sahiplenerek bu bölge ile Müslümanların bağına yavaş yavaş minimize etmeye çalışmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de ve birçok Müslüman ülkesinde Ağlama Duvarı olarak bilinen bu duvarın Burak Duvarı olduğu çok fazla bilinen bir husus değildir. Benzer şekilde, İsrail'in neden bu duvara bu kadar önem yüklediği de herkes tarafından anlaşılmamaktadır. Bu duvar üzerinden İslami kalıntıları ve Hz. Muhammed'e ait kutsal emanetleri de yok etmeyi hedefleyen İsrail hükümeti bu gasp hareketiyle Müslümanların Kudüs'teki en önemli haklarını da ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Böylelikle Müslümanlardan önce oralarda Yahudilere ait kutsal mekanların olduğuna dünyayı inandırarak hem işgalini meşrulaştırmış olacak hem de Müslümanların hak iddia etmelerinin de önüne geçecektir. 1929 yılında Milletler Cemiyeti tarafından Müslümanların mülkiyetinde olduğuna karar verilen Burak Duvarı'nı bu karara karşı gelerek gasp eden İsrail hükümetinin bu tavrına İslam alemi karşı gelerek kendi miraslarına sahip çıkması ve bu kutsal mekanların yeniden Müslümanlara açılması hususunda uluslararası hukuka başvurmaları gerekmektedir.

Kaynaklar

“28 cerihan bi i'tidâ'i'l-ihtilâl 'alâ'l-musallîn fi bâbi'l-esbât”, (2017, 16 Temmuz). *al-Araby*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018. <https://www.alaraby.co.uk/politics/2017/7/16/-قوات-الاحتلال=تعتدي-على-المصلين-في-باب-الأسباط>

ABBÂS, N., *Havle binâ'i'l-heykeli'l-mez'ûm*, Mu'temer Yevme'l-Kuds 9, Munezzamatu Tahrîr Filistin, Filistin.

ASELİ, K. C., (2002). “Kudüs (Osmanî Dönemi ve Sonrası)”. DİA. C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 334-338.

AVCI, C., (2002). “Kudüs (Fethedilişinden Haçlı İstilasına Kadar)”. DİA. C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 327-329.

BIRNABAUM, P., (1991). “Temple”, Encyclopedia of Jewish Concepts, Hebrew Publishing Company, New York.

BOZKURT, N., (2002). “Kubbetü's-Sahre”. DİA. C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 304-308.

BOZKURT, N., (2004). “Mescid-i Aksâ”. DİA. C. 29. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 268-271.

CRESWELL, K. A. C., (1958). *A Short Account of Early Muslim Architecture*, Penguin Books, England.

DEMİRKENT, I., (2002). “Kudüs (Haçlılar Dönemi)”. DİA. C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 329-332.

ed-DEBŞ, A., (2017a, 27 Temmuz). “İhtilâk heykel-i Suleymân”. *al-Jazeera*. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2018. <http://blogs.aljazeera.net/blogs/2017/7/27/اختلاق-هيكل-سليمان>

ed-DEBŞ, A., (2017b, 27 Aralık). “İhtilâk hâitu'l-mebkâ”, *al-Jazeera*. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2018. <http://blogs.aljazeera.net/blogs/2017/12/27/اختلاق-حائط-المبكي>

en-NİSÂÎ, A. Ş., (1999). *Suneni'n-Nisâ'î es-Sugrâ, Vizâratu's-şu'ûni'l-İslâmiyye*. Riyad.

Er-RAZÎ, F., (1994). *Tefsîr-u Kebîr*, (Çevr. Suat Yıldırım), Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayınları. İstanbul.

er-RUBEY'Î, F., (2016, 23 Aralık). “*et-Tevrât-u lâ ta'rif-u hâitu'l-mebkâ*”. *al-Jazeera*, Erişim: 11-02- 2018. <http://www.aljazeera.net/news/alquds/2016/12/21/التوراة-لا-تعرف-حائط-المبكي>

FERRÂ, A. K., (2010). *El-Heykelu'l-mez'ûm beyne'l-vehmi ve'l-hakîka*. University of Quds. Gazze, web sitesi:

Güney

<http://www.qou.edu/home/sciResearch/researchersPages/abdulNasserFarra/temple.pdf>, Erişim: 20-07-2018.

FRANK, H. T., (1972). *An Archaeological Companion To The Bible*, S.C.M Press. London, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=0736938605>, Erişim: 01-08-2018.

FRIEDLAND, R., (2000). *To Rule Jerusalem*. University of California Press. USA, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=0520220927>, Erişim: 12-08-2018.

GIL, M., (1997). *A History Of Palestine*, Trans. Ethel Broido, Cambridge University Press, London.

GÜÇ, A., (2003). “Mâbed”. DİA, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 276-280.

GÜNGÖR, M., (2005). *Süleyman Mabedi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

GÜRKAN, S. L., (2013a). “Yahudilik” (Giriş ve Tarih). DİA. C. 43. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 187-197.

GÜRKAN, S. L., (2013b). “Yahudilik, DİA. c. 43. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 390-391.

GÜRKAN, S. L., (2012). *Yahudilik*, İsam Yayınları, İstanbul.

HARMAN, Ö. F., (2001). “İsmail”. DİA. C. 23. s. 76-80.

HARMAN, Ö. F., (2002). “Kudüs ”. DİA. C. 26. s. 323-327.

HARMAN, Ö. F., (2010). “Süleyman”. DİA. C. 38. s. 56-60.

HOLY BIBLE, (1989). Authorized King James Version. Holman Bible Publishers, Belgium.

İBN HANBEL, A., (1995). *el-Mesned*, Tahkîk Ahmed Muhammed Şahir ez-Zeyn, Dâru'l-hadîs, Kahire.

JACKSON, W., “*Jesus Prophecy And The Destruction Of The Temple*”. Cristian Courier., <https://www.christiancourier.com/articles/1302-jesus-prophecy-and-the-destruction-of-the-temple>, Erişim: 11-02- 2018.

JACOBS, L., (1995). “*Temple*”, *The Jewish Religion A Companion*, Oxford University Press, New York.

KRAUSS, S., (1948). “*Temple*”, UJE, Ed. Isaac Landman, X.

KURAN-I KERİM, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir>, Erişim: 23-05-2018.

KUTSAL KİTAP, (2001). Kitapı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

Güney

KÜÇÜK, A., (1998). “Ahid Sandığı”. DİA. C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 535.

LIBERMAN, O., (2017, 16 Mayıs). “Israel ‘Shocked’ Over Trump Aide’s Western Wall Comments”, CNN.. <https://edition.cnn.com/2017/05/16/middleeast/western-wall-us-aide-comment/index.html>, Erişim:11-02- 2018.

MARE, J. H., (2002). *The Archaeology Of The Jerusalem*, Wipf and Stock Publishers, USA, Dijital Kitap: <https://books.google.com.tr/books?isbn=1579109705>. Erişim: 20-02-2018.

MARGOLIS, M. L., (1905). “Atonement, Day of”, JE, Funk and Wagnalls, New York and London. II. p. 170-174.

MA'RÛF, 'A., (2009). *el-Mescidu'l-Aksâ'l-mubârek*, Dâru'l-'ilm. Lübnan.

ÖZ, M., (1992). “Burak”. DİA. c. 6. s. 417.

ÖZEN, A., (2001). *Yahudilikte İbadet*, Ayıışığı kitablari, İstanbul.

REGIB, S. H., (2002). “Refuting Zionist Allegations Concerning The Exestence Of Solomon’s Temple”, *Mecelletu'l-Câmi'atu'l-İslâmiyye*, v.1, Gazze, p. 41-91.

TABERÎ, M. C., (1995). *Taberi Tefsiri*, Tahkik Muhammed Ali es-Sâbûnî. Çevr. Mehmet Keskin. Ümit Yayıncılık. İstanbul.

TABERÎ, M. C., (2009). *Târîhu't-Taberî*, Tahkîk Ebu Suheyb el-Keremî, Beytu'l-efkâr. Riyad, İndirildiğı web sitesi: <http://waqfeya.com/book.php?bid=3629>. Erişim: 19-02- 2018.

TANYU, H., (1988). “Ağlama Duvari”, DİA, c. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 474-475.

THOMPSON, L. T., (1995). *Early History Of The Israelite People From The Written And Archaeological Sources*, Translation into Arabic: Salih Sevdah. Bisan. Beyrut.

ÜNAL, S., (2001). “Kâbe”. DİA. C. 24. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 14-21.

WAARDENBURG, J., (2004). “Mesih”. DİA. C. 29. s. 306-309.

YAVUZ, S. S., (2005). “Mi'rac”. DİA, C. 30. s: 132-135.

YÜCETÜRK, O. S., (1992). “Belkıs”. DİA. C. 5. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 420-421.

ZAZA, H., (1970). *el-Kuds, Medînetu'l-lah em medînet-u Dâvûd?*, Matba'at-u câmi'atu'l-İskenderiyye, Kahire.

İnternet Kaynakları

Güney

<http://www.albawabhnews.com/2857638>, erişim tarihi: 19.05.2018.

<http://www.aljazeera.net/news/alquds/2016/8/13/الحفريات-الإسرائيلية-أسفل-القدس-والأقصى>, erişim tarihi: 19.05.2018.

<http://www.ensonhaber.com/amerikan-buyukelciligi-yarin-kuduse-tasiniyor.html>, erişim tarihi: 19.05.2018.

<http://www.iha.com.tr/haber-abdnin-kudus-buyukelciligi-resmen-acildi-725750/>, erişim tarihi: 19.05.2018.

<https://www.amazon.com/History-Palestine-634-1099-Moshe-Gil/dp/0521599849>, erişim tarihi: 23.05.2018.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>, erişim tarihi: 19.05.2018.

Araştırma Makalesi

DP ile CHP Anlaşmazlıkları Bağlamında İsmet İnönü'nün 1952 Yılı Ege ve Marmara Bölgesindeki Gezileri ve Basına Yansımaları

Bilal Tunç*

ORCID: 0000-0001-5361-8494

Öz

Türk siyasi tarihinde 27 yıl süren tek parti yönetiminden sonra iktidara gelen Demokrat Parti (DP) ile bir önceki iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) arasında çok ciddi sorunlar yaşanmıştır. Dönem itibarıyla iktidarla muhalefet arasındaki anlaşmazlıklar sadece siyasi alanla sınırlı olmayıp başta ekonomi olmak üzere idari, sosyal ve askeri konularda olmuştur. Söz konusu tartışmaların başlangıcını da DP iktidarının ilk yıllarında Halkevlerinin kapatılması ve CHP mallarına el konulması teşkil etmiştir. Bu olaydan sonra 1952'de Marmara ve Ege Bölgesi gezilerine çıkan İsmet İnönü'nün bilhassa İzmir'de yaptığı konuşması iktidar tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. İnönü, İzmir konuşmasından sonra gittiği Manisa, Balıkesir ve Bursa illerinde de ciddi tepkilerle karşılaşmış ve gezilerini tamamlayamadan İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Bu çalışmanın amacı, 1952 yılı itibarıyla iktidarla muhalefet partileri arasındaki sorunları neden sonuç ilişkisi içinde ele almak ve bu sorunlara yol açan sebepleri ortaya çıkarmaktır. Zira DP ile CHP arasındaki tartışmalar sadece 1952 yılıyla sınırlı olmayıp 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne kadar devam etmiştir. Bilhassa, bahsi geçen olayların ortaya çıkmasında 1952 yılı önemli bir tarih olarak görülmektedir. Dolayısıyla, çalışmamıza arka plan oluşturması maksadıyla, 1952 yılı ve öncesindeki gelişmeler, etraflıca incelemeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamsa, 1952 yılında Marmara ve Ege Bölgesi gezilerine çıkan İsmet İnönü'nün, bilhassa İzmir'de yaptığı konuşması ve ardından gittiği Manisa, Balıkesir ve Bursa illerine yaptığı gezilerde basına yansıyan tepkiler, yerel ve ulusal gazeteler üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Balıkesir, Bursa, İsmet İnönü, İzmir, Manisa.

* Dr. Öğr. Üy., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Anabilim Dalı, E-Posta: btunc@agri.edu.tr.

In The Context Of DP and RPP Conflicts İsmet İnönü's Trips to the Ege and Marmara Region in 1952 and Reflections on Press

Abstract

It is known that very serious problems were experienced between the previous ruling Republican People's Party (RPP) and Democratic Party (DP), who owns the power after 27 years of single-party rule in Turkish political history. The problems between power and opposition in the period hadn't been only limited to the political sphere, but also there were major disputes in this period especially in the economy, administrative, social and military issues. The beginning of such discussions were constituted the closure of the People's Houses and the seizure of CHP properties in the first years of the DP administration. After these events, İsmet İnönü who visited the Marmara and Aegean regions in 1952 was welcomed with great reaction especially because of his speech in İzmir. İnönü, encountered serious reactions in Manisa, Balıkesir and Bursa as the result of his speech in İzmir and he had to return to Istanbul before completing the trips. The purpose of this work is to examine in detail the problems between power and opposition parties as of 1952 and consider the reasons leading to these problems as in the form of substances. The debates between the DP and the CHP hadn't been limited to only 1952, and these debates continued until the May 27, 1960 military coup. In particular, the 1952 is seen as an important date in the emergence of the betting events. So, in this study, the developments before 1952 were subjected to thorough examination. This study has been mainly based on the use of national newspapers and research and investigation studies.

Keywords: Adnan Menderes, Balıkesir, Bursa, İsmet İnönü, İzmir, Manisa.

Поездки Исмета Инёню по регионам Эге и Мармара в 1952 году из-за недомолвок между ДП и НРП и их отражение в прессе

Резюме

После 27 лет однопартийного правления в истории Турции пришедшая к власти Демократическая партия (ДП) переживала серьезные разногласия с будущей ранее в правлении Народно-республиканской партией (НРП). Эти разногласия не ограничивались одной лишь политической сферой, охватывая также экономические, управленческие, социальные и военные вопросы. А начало им было положено, когда ДП в первые годы своего руководства приняла решение о закрытии общественных (народных) центров и конфискации имущества НРП. После этих событий отправившийся в 1952 году в поездку по областям Эге и Мармара Исмет Инёню выступил с речью в Измире, которая вызвала сильную реакцию у власти. После измирской речи Инёню столкнулся с сильной реакцией также и в городах Маниса, Балыкесир и Бурса, куда он отправился после Измира, и эта реакция не позволила ему завершить свою поездку, заставив вернуться в Стамбул. Цель данного исследования – изучение причин возникновения и результатов разногласий между правящей и оппозиционной партиями, начиная с 1952 года. Стоит отметить, что разногласия не ограничились 1952 годом, а продолжились вплоть до военного переворота 27 мая 1960 года. Более того, в возникновении упомянутых событий 1952 год отмечается, как особый год. Другими словами, в качестве фонового плана нашего исследования были тщательно изучены события, случившиеся в и предшествовавшие 1952 году. В этом плане, поездка Исмета Инёню в 1952 году в области Эге и Мармара, особенно его речь в Измире, а также отражение в печати последовавших этому поездок в города Маниса, Балыкесир и Бурса были исследованы на основе материалов местных и национальных газет.

Ключевые слова: Аднан Мендерес, Балыкесир, Бурса, Исмет Инёню, Измир, Маниса

Giriş

DP, 1946'da siyasal hayata atılmış ve bunu 1960 yılına kadar sürdürmüştür. DP'nin kurulduğu tarihlerde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, siyasal bir muhalefet partisinin oluşmasını istemekteydi. Bu kapsamda 7 Ocak 1946 tarihinde DP'nin kurulmasıyla birlikte Cumhurbaşkanı'nın bu isteği gerçekleşmiş oluyordu. Söz konusu siyasal oluşum, bizzat CHP'nin içinden çıkmış ve CHP'li dört kişi parti içi muhalefet neticesi bağlı oldukları partilerinden ayrılarak yeni bir oluşum içine girmişlerdir. Bu oluşum içinde yer alanlar Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan'dır. Adı geçen kişiler, özellikle de Dörtlü Takrir sayesinde tanınmışlardır.¹ Daha sonraları bu dörtlüye CHP içinde muhalefet eden diğer kişiler de katılmışlardır. Bu yolla CHP'ye karşı çıkanlar, güçlü bir parti durumuna gelerek iktidara geçmeyi planlamışlardır.²

Yukarıda ifade edildiği şekliyle DP, yaptığı çalışmalar neticesinde amacına ulaşmış ve iktidar olmayı başarmıştır. Bu bağlamda DP, 1950 seçimleriyle iktidara gelmiş ve akabinde 1954 ve 1957'de yapılan milletvekili seçimlerini de kazanarak iktidarını daha da güçlendirmiştir. Bilindiği üzere, 1950 seçimleri Türk demokrasi tarihinde ayrı bir yere sahiptir. Bu seçimlerle CHP yönetimin 27 yıl boyunca devam eden iktidarına son verilmiş ve DP yeni bir güç olarak iktidar olmuştur. Uzun bir zaman diliminde CHP tarafından yönetilmeye alışkın olan vatandaşlar için de 1950 seçimleri ilginç sonuçlar doğurmuş ve bu seçimler sonunda CHP iktidarına tamamıyla son verilmiştir. Bilhassa 1950 Milletvekili Genel Seçimleri 14 Mayıs 1950'de olaysız bir şekilde gerçekleşmiş ve DP çoğunluğu alarak iktidara gelmiştir.³ Böylece 1950'li yılların Türkiye'sinde yeni bir dönem başlamış ve çok partili hayatın gereği olarak farklı bir parti iktidara gelebilmeyi başarmıştır.

DP iktidarının ilk icraatları başta CHP olmak üzere muhalefet partilerinin büyük tepkisini çekmiştir. Bu icraatın ilki askeri ve bürokratik kadroda yapılan ciddi değişikliklerdir.⁴ İkincisi ise Arapça ezan yasağının kaldırılmasıdır.⁵ Muhalefet partisi olan CHP'yi en çok kızdıran olay ise,

¹ Tefik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), İmge Yayınları, İstanbul, 2003, s.410.

² Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993, s.303; Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınlar, İstanbul, 2010, s.304-305.

³ Karpaz, H. Kemal, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s.245.

⁴ Hakan Özdemir, "Demokrat Parti (DP) İle Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin Karşılaştırmalı Tarihsel Analizi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, s. s.193.

⁵ Zakir Avşar, Ayşe Elif Emre Kaya, "Arapça Ezan Yasağı ve Kaldırılması", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 33, Sayı 95, 2017, s.125.

Tunç

Halkevlerinin kapatılması ve CHP'nin mallarına el konulmasıdır.⁶ Bu olaylardan sonra 1952 yılı ekim ayında Cumhurbaşkanlığından sonra tekrar CHP'nin başına geçen İsmet İnönü, Ege ve Marmara gezilerine çıkmış ve bu icraatlardan dolayı tepkisini dile getirmek istemiştir. Ancak onun konuşmaları vatandaşlar ve DP tarafından ihtilal nutukları olarak değerlendirilmiştir. İsmet İnönü'nün gezilerinden önce Adnan Menderes, Sivas'ta bir nutuk irat etmiştir. Devrin gazetelerine göre, İsmet İnönü'nün İzmir nutkundan dolayı Balıkesir, Manisa ve Bursa illerinde istenmeyen olaylar yaşanmıştır. Söz konusu durumları ele almadan önce Halkevlerinin kapatılma süreciyle Adnan Menderes'in Sivas'taki konuşmaları üzerinde durmanın olayları değerlendirme bakımından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

1. Halkevlerinin Kapatılması

14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimlerini kazanarak iktidar olan DP'nin birinci döneminde devlet daireleri başta olmak üzere bütün kamu kurum ve kuruluşlarında ve askeri yapı üzerinde tek parti iktidarının etkileri bulunmaktaydı. Başbakan Adnan Menderes ve yönetimi, söz konusu durumu bertaraf etmek maksadıyla bazı tedbirler alma cihetine gitmiştir. Bunların başında CHP'nin mallarına el koymak gelmektedir. CHP'nin mal varlığına yönelik kamuoyuna ilk bilgi, 1950 yılı Eylül ayında Maliye Bakanı Halil Ayan'ın Halkevlerine yönelik yaptığı açıklamalarla verilmiştir. Halil Ayan, "*Gerek Hükümet ve mahalli idarelerden verilen paralarla temin edilmiş, gerek Türk Ocaklarından devralınmış gayrimenkuller çıkarılırsa CHP'nin elinde fazla bir gayrimenkul kalacağını zannetmiyorum*" sözleriyle CHP'ye ve partiye bağlı olan Halkevlerine yönelik bir çalışmanın iktidar partisi tarafından yürütüldüğünün işaretini vermişti. "*Milleti şuurlu, birbirini anlayan birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmak*" amacıyla 1932'de kurulan Halkevleri, bir siyasi kurum olarak düşünülmemiştir.⁷ Ancak daha sonraki aşamalarda Halkevleri, CHP'nin resmi organları haline gelmiştir.

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte ne olacağı tartışma mevzusu olan Halkevlerinin kapatılacağı yönünde haberler basın tarafından derinlemesine işlenmeye başlanmıştır. Bunun dışında bu tarihlerde maddi sorunlardan dolayı Halkevlerinin çalışmalarında da ciddi aksaklıklar olmuştur. Bu da, halkevlerinin varlıklarını iyice tehlikeye sokmuştur.⁸ DP'ye göre, Halkevleri CHP'nin siyasal çalışmalarının tamamen dışında ve sadece idari

⁶ Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951), Eğitim Yayınevi, Konya, 2018, s.51.

⁷ Fevzi Çakmak, "Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mallarına El Konulması", History Studies, Cilt 3, Sayı 7, 2015, s.1-2; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951), s.51-52.

⁸ Ömer Obuz, "Halkevlerinin Kapatılmasının Türk Basınına Yansımaları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 41, Sayı 8, 2015, s.501.

Tunç

açından parti genel merkezine bağlı bir kuruluş olarak öngörülmüştü. Fakat 1936'dan itibaren valilerin illerde CHP il başkanı görevini üstlenmesiyle birlikte devlet bütçesinden Halkevlerine yardımlar yapılmış ve bu yardımların bir kısmından CHP'de maddi faydalar sağlamıştır. İşte DP iktidarı döneminde söz konusu olan tartışmaların temel nedeni bu yardımlar olmuştur. Bu da Halkevlerinin kapatılmasını ciddi bir şekilde gündemde tutmuştur.⁹

DP tarafından Halkevlerinin varlığının sonlandırılması ile ilgili ciddi tartışmaların yaşandığı tarihlerde CHP'liler, Halkevlerinin değerli kurumlar ve yapılar olduğunu dile getirmişler ve onların parti ayrımı gözetilmeksizin tüm gençlere ve tüm halka açık olduğunu vurgulamışlardır. CHP'nin bu çalışmalarına ve düşüncelerine rağmen; iktidarla muhalefet partileri arasında herhangi bir uzlaşma sağlanamamış ve DP'liler tarafından Halkevlerinin kapatılması için bir taktir verilmiştir.¹⁰ Halkevlerinin kapatılmasına yol açan kanun 8 Ağustos 1951'de 5830 sayılı kanun teklifinin maddeleri üzerinde saatlerce süren görüşmelerin ardından kanun teklifi oylamaya sunulmuştur. CHP'li vekillerin katılmadığı oturumda, 342 milletvekili oylamaya katılmıştır. Aralarında CHP'li vekillerin tamamıyla bir kısım DP'li vekilin de yer aldığı 125 kişi oylamaya katılmamıştır. Oylamaya katılan vekillerden 339'u evet, 3'ü hayır oyu vermişti. Böylece kanun Meclis tarafından kabul edilmişti.¹¹

Adı geçen kanun 11 Ağustos 1951 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş, böylece Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden biri aktif olan Halkevleri kapatılmıştır¹². Burada üzerinde durulması gereken nokta, Halkevlerinin mallarına ne olduğu konusudur. Halkevleri kapatıldıktan sonra, mal varlıklarının büyük bir kısmı, Türk Ocakları'na ve önemli bir kısmı da hazineye devredilmiştir.¹³ Halkevlerinin kapandığı tarihlerde ülke genelinde il ve ilçelerde olmak üzere toplamda 478 Halkevi yer almaktaydı.¹⁴ Bu veriler, dönem itibarıyla Türkiye'de Halkevlerinin ne kadar yaygın kurumlar olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Yukarıda başta CHP olmak üzere muhalefetin tepkisine yol açan DP'nin ilk dönemlerdeki icraatları sonrasında CHP Genel Başkanı ve muhalefet lideri olan İsmet İnönü de bunlarla ilgili düşüncelerini ve neden karşı olduğunu halka anlatmak üzere yurt içinde düzenlenen etkinliklere

⁹ Fevzi Çakmak, "Halkevlerinin Kapatılması", 2; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951), s.51.

¹⁰ Yavuz Özdemir ve Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 45, 2011, s.261.

¹¹ Fevzi Çakmak, Halkevlerinin Kapatılması, s.9.

¹² Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951, Sayı:7882, s.1782.

¹³ Yavuz Özdemir vd., "Halkevleri (1932'den 1951'e)", s.262.

¹⁴ Anıl Çeçen, Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Çağ Pazarlama yayınları, İstanbul, 2000, s.210; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951), s.51-53.

Tunç

katılmıştır. İsmet İnönü'nün nutukları arasında en çok ses getireni İzmir Nutku olmuştur, lakin onun İzmir konuşmasından önce Adnan Menderes Sivas'a gitmiş ve burada muhalefetin iddialarına yanıt vermiştir. Devrin ulusal basınına göre olayların seyri şu sırayla gerçekleşmiştir: Adnan Menderes'in Sivas Nutku, İsmet İnönü'nün Sivas Nutku, İsmet İnönü'nün Manisa, Balıkesir ve Bursa'daki temasları sırasındaki olaylarla ilgili gensoruların verildiği ve soruşturmaların yapıldığı TBMM görüşmeleri.

2. Adnan Menderes'in Sivas Nutku

İsmet İnönü'nün İzmir gezisi öncesinde 4 Ekim 1952'de Sivas'ta bulunan Başbakan Adnan Menderes, muhalefetin iddialarına cevap vermiştir. Konuyla alakalı olarak Menderes, “Ülkede asayişsizlik var diyorlar, bunlar bu memleketi içeride ve dışarıda kötü göstermek isteyen insanların mesnetsiz iddialarıdır” demiştir. Menderes konuyla alakalı olarak konuşmasının devamında şunları söylemiştir:

“Muhaliplerimiz iddia ediyorlar ki, baskı vardır. Memlekette birçok kötü işler yapılmaktadır. Sorarım size hangi baskıdan şikâyetçisiniz. Siz bu memlekette baskıları azim ve iradenizle kaldırdınız. O halde hangi baskıdan bahsedebilirler. Biz iktidar olarak bazen nizamet dağıtan bazen şu zatı tehdit altında ezaya sokan ve vatandaşlara ıstırap veren insanlar değiliz. İktidarı ancak hizmet olarak omuzlarımıza yüklemiş kimseleriz. Hâlbuki onlar iktidardayken saltanat sürmüşlerdir. Birtakım vatandaşları nimetlere gark etmişler, bazılarını da en ağır cezalar altında sürü gibi idare etmek yolunu tutmuşlardır. Sizler demokratik bir nizam içinde demokrasinin bütün nimetlerinden faydalanan hür ve serbest insanlarsınız. Bu memlekette cereyan eden hadiseleri gören, hisseden vatandaşlar olarak sizin hissettiklerinizi bir kenara koyuyorum. Öbür taraftan kendilerini zorlayarak vicdanlarını zorlayarak bu memlekette açlık, asayişsizlik olduğunu, bu kadar kuvveti olan dış emniyetimizi güya zayıflamış gibi göstermek samimiyetsizliğini bir tarafa koyuyorum. Aradaki büyük farka işaret etmek istiyorum. Dikkat ediyor musunuz? Samimiyetsizdirler. Bu samimiyetsizlik kelimesi üzerine bilhassa dikkatinizi celp etmek isterim.”¹⁵

İsmet İnönü'nün İzmir nutkundan önce Adnan Menderes Sivas'ta yaptığı konuşmayla ülkede hiçbir yanlış hareketin olmadığını iddia ederek muhalefetin belirttiği baskıların olmadığını ifade etmiştir. Adnan Menderes, ayrıca şu konuları da dile getirmiştir:

“Birtakım politikacıların bugünkü konuşmalarına bakınız, vicdanlarını zorlayarak konuşmuyorlar mı? Siyasi edebiyatımıza yeni bir kelime soktular: Partizanlık, bu ne demektir? Arkadaşlar, partizanlıktan maksatları bir Hükümet idaresinin vatandaşları farklı muameleye tabi tutması, ancak kendi parti mensuplarının işlerini görmesi lazım ise, bu kendi zamanlarına has olan vaziyettir. Kendi zamanlarında normal bir idare mi vardı? Bir hukuk devleti mi vardı? Devlet dahi yoktu denilebilir. Birtakım insanların bir araya gelmesi ve bir arkadaşlık havası içerisinde idareye el koymuş insanlar zümresi vardı ki bu idareye zaman zaman devlet, zaman zaman Hükümet ve zaman zaman parti ismi vermişlerdi.”¹⁶

¹⁵Aydın Tarihi Dergisi, 4 Ekim 1952; Milliyet, 5 Ekim 1952, Sayı:452, s.1.

¹⁶Aydın Tarihi Dergisi, 4 Ekim 1952.

Tunç

Başbakan'ın söz konusu ifadeleri, iktidarla CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün bazı konularda birbirilerine ne derece farklı bakış açılarına sahip olduklarını kanıtlar niteliktedir. Adnan Menderes, konuşmasının devamında yukarıdaki ifadeyi niçin kullandığını gerekçeleriyle ifade etmektedir. Başbakan'ın nutkunda şu ifadeler yer almaktadır:

“Asayişsizlik var diyorlar, partizanlık var diyorlar. Bunlar bu memleketi içeride ve dışarıda kötü göstermek isteyen insanların mesnetsiz iddialarıdır. Bunlar öyle siyasi sözlerdir ki, hadiselere rakamlara vurulmadan ezelden edebe söylenebilir. Ama davayı bir muhalefet tezvirinden azade olarak ve memleket menfaatlerini ortaya çıkararak konuşmak icap ederse, bütün bunlar ispatı mümkün olmayan mevzulardır. Bunlar üzerinde samimiysizlikle politika yapmak istiyorlar. Niçin memleket ziraatını, limanlarını, iktisadiyatını, bütçesini ve bütün kalkınma hamlelerini ele almıyorlar? Çünkü bunlar rakama ve esere dayanan işlerdir.”¹⁷

Bu sözlerden çok açık bir biçimde görüleceği üzere muhalefet partileri, DP iktidarında ülke genelinde partizan hareketlerin yoğunlukta olduğunu iddia etmişler ve bunun sorumlusu olarak da iktidarı göstermişlerdir. Başbakan Adnan Menderes ise asıl partizanlığı kendilerinden önceki iktidarın yaptığını iddia etmiş ve muhalefeti yalancılıkla suçlamıştır. Bu durum, iktidarla muhalefet partileri arasında dönem itibarıyla çok ciddi anlaşmazlıkların olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Adnan Menderes konuşmasının diğer safhasında muhalefetin iddialarının doğru olmadığını ve söz konusu savları hangi gerekçeyle kabul etmediğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Evet, niçin bunlardan bahsetmiyorlar? Sebebini ben izah edeyim. Çünkü onların zamanında on senede yapılmayan işler iki senede yapılmıştır. Çünkü milletin iradesiyle vazife alan bir iktidar iş başındadır. Bu müspet işlerden şimdi vatandaşların dikkatini başka sahalara çekmek istiyorlar. Gayeleri budur. Böylece bulanık suda balık avlamaya uğraşıyorlar. Muhterem arkadaşlarım, demin bir arkadaş bana şu suali sordu: Ankara'daki kongresi sırasındaki konuşmamız karşısında onların hareket tarzı ne oldu? Ben bu kongrede dedim ki: DP de, CHP de bu milletin siyasi hayatında aziz varlıklarıdır. Bu varlıkları kaldırmaya çalışmak siyasi hayatı karanlıklara gömmek demektir. Hürriyet içinde vazife gören bir idare sisteminin başlıca dikkat edeceği nokta şudur: İktidar ve muhalefet birbirini tamamlamak suretiyle çalışmak mecburiyetindedir. Bu gayenin tahakkukuna uğraşacağız. Ben kendilerine Ankara kongresinde dedim ki tenkit ediniz. Muhalefet vazifelerinizi yapınız. Hâlbuki muhalefet safında olan kimseler küfretmek, tezvir yapmak ve hürriyetini de sahip oldukları kanaatindedirler. Bu suretle onlar bu memlekette muhalefet yaptıkları iddiasındadırlar.”¹⁸

Adnan Menderes bu konuşmasında CHP'nin bir parti olarak Türk siyasal hayatı içinde olması gerektiğini düşünmektedir, buna rağmen muhalefet ise iktidarın bu partiyi kapatma gayreti içinde olduğunu iddia etmektedir. Bu da, partilerin mevcudiyetleri ve yapıları konusunda siyasi partiler arasında bir görüş birliği olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir. Ayın Tarihi dergisine göre Adnan Menderes, konuşmasının diğer safhasında

¹⁷ Ayın Tarihi Dergisi, 4 Ekim 1952.

¹⁸ Milliyet, 5 Ekim 1952, Sayı:452, s.7.

Tunç

muhalefetin halkı kıyama ve isyana teşvik ettiğini söylemektedir. Bu bağlamda Menderes'in nutku aşağıda gösterildiği şekildedir:

“Siyasi emniyet şöyle dursun, ırzımızın, canımızın, malımızın bile emniyet altında bulunmadığını propaganda etmektedirler. Bu ne demektir? Kalkın ey ehli vatan demektir. Bu sözler bir kıyama tahrikten başka bir şey midir? Vatandaşları kafile kafile oraya buraya toplayarak memlekette vaki olmayan bir hal vaki olmuş gibi göstermekten hususi bir menfaat ummaktadırlar. Başka memleketlerde mitingler yapılır mı yapılmaz mı? Elbette yapılır, ama miting bir hakkı elde etmek için yapılır. Biz de miting yapmıştık, fakat biz hakkın peşindeydik. O zamanki hadiseleri tekrar hatırlatmak istemem. Herkesin malumudur ki, vatandaş hak ve hürriyetleri bütün memlekette kırk bin köyün gözü önünde ayaklar altına alınmıştır. 1946 seçimlerinin facialarını bertaraf edecek seçimler yapılana kadar biz ayaktaydık dedik, öyle mitingler yaptık. Şimdi böyle bir vaziyet var mıdır? O halde mitingle elde edilmek istenen gaye nedir? Orada burada 15-20 dakikalık birbirini tutmaz ve anlaşılmaması için manasızlaştırılmış sözleri bir araya getirip söylemek için on binlerce vatandaşı ne maksatla bir araya topluyorlar? Maksat tahriktir. Eğer miting yapmak icabetse biz de mitingler yapacağız. Onlar miting yapar, biz yaparız ama bunun faydası nedir? Milleti karıştıralım, bunu mu istiyorlar? Memleket ve millet için işimiz kalmamıştır da miting mi yapalım? Su bekleyen binlerce köyümüz var. Zapt edilmesi lazım gelen azgın sularımız var. Öbür yandan su ihtiyacı ile çatlamış büyük araziler bizi bekliyor. Bunca iş karşısında her şeyi bırakıp onların peşine mi düşelim.”¹⁹

Adnan Menderes, bu konuşmasıyla muhalefetin yaptığı toplantı ve mitinglere karşı olmadığını, ancak ülkede birlik ve düzeni bozmaya sebep olan faaliyetlere izin vermeyeceğini belirtmiştir. Muhalefet ise, miting ve gösteri haklarının engellediğini iddia etmektedir. Birbirine zıt olan bu farklı iki durum, dönemin siyasi yapısının anlaşılması açısından önemli bir durum arz etmektedir şeklinde düşünülebilir. Bunun dışında, Başbakan Adnan Menderes CHP'nin yaptığı mitinglerle alakalı olarak şunları söylemiştir:

“Maksatları nedir, yeni bir parti mi kuruyorlar? Bir milli kıyam mı hazırlıyorlar? Nedir bu mitingler? Bir milletin sınırlarını dört sene mütemadiyen seçimlerin arifesindeymiş gibi tutmak, onu mütemadiyen yormak vatanperverlik midir? Büyük Millet Meclisinde altmış milletvekilleri vardır. Şimdi mecliste neden konuşmuyorlar? DP iktidarının bir hukuk devleti olmadığını ne zaman ispat etmişlerdir? Bizim hangi işimizi tenkit ettiler? Söylemiyorlar. Anayasanın tadili lazımdır diyorlar. Siz vaktiyle bu tadili neden yapmadınız. Seçim kanunu kötüymiş, siz iyisini neden getirmediğiniz. Bu memleketi bir baştan bir başa iki dudak arasından çıkan emirlerle idare ettikleri zaman bunları yapmak için imkânları mı yoktu? Bunların hiçbir tenkiti samimi bir maksada istinat etmemektedir. Sorarım halkın gözünden düşmüş bir iktidar böyle mi olur? Bugünkü vaziyette itibardan düşmüş bir iktidar manzarası mıdır? Bu milletin bir iktidara karşı hoşnutsuzluk gösterdiği var mıdır? Ankara'da bir gazeteci arkadaşımızın sorduğu gibi onlara sormak gerekir: İhtilal mi istiyorsunuz, intihap mı? İntihapsa biz intihaba hazırız. Bunu tecrübe etmek istiyorsanız buyurunuz. Ama bu fitne bitsin artık.”²⁰

¹⁹ Aynı Tarihi Dergisi, 4 Ekim 1952.

²⁰ Milliyet, 05 Ekim 1952, Sayı:452, s.7.

3. İsmet İnönü'nün İzmir Nutku

Adnan Menderes'in Sivas gezisinden sonra muhalefet lideri CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 5 Ekim 1952'de ordu vapuruyla Gelibolu ve Çanakkale'den geçerek İzmir'e gelmiş ve Cumhuriyet Meydanı'nda Atatürk Heykeli önünde 40.000 kişilik bir gruba hitap etmiştir. İnönü'nün konuşmalarında şunlar ön plana çıkmaktadır:²¹

*“Politika ihtirasları, iktidar için mesnet olur zannedilerek irticayı okşamak, Cumhuriyet'in büyük ıslahatını tehlikeye koymuştu. Bu cereyanların şimdilik boşa çıkması genç ve yaşlı halk külesinin ve vatansever gazetelerin karşı koymasıyla mümkün olmuştur. Halkevlerinin kapanması gibi muazzam bir kültür yıkımı vuku bulmuştur. Dört bin küsur kütüphane, halk için toplanma, tedavi ve eğitim salonları çöpe dönmüştür. İç politikada iktidar Halkevlerinin kapanmasından umduğu neticeyi alamadı. Fakat partizan idare zihniyetinin maddi ve manevi bütün baskıları devam etti. Bugün halk tarafından partizan zihniyete karşı vatandaş haklarının korunması için açılmış çetin bir gayret vardır. Geçirmekte olduğumuz buhran vardır.”*²²

Bu ifadeler, İsmet İnönü'nün söz konusu durum hakkındaki düşüncelerini belirtmektedir. Bilhassa, İsmet İnönü DP iktidarı icraatlarının bazılarını karşı olduğunu çok açık bir biçimde ifade etmiştir.²⁸ Kasım 1952'de Adnan Menderes, İsmet İnönü'nün Halkevleriyle ilgili iddialarına cevap vermiştir. İsmet İnönü'nün söylediklerinin doğru olmadığını iddia eden Başbakan şunları söylemiştir:

*“ Halkevlerini yıktınız diyorlar. Halkevlerini yıkmadık, Halkevlerine kimse girip çıkmıyordu. Millet'in şu veya bu suretle gasp edilmiş mameleki, memleketin her tarafına serpilmiş olarak atıl, bâtil, kapısında kilit bomboş yatmakta idi. Bugün her birinde mektepler, belediye binaları, Hükümet binaları, sıhhat merkezleri, irfan merkezleri kurulmuştur. Şimdi asıl, milletçe, mamelekçe bunlardan istifade edilmektedir. Pertev Arat arkadaşımızın bir sual takriri vardır. Halkevlerini ne yaptınız? Diye soru soruyorlar Yine huzurunuzda, millet huzurunda konuşmak ve anlatmak fırsatını bulacağız. Türk Milleti bayram etmiştir, bu boş kalan binaların, bu heder olan millî servetin bir faydaya yaradığını görmekle bahtiyar olmaktadır. Bu binalar ancak şimdi millet'in hizmetine girmiştir. Onlar kapanmadı, millet'in emrinde irfan merkezi, sıhhat merkezi, memleket hizmetini gören birer müessesese haline gelmiştir.”*²³

İsmet İnönü, konuşmasının devamında ülke genelinde gazetelerin ve gazetecilerin karşılaştıkları sorunlardan bahsetmiştir. “Gazeteler ifası için insan gücünü aşan güçlüklerle uğraşıyorlar. Vatansever gazetelerden istenen, onların malumların seviyesine düşmeleridir. Nihayet partizan zihniyet ister istemez adalet istiklali ile de çalışmıştır. Adalet, kahramanca kanun ve vicdan vazifesini yapmaya çalışıyor. Bu, rejim için büyük kuvvet ve tesellidir. Bu hallerin düzelmesi lazımdır. İktidarın son beyanları bu düzelme lüzumunu anlamış olduğunu ifade ediyorsa bundan yalnız memnun

²¹ Hürriyet, 6 Ekim 1952, Sayı:1602, s.1.

²² Hürriyet, 6 Ekim 1952, Sayı:1602, s.5.

²³ TBMMTD,28 Kasım 1952, IX. Dönem, Cilt 17, s.392.

Tunç

oluruz".²⁴ Bu ifadeler, Adnan Menderes ve İsmet İnönü'nün Halkevlerinin yapısı ve kapatılması konusunda çok farklı düşüncelere sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

İsmet İnönü'nün, DP iktidarına yönelik önemli eleştirilerden birisi de iktidarın CHP'yi yıkma teşebbüsleri olduğunu iddia etmiştir. Bununla ilgili olarak İnönü şunları ifade etmiştir: *"Şimdi huzurunuzda soruyorum. CHP'yi borçlandırma bahanesiyle kanun hazırlandığını ve bu kanunun Büyük Millet Meclisi'nden çıkmak yolunda olduğunu bilmeyen var mıdır? Demek muhalefet partisinin hayatı mevcut kanunların teminatı altında değildir. Onu tahrip etmek için hususi bir kanun çıkması mümkündür. Hatta buna teşebbüs edilmiştir. Bu şartlar altında yaşayan bir siyasi rejimde emniyet vardır denilemez. İsmet İnönü konuşmasının devamında siyasi emniyet mevzuuna da temas etmiş ve şunları açıkça söylemiştir:*²⁵

"Aziz vatandaşlarım, insan haklarını ve vatandaş haklarını koruyan siyasi teşkilat olarak çalışıyoruz. İktidarı murakabe etmek başlıca vazifemizdir. Bu vazifemizi ciddi olarak ifa ediyoruz. İktidarın bizi vazifeden alıkoymaya hakkı yoktur.²⁶ Siyasi emniyetimize kastedilmesini kabul etmeyiz. Haklarımızı müdafaa edeceğiz. Hususi kanunlarla Anayasanın verdiği hayat hakkı bir siyasi partiden alınamaz. Böyle bir teşebbüs Anayasaya aykırıdır. Anayasaya aykırı kanun olamaz. Vatandaş haklarını iptal etmek zulümdür. Zulüm yoluna sapan kudret sahibi kendini kanun dışına atmış olur. Zulüm yolu vatani nifaka götürür. Zulüm ile partizan ihtiraslarını tatmin etmek yanlış yoldur. Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar. Hülasa iç politika biran evvel kanunun, aklın ve vicdanın gösterdiği yola girmelidir."²⁷

İsmet İnönü'nün yaptığı konuşmadan onun en çok siyasi partilerin kapatmasından dolayı şikâyetçi olduğu anlaşılmaktadır. İnönü'nün konuyla ilgili olarak nutku şu şekildedir: *"Haber veriyorum, tehlike görüyorum. Hususi kanun yoluyla siyasi partileri kaldırmak sevdası meşum bir maceradır. Bu hal, yüz binler ve yüzbinlerce vatandaş kütlesine karşı tamir kabul etmez surette düşmanlık ilan etmek demektir. Vatanseverliğin ve siyasi basiretin her türlü husumet antlarına ve düşmanlık politikalarına artık son verilmesini temenni ederiz".²⁸*

İsmet İnönü'nün İzmir'deki konuşmalarından sonra İsmet İnönü şerefine CHP İl Başkanlığı bir yemek ziyareti düzenlemiştir. Bu ziyafete davet edilen Vali Osman Sabri Adal, daveti kabul etmemiş ve gazetecilere bir beyanatta bulunmuştur. İsmet İnönü'nün İzmir'deki beyanatını duyduktan sonra davete gitmesinin uygun olmayacağını, bu nutukta söylenen sözlerin ileri sürülen iddiaların asla doğru olmadığını söylemiştir.

²⁴ Hürriyet, 6 Ekim 1952, Sayı:1602, s.1-5.

²⁵ Milliyet, 6 Ekim 1952, Sayı: 453, s.6.

²⁶ Zafer, 6 Ekim 1952, Sayı: 1247, s.1-6; Hürriyet, 6 Ekim 1952, Sayı:1602, s.5.

²⁷ Zafer, 6 Ekim 1952, Sayı: 1247, s.6.

²⁸ Milliyet, 6 Ekim 1952, Sayı: 453, s.6.

Tunç

Valiye göre, kamu nizam ve düzenine karşı olduğu ilk okunuşta anlaşılan böyle bir nutuk irat eden birisinin yemeğine katılırsa bu iddiaları kabul etmek anlamına geleceğinden dolayı bu yemekte bulunmadığını ifade etmiştir.²⁹

Milliyet gazetesine göre, İsmet İnönü'nün İzmir'deki gezisi sırasında istenmeyen olaylar yaşanmıştır. İnönü Eşrefpaşa CHP Ocağı'nda yaptığı konuşma sırasında dinleyiciler arasında bulunan şahıslardan birisi, "Paşa yalan söylüyorsun, Allah'tan kork biraz" diye heyecanla bağırıştır. Bu duruma çok kızan CHP'liler bu vatandaşın bir meczup olduğunu iddia ederek kendisini salondan dışarı atmışlardır. Sokağa atılan vatandaşın yaralı bir halde Emniyet Müdürlüğüne müracaat etmiştir. İkinci ciddi olay ise, CHP'li kalabalığın şehir merkezinde sebep oldukları durumlardır. CHP'li kalabalık, şehir merkezine gelişigüzel dağıldığından araçların trafikte ilerlemeleri mümkün olmamıştır. Kalabalıktan kendisine yer verilmesini isteyen bir kamyon şoförü partililer tarafından ciddi bir biçimde dövülmüştür.³⁰ Bu durum, dönem itibarıyla muhalefet partilerinden şikâyetçi olan vatandaşlarında olduğunu göstermektedir.

İsmet İnönü'nün İzmir'deki konuşması Başbakan Adnan Menderes tarafından ciddi bir biçimde eleştirilmiştir. Başbakan'a göre, İsmet İnönü'nün son konuşması dikkatli bir biçimde okunursa bunun bir ihtilal beyannameyi olduğu açık bir biçimde görülebilecektir, ayrıca ülkedeki zulüm CHP ile başlamış ve DP iktidarı ile son bulmuştur. Bununla ilgili olarak Menderes, birkaç örnek vermiştir. Ona göre, vatandaşlar sorgusuz sualsiz ve muhakeme edilmeden kurşuna dizilmiş, oy hırsızlığı yapılmış ve insanlara zulüm edilmiştir. Başbakan, bu sözleriyle İsmet İnönü'nün ihtilal niteliğindeki sözlerini ciddi bir biçimde eleştirdiğini ortaya koymuştur.³¹ Adnan Menderes konuşmasının devamında olayla ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

*"Memleket bir tehlike karşısında bulunduğundan ve nifak birden bire patlarsa çok uzun süreceğinden bahsetmeyi vahim bir tehdit ve iktidarın kanun dışı sayılmasını telkine yeltenmeyi ise ağır ve ciddi bir tahrik olarak kabul etmekteyiz. Bu gibi açık veya üstü kapalı tehditler, bilhassa vatandaş hak ve hürriyetlerini tamamen iptal etmiş, millet iradesini çiğnemeyi daima kendisine şiar edinmiş dünkü diktatör tarafından yapılacak olursa dikkatle üzerinde durmak, memleketin iç ve dış emniyeti mesuliyetini taşıyan bir Hükümetin en mühim vazifesini teşkil eder. Çünkü dünkü diktatör bu memlekette böyle konuşmaya başlarsa, nifak ve tehlike çikarmak istediğinden başka bir manaya hamledilemez."*³²

²⁹ Milliyet, 6 Ekim 1952, Sayı: 453, s.6.

³⁰ Milliyet, 7 Ekim 1952, Sayı: 454, s.1-6.

³¹ Milliyet, 7 Ekim 1952, Sayı: 455, s.6.

³² Hürriyet, 8 Ekim 1952, Sayı: 1604, s.1-5.

Tunç

Söz konusu konuşmalar ve ifadeler, dönem itibarıyla iktidar ve muhalefet arasında ne gibi sorunlar olduğunu ve her iki tarafın birbirini nasıl tenkit ettiğini çok bariz bir biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Adnan Menderes, iktidarları döneminde devri sabık yapmadıkları için İsmet İnönü'nün affa uğrayarak ülkede huzur içinde yaşadığını belirtmiştir. Ona göre, ülkede daha önce yaşanan çoğu olayın sorumlusu İsmet İnönü'dür ve buna rağmen ülkeyi İzmir'deki konuşmasında olduğu gibi acımasızca eleştirmesi, gerçeklerle örtüşmemektedir. Türkiye'de huzur ve asayişin yerinde olduğunu ifade eden Menderes, millet iradesine dayanan ve kuvvetinin tamamını halktan alan bir yönetimin başta olduğunu söylemiştir.³³ Bu da yukarıda ifade edildiği gibi, hem iktidar hem muhalefet birbirini suçlama gayreti içinde olmuş ve her iki taraf da kendilerinin haklı olduklarını beyan etmişlerdir.

Bu arada İzmir nutkuna ilişkin olarak Ulus gazetesinde Milliyet, Hürriyet ve Zafer gazetelerinden çok farklı analizlerin olduğu anlaşılmaktadır. Ulus'a göre İsmet İnönü, nutkunda ifade ettiği her şey de son derece haklıdır ve iktidar tarafından söylenenler dikkate alınmalıdır³⁴. Aynı gazeteye göre, İzmir nutkundan sonra yaşanan Balıkesir olaylarının da asıl müsebbibi Hükümet'tir. Yani Hükümet, gerekli önlemleri almadığı için adı geçen sorunlar vuku bulmuştur³⁵. Bu da, olayları analiz etme bağlamında gazetelerin farklı tutumlar takındıkları şeklinde analiz edilmektedir.

Yukarıda açık olarak gösterildiği üzere, İsmet İnönü'nün İzmir nutku ülke genelinde adamakıllı bir akis uyandırmış ve başta iktidar partisi tarafından olmak üzere birçok gazete tarafından eleştirilmiştir. Bu gazeteler arasında Milliyet, Hürriyet, Son Posta ve Zafer yer almaktadır. Adnan Menderes'e göre ihtilal niteliği taşıyan bu konuşmalarla alakalı olarak İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir tahkikat başlatılmıştı. Konuşmanın içerisinde halkı isyana teşvik eder mahiyette suç teşkil eden bazı ifadeler olduğunu beyan eden İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı İsmet İnönü hakkında dava açmak için Adalet Bakanlığına başvuruda bulunmuş ve İsmet İnönü'nün teşrii masuniyetinin kaldırılmasını talep etmiştir.³⁶ Bu olaylar, adım adım önce Manisa ardından Balıkesir ve son olarak da Bursa'da yaşanan olaylar için gerekli ortamları hazırlamıştır şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, iktidar ve muhalefet partilerinin siyasi gerginliğinden toplum da etkilenmiştir.

³³ Zafer, 7 Ekim 1958, Sayı: 1248, s.1-6.

³⁴ Ulus, 6 Ekim 1952, Sayı:11231.

³⁵ Ulus, 8 Ekim 1952, Sayı:11233.

³⁶ Milliyet, 8 Ekim 1952, Sayı: 456, s.1.

4.Manisa Olayları

Yukarıda ifade edildiği üzere, Balıkesir olaylarından önce İzmir ve Manisa’da bazı olayların yaşandığı ve bu olaylardan ötürü de ülke genelinde ciddi tepkiler oluşmuştur. 5 Ekim 1952’den 7 Ekim 1952’ye kadar İzmir’de kalan İsmet İnönü, 7 Ekim 1952’de Manisa’ya gelmiştir. Son Posta gazetesinin verdiği bilgilere göre, CHP Genel Başkanı belirtilen tarihte saat 09.00 sıralarında Manisa’ya gelmiştir. İnönü, burada diktatörlere has bir törenle karşılanmış, bu karşılama töreni bir gösteriye dönüşmüş ve burada toplanan grup iktidar partisi aleyhinde tezahüratlarda bulunmuştur. Bu kişiler arasında yer alan birisi DP’ye ait bir bayrağı yere atmıştır. Bunun üzerine DP’lilerden birisi de CHP’nin bayrağını alarak yırtmıştır. Bunun üzerine iki grup arasında büyük bir tartışma başlamış ve yaklaşık 3.000 kişinin yer aldığı ciddi bir toplumsal olay ortaya çıkmış ve bu arbedeyi güvenlik kuvvetleri güçlkle bastırabilmişlerdir.

İki grup arasında bu şekilde arbedenin yaşandığı sırada İsmet İnönü, gruba hitap etmeye başlamıştır. İnönü’nün nutku süresince lehte ve aleyhte tezahüratlar olmuş ve konuşmanın bitiminde kalabalıklar dağılmıştır. Gazeteye göre, burada bulunan birçok basın mensubu olayı farklı aksettirmişler ve olmayan olayları olmuş gibi göstermişler ve ülke genelinde DP Manisa İl Teşkilatına karşı büyük bir tepkinin oluşmasını sebebiyet vermişlerdir. Bilhassa İsmet İnönü’nün saldırıya uğradığı³⁷ ve söz konusu olayların yaşandığı sırada DP’li bir grubun gazetecilere saldırdığı ve CHP Manisa İl Başkanlığını taşıdıkları ve bu olaylar sırasında il başkanlığına ait birçok camların kırıldığı iddia edilmiştir.³⁸

Bu olaylarla ilgili olarak Balıkesir’de yayımlanan Balıkesir Postası gazetesinin haberi de, DP’lilerin İsmet İnönü’nün alanda yapacağı hitabını protesto edecekleri şeklinde olmuştur. Gazetenin haberi şu şekildedir: “İnönü İzmir ve Manisa’daki yalan ve iftiralarla dolu nutuklarını şehrimizde de tekrarlayacak olursa... Demokratlar protesto edecek.”³⁹ Bu gazete dışında Balıkesir menşeli Ateş’in ise bakışı bambaşka olmuş ve CHP’lileri haklı DP’lileri ise haksız gösteren bir tavır göstermiştir. Ateş gazetesi, “Nerede kanuna saygı? Hani demokrasi? Nerede Söz hürriyeti?”, adlı başlığıyla CHP’lilerin DP’lilerin baskısından dolayı mitinglerini iptal ettiğini ve haklarını kullanmadığını iddia etmiştir.⁴⁰ Balıkesir’in diğer gazetesi olan Aslan Balıkesir ise DP taraftarı bir yayın takip etmiştir. Gazeteye göre, Balıkesir Valisi başta olmak üzere bazı üst düzey görevliler İsmet İnönü’ye tahrik niteliğindeki konuşmasından vazgeçmesi için rica da bulunmuşlardır. Ancak, İsmet İnönü bunları dinlememiş ve Balıkesir’de

³⁷ Son Posta, 8 Ekim 1952, Sayı: 5637, s.1.

³⁸ Hürriyet, 8 Ekim 1952, Sayı: 1604, s.1.

³⁹ Balıkesir Postası, 8 Ekim 1952, s.1-5.

⁴⁰ Ateş, 8 Ekim 1952, s.1-4.

Tunç

istenmeyen olayların yaşanmasına sebep olmuştur⁴¹. Bu durum, olayları değerlendirme bağlamında farklı yaklaşımlar içinde olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Bu olaylarla ilgili olarak CHP Manisa İl Başkanlığı'nın farklı savları olmuştur. Hürriyet gazetesinin olaylarla alakalı olarak verdiği bilgilere göre, Balıkesir'deki olaylardan önce CHP Manisa İl Başkanı Valiliğe müracaatta bulunarak etkinliğin yapılacağı alanda gerekli önlemlerin alınmasını talep etmiş ve istenmeyen durumların yaşanabileceği iddiasıyla ilgili makamları ikaz etmiştir.⁴²

Valinin verdiği bilgilere göre, olaylardan sonra da alandaki insanlar arasında heyecan devam etmiş, sağa sola gidişler olmuş fakat bu büyük bir kavgaya dönüşmemiştir. Olaylardan dolayı Manisa'da kimse yaralanmamış, ancak bir kişi dövüldüğü iddiasıyla polise müracaat etmiş ise de, daha sonra bu şikâyetinden vazgeçmiştir. Bununla beraber birtakım kimselerin olaylarla ilgili temel maksadı şudur: Manisa'da halk birbirine girdi, yaralanalar oldu, CHP'nin binası basıldı, camlar çerçeveler indirildi, İsmet İnönü tecavüze uğradı ve emniyet altına alındı, gazeteciler vaziyetin vahametini görerek Manisa Valiliğine müracaat ederek ve vazifelerini dahi ifa edemediklerini bildirerek vs. şeklinde şayialar yaymak istedikleri yönünde haberler yaymak olmuştur.⁴³

Manisa olayları ile alakalı olarak Son Posta gazetesinin bakış açısıyla Ulus'un bakışı son derece farklıdır. Ulus'a göre, İsmet İnönü'nün gezileri dolayısıyla Türkiye'de çok gergin bir ortam bulunmaktadır. CHP'lilere ve Ulus'a göre ise, İzmir ve Manisa'da yaşananlar tamamen DP erkânı tarafından daha önce hazırlanmıştır. Gazete, bilhassa DP'liler tarafından yapılan tertiplerle CHP'nin mitingi iptal edilmek istenmiştir şeklindeki haberi yaymak istemiştir.⁴⁴ Bu durum, olayları değerlendirme bakımından iktidarla muhalefet gazetelerinin farklı bakış açılarına sahip olduğunu net bir biçimde göstermektedir.

Sonuç olarak, Manisa Valiliği tarafından yapılan soruşturmada şu netice elde edilmiştir. İsmet İnönü'nün seyahatlerine güven içinde devam ettiği, gazeteler tarafından iddia edildiği gibi kendisine karşı bir saldırının olmadığı iddia edilmiştir. Valiliğin bir diğer iddiası ise, İnönü'nün ziyaretlerde bulunduğu yerlerde istenmeyen olayların yaşanmasına sebep olduğudur.⁴⁵

⁴¹ Aslan Balıkesir, 8 Ekim 1952, s.1.

⁴² Hürriyet, 8 Ekim 1952, Sayı: 1604, s.6.

⁴³ Son Posta, 8 Ekim 1952, Sayı: 5637, s.4.

⁴⁴ Ulus, 8 Ekim 1952, Sayı: 11233, s.1.

⁴⁵ Aslan Balıkesir, 8 Ekim 1952, s.1-5; Son Posta, 8 Ekim 1952, Sayı: 5637, s.6-7.

5.Balıkesir Olayları

İsmet İnönü'nün Manisa gezisi sonrası gitmeyi planladığı yer Balıkesir ili olmuştur. İnönü Balıkesir'e gelmeden önce 8 Ekim 1952 sabahı saat 10.00'dan itibaren ilçe, bucak ve köylerden çok sayıda DP'li şehirde toplanmaya başlamıştı, aynı şekilde CHP'liler de muhtelif vasıtalarla alana gelmişlerdi. Miting saati yaklaştıkça hem DP'lilerin hem de CHP'lilerin alandaki sayıları artmış ve iki taraf arasında birtakım anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. DP'lilerin alanda toplandıklarını gören CHP Manisa İl Başkanı Hasan Sarıca hoparlörle gruba şu şekilde seslenmiştir: “*Arkadaşlar Demokratlar tertibat aldılar, bizi konuşurmuyacaklar. Sakın ha bir hadise çıkarmayın.*”⁴⁶ İsmet İnönü'nün konuşma yapacağı alanda çok sayıda CHP'li dışında binlerce DP'lilerin de toplanmış olması, burada kanuni açıdan uygun olmayan olayların vuku bulmasına ortam hazırlamış olabilir şeklinde düşünülebilir.

Gazetelere göre, İl Başkanın bu sözleri DP'liler tarafından protesto edilmiş ve adı geçen kişi konuşmasını yarıda keserek kürsüden inmek zorunda kalmıştır. Bu arada meydan bir anda DP'liler tarafından doldurulmuş ve kürsünün etrafında ciddi bir kaynaşma ortama olmuştur. Olaylar sırasında CHP'li olduğu anlaşılan Burhaniye ilçesi Kızıkkı köyünden Kazım isimli bir şahsın elinde siyah saplı büyük bir bıçakla halkın arasına dalmış ve bu olay üzerine Balıkesir Emniyet Müdürlüğü mensupları müdahale etmiş ve adı geçen yakalanarak elindeki bıçak alınmıştır. Bu sırada Erdekli ilçesinden 28 yaşlarında DP'li Asım Nural karnından yaralanmıştır. Ayrıca olaylar anında yere düşmüş olan CHP bayrağını kaldırmak isteyen bir sivil polis memuru da kalçasından darbe almıştır. Yaralılar derhal hastaneye kaldırılmış ve bunlara hastanede ilk müdahale yapılmıştır. Emniyet Müdürlüğü raporlarına göre olaylara karıştığı anlaşılan CHP'liler göğüslerindeki rozetleri çıkararak alanı terk etmişlerdir. Bu arada mikrofonu eline alan DP Balıkesir İl Başkanı Sırrı Yırcalı, halkı sükûnete davet etmiş ve CHP'lilerin yapacağı konuşma saatinin hitamında DP'lilerin de konuşma yapacağını bildirmiştir.⁴⁷

Hürriyet gazetesinin verdiği bilgilere göre Balıkesir Cumhuriyet Meydanı'nı dolduran DP'lilerin ellerindeki levhalarda şu yazılar yer almıştır: “Dünü unutma”, “Rey hırsız Balıkesir'e ne yüzle geliyorsun?”, “Milletten çalınan paralar geri alınacaktır”, “1946 faciasını unutmadık”. Balıkesir'de olaylar bu şekilde devam ederken İsmet İnönü'nün kente gelip gelmeyeceği merak konusu olmuştur. İnönü'nün gelmesi geciktikçe CHP Manisa İl Başkanı Hasan Sarıca, DP Manisa İl Başkanı Sırrı Yırcalı'ya başvurmuş ve şunları söylemiştir: “*Bu kadar muazzam DP'li kalabalığın*

⁴⁶ Milliyet, 9 Ekim 1952, Sayı: 457, s.1-6.

⁴⁷ Zafer, 9 Ekim 1952, Sayı: 1249, s.5; Milliyet, 9 Ekim 1952, Sayı: 457, s.1-6.

Tunç

sayı itibarıyla çok az durumdayız. Bu şartlar altında mitingden vazgeçiyoruz. İnönü'yü yolda karşılayıp kendisine vaziyeti anlatmak, Balıkesir'e gelmesine mani olmak istiyorum. Meydandan kolaylıkla ve süratle ayrılabilmem ve İnönü'ye yetişebilmem için yardımınızı rica ederim” demiştir. Konuşma sonrasında alandan ayrılan CHP İl Başkanı Hasan Sarıca Balıkesir'e yakın bir alanda bulunan bir yerde İsmet İnönü'yü karşılamıştır. Bu arada Balıkesir Valisi de İsmet İnönü'yü görmek üzere yanına gitmiş ve İnönü'ye Balıkesir'de konuşmayı arzu ederseniz her türlü tertibatın alındığını bildirmiş ve Balıkesir'e gelip gelmeme kararının kendisine ait olduğunu söyleyerek Balıkesir'deki durumu izah ederek alandan ayrılmıştır.⁴⁸

CHP Balıkesir İl Başkanı Hasan Sarıca'dan 800-1000 kişilik bir Halk Partisi kitesine karşılık 15.000 civarında DP'nin kendisini beklediğini öğrenen İsmet İnönü, şaşkınlıktan dolayı baygınlık geçirmiştir. İnönü'nün yanında yer alan Ferit Melen ve diğer zevatın yüzüne su serpmeleri ve yardımlarıyla kendine gelebilmiştir. İnönü'nün planı önce halka hitap ederek bir gece Balıkesir'de kalmaktı, ayrıca kendisi için hazırlanan 300 kişilik bir ziyafete iştirak etmeyi planlıyordu. Buradan sonra İsmet İnönü, ertesi gün Balıkesir'den Çanakkale'ye geçmeyi ve tekrar Balıkesir'e dönerek buradan da İstanbul'a gitmeyi tasarlamıştı. Fakat İl Başkanı'nın konuşmasından sonra İsmet İnönü'nün bütün planları değişmiş ve İnönü Balıkesir'e girmeden Bursa'ya gitmiştir. Buradaki alanda CHP'liler tarafından ayaküstü alınan bir kararla birlikte Bursa'ya hareket edilmiştir. Diğer taraftan İnönü, Balıkesir'e gelmeden önce Sındırgı ve Bigadiç ilçelerinde de birer nutuk irat etmek istemişse de DP'liler tarafından yuhalanmak suretiyle konuşması engellenmiştir.⁴⁹

Ege ve Marmara Bölgelerine seyahatte bulunan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Balıkesir olaylarından dolayı diğer seyahatlerini iptal ederek 9 Ekim 1952'de Bursa'dan İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da CHP Genel İdare Kurulu Üyeleriyle CHP İstanbul Teşkilatı tarafından karşılanmıştır. Bu arada İsmet İnönü, İstanbul'a gelmeden bir gün önce CHP İstanbul İl Başkanlığında bir araya gelen CHP'li milletvekilleri bir toplantı yaparak İsmet İnönü'nün gezileri sırasında yaşadıkları sorunları detaylı bir biçimde incelemişlerdir. Milletvekilleri, olayları birer birer inceleyerek TBMM'de CHP'yi temsil eden milletvekillerinin alacağı istikameti tespit etmişler ve İnönü'nün olaylarla alakalı İstanbul'da yapacağı basın toplantısı konuşmasını da hazırlamışlardır.⁵⁰ İstanbul'da bu olaylar yaşanırken; İsmet İnönü'nün Balıkesir'de yapacağı konuşmasının engellenmesi üzerine bazı

⁴⁸ Hürriyet, 9 Ekim 1952, Sayı: 1605, s.1.

⁴⁹ Son Posta, 9 Ekim 1952, Sayı: 5638, s.6; Milliyet, 9 Ekim 1952, Sayı: 457, s.1-6.

⁵⁰ Hürriyet, 10 Ekim 1952, Sayı: 1606, s.1-5.

Tunç

CHP'li yöneticiler, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a şikâyet mahiyetinde telgraflar göndermişlerdir.⁵¹

Balıkesir'deki olaylar Ankara'da ciddi bir etki yapmıştır. Olayların meydana geliş şekli ve mahiyeti iktidara yakın olduğu değerlendirilen Zafer, Son Posta ve Milliyet gazeteleriyle Hükümete karşı oldukları anlaşılan Cumhuriyet ve Ulus gazetelerinde ise çok farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Yani bu gazeteler olayları birbirilerine tamamen zıt şekillerde izah etmişlerdir. Örneğin Son Ulus Gazetesi bu olayı "Aslan Balıkesir" sürmanşetiyle vermiştir. Olayla ilgili olarak CHP'nin tertip ettiği mitinglerin memlekette huzur ve sükûnu bozduğunu iddia eden DP'li bir milletvekili şunları söylemiştir: "İsmet İnönü'yü ikaz ediyorum. Tehlike var! Diyerek feryat ediyor. Ne tehlikesi bu, Memleketi düşmanlar mı istila etti? Hangi vatandaş yarınından emin değildir? Vatandaşları bu birbiri aleyhine tahrikin gayesi nedir? Ne oluyoruz, nereye gidiyoruz?" demiş ve Balıkesir'deki olaylara İsmet İnönü'nün konuşmalarının sebep olduğunu söylemiştir.⁵²

Balıkesir ve İzmir olaylarıyla alakalı olarak iktidar partisi tarafından yapılan bu değerlendirmeye karşılık, muhalefet çevreleri Balıkesir olayları dolayısıyla vatandaş haklarının ayaklar altına alındığını, Balıkesir valisinin tarafgirliğinin ve beceriksizliğinin bu işte büyük bir rolü olduğunu iddia etmişlerdir. Örneğin Ulusa gazetesi, bu olay için "DP Merkezinin Tertipleri Balıkesir'de Bütün Çıplaklığıyla Açığa Vuruldu"⁵³ diye yazmışken Cumhuriyet gazetesi de "Balıkesir Üzücü Hadiselere Sahne Oldu", başlığını vermiştir.⁵⁴

Balıkesir'de yaşanan istenmeyen olaylardan ötürü DP Hükümetinin birtakım ciddi ve sert kararlar alacağı basında yer almıştır. Örneğin Hürriyet gazetesi, kısa süreliğine de olsa İsmet İnönü'nün yaptığı toplantılar gibi bazı toplantıların yasaklanacağını iddia etmiştir. Yine aynı gazeteye göre, son siyasi olayların Hükümetin bu tedbirleri almasını zorunlu hale getirdiği bildirilmiştir. Bu durum, muhalefet çevrelerinde olumsuz bir etki bırakmıştır. Anayasa'nın vatandaşa tanıdığı en tabii hakların bir kararla kaldırılmayacağından bahis olunmuş ve bu müessif hadisleri İsmet İnönü'nün gezisi ya da İzmir'deki nutkundan dolayı değil, emniyet tedbirlerinin yerinde ve zamanında alınmamasından ileri geldiği iddia olunmuştur.⁵⁵

Balıkesir olaylarının yansımalarının bir neticesi olarak DP İdare Kurulu Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında toplanmış ve olayları

⁵¹ BCA, Fon Kodu:30.1.0.0, Yer No:43.253.6.

⁵² Son Posta, 10 Ekim 1952, Sayı: 5637, s.1; Hürriyet, 10 Ekim 1952, Sayı: 1606, s.5.

⁵³ Ulus, 9 Ekim 1952, Sayı: 11234, s.1.

⁵⁴ Cumhuriyet, 9 Ekim 1952, Sayı:10.125.

⁵⁵ Hürriyet, 10 Ekim 1952, Sayı: 1606, s.5.

Tunç

her yönüyle ele almıştır. Ankara’da bu durum yaşanırken; İstanbul’da da CHP ve diğer partiler tarafından İsmet İnönü’nün İzmir Nutku ve sırasıyla Manisa, Balıkesir ve Bursa’daki olaylar derinlemesine incelenmiştir. Bazı gazetelere göre, milli bir kahraman gibi görünmeye çalışan İsmet İnönü’nün yaşanan olaylar karşısında Balıkesir’e giderek yatıştırıcı bir konuşma yapması beklenmekteyken aksi yönde davranması hayretle karşılanmıştır. Bu olaylardan hemen sonra İsmet İnönü, İstanbul’a dönmüştür.⁵⁶ İsmet İnönü’nün İstanbul’a gelmesinden iki gün sonra 11 Ekim 1952’de CHP İl Başkanlığında bir toplantı yapılmıştır. İsmet İnönü’nün başkanlığındaki toplantıya Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erkut, Sinop Milletvekili Servet Somuncuoğlu, Kemali Beyazıt, Cemil Sait Barlas, Cevat Dursunoğlu, Reşat Şemsettin Sirer, Kemal Satar, Ali Cavit Oral, Cahit Zamangil ile Mebrure Akagüney katılmış ve toplantı beş saat sürmüştür. Toplantı sonunda bir beyanname yayınlanmıştır. Beyannamede özetle şu bilgiler yer almıştır:⁵⁷

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, muhalefet partisi olarak partisinin ülkedeki olaylar hakkında görüşünü belirtmek üzere Trakya, Bursa ve Ege Bölgesi gezisine çıktığı, seyahat sırasında yaşanan olayların basın tarafından memlekete aksettirildiği belirtilmiştir. Beyannameye göre, İsmet İnönü’nün seyahati ve beyanları vatandaşlar tarafından büyük bir ilgiyle karşılandığı ifade edilmiştir. DP’lilerin partizanca bir zihniyete kapılarak muhalefet liderinin seyahatini, konuşmasını ve halkın toplanma hakkını engellediklerini beyan etmişlerdir. Beyannamenin diğer kısmında özellikle şunun üzerinde durulmuştur: *“Bu tecavüzler, Balıkesir’de siyasi emniyeti kuvvet darbesiyle ortadan kaldırmak gibi feci bir şekil almış ve muhalefet kanunlar için yapmaya hakkı olan vazifesini ifadan fiilen men edilmiştir”*.⁵⁸

CHP’ye göre bu olayların yaşanmasındaki temel sebeplerden birisi idare amirlerinin görevlerini hakkıyla yapamamalarıdır. Olayla ilgili olarak, beyannamenin devamında şu bilgilere yer verilmiştir: *“ Ege Bölgesinde siyasi emniyeti ve asayişini muhafaza ve müdafaa ile vazifeli olan bazı idare amirleri vazifelerini yapmamışlar yahut yapamamışlar veya tecavüz edenlerin hareketlerini kolaylaştıracak ihmali göstermişlerdir. Türkiye’imizin bir nizam devleti olduğu hakkındaki umumi kanaati haksız yere sarsan bu muameleleri teessüfle kaydederiz.*

Manisa ve Balıkesir’deki olaylar sırasında basın mensuplarının taraf tuttuğunu iddia eden CHP İstanbul İl Başkanlığı, iktidarın da basını pohpohladığını iddia etmiştir. Bu kapsamda, beyannamenin devamı şu şekilde devam etmektedir: *“ Hürriyet ve hakkı müdafaa eden basının hadiseleri memlekete olduğu gibi aksettirmesini çok kıymetli bir vatan hizmeti değerinde gördüğümüzü şükranla söyleriz. Bu hadiselerle genç*

⁵⁶ Milliyet, 10 Ekim 1952, Sayı: 458, s.1-7.

⁵⁷ Son Posta, 12 Ekim 1952, Sayı:5639, s.1-5.

⁵⁸ Hürriyet, 12 Ekim 1952, Sayı: 1608, s.1-5; Son Posta, 12 Ekim 1952, Sayı:5639, s.1-5.

Tunç

demokrasimiz yeni bir devreye girme tehlikesindedir. İktidara mensup bir münferitler zümresi, muhalefeti haklarını kullanmaktan geri almaktadır. Basın da bunları pohpohlamaktadır". Beyannamenin devamında CHP'nin ülkedeki demokrasinin koruyucusu ve kollayıcısı olduğu bilhassa belirtilmiştir.⁵⁹

Bu olaylardan yaklaşık bir ay sonra Balıkesir olayları, TBMM'nin gündemine alınmıştır. Öncelikle DP Erzurum Milletvekili Rıfık Salim Burçak, olaylarla alakalı olarak Meclis'e bir gensoru vermiştir.⁶⁰ Bu görüşmeler sırasında da Başta DP Genel Başkanı ve Başbakan Adnan Menderes ile CHP Genel Başkanı İsmet İnönü olmak üzere partililer arasında çok ciddi sorunlar yaşanmıştır. TBMM, Meclis, o gün tarihi bir oturuma şahitlik etmiş, liderler art arda kürsüye çıkarak kendilerine yönelen eleştiri ve iddiaları cevaplamışlardır. İddialarla alakalı olarak Adnan Menderes, *"Eteklerindeki taşları dökecek olursak, bu memleketi mutlaka biz idare ederiz zihniyetinden sarfinazar edecek [vazgeçecek] olurlarsa, 1950'de başımıza bir kazadır geldi zihniyetinden feragat edecek olurlarsa anlaşabiliriz"* demiştir. Ardından İnönü, sözü asıl konuya getirip Manisa'da ve Balıkesir'de *"tecavüze"* uğradıklarını söyleyerek daha önceleri dile getirdiği *"siyasî emniyet"* talebini tekrarlamıştır. Bunun üzerine kürsüye son kez gelen Menderes *"Balıkesir'de kuvvet darbesiyle konuşamamışlar. Bu yalandır, yanlıştır. Kendileri çekindiler, gidebilirlerdi, konuşabilirlerdi"* demiştir. Siyasî emniyet konusunda da İnönü'yü *"insafı"* olmaya davet ettiğini sözlerine eklemiştir. Ayrıca sözü yaklaşan genel seçimlere getirerek, kimin haklı olduğuna halkın karar vereceğini söylemiştir. Dolayısıyla Menderes ve İnönü arasındaki gerginlik, Balıkesir olaylarıyla birlikte zirveye çıkmıştır.⁶¹

Hükümet ve Adnan Menderes olaylarla alakalı bu şekilde düşüncelerini ifade ederlerken; İsmet İnönü'de olaylarla hakkında şu düşüncelerini dile getirmiştir: *"Bir sözlü soru münasebetiyle benim adımdan, mesul bakanlar muhtelif şekillerde bahsettiler. Demokrasilerde, hükümetlerden istizah yapıldığı görülür, fakat hükümetlerin muhalefet partisi liderini Meclis kürsüsünde, halk efkârında olduğu kadar, Meclis kürsüsünde de mesuliyetsiz, ölçüsüz olarak itham ettikleri görülmez. Bizim Hükümet bize bunu reva görüyor. Biz kanunlara göre hakkımız olan bir vazifeyi yaparken, kanunların teminatı altında bulunduğumuzu zannederken, tecavüze uğradık. Bu tecavüze karşı kanundan beklemeye*

⁵⁹ Son Posta, 12 Ekim 1952, Sayı:5639, s.1-5.

⁶⁰ BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0 , Yer No: 44.264.2.

⁶¹ TBMMTD, 28 Kasım 1952, IX. Dönem, Cilt 17, s.392; Fatma Aydın, "Demokrat Parti İktidarı Uygulamalarının Bir Taşra Kenti Basınına Yansımaları: Balıkesir Örneği (1950 – 1960)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2014, s.49-50.

Tunç

hakkımız olan himayeyi görmedik. Şimdi buna karşı mesul Bakan, Başbakan adına, diyor ki; halktan vukubulan tecavüz haklıdır, yerindedir. Böyle bir hukuk telâkkisi görülmemiştir. Biz ve bütün vatandaşlar, kanunların bize verdiği himaye haklarını istifade olunur bir meşru hak olarak tanıyor. Hükümet bunu bizden esirgiyor. Hükümet, benim İzmir'de söylediğim, muhtelif yerlerde yaptığım beyanatı münakaşa mevzuu yapmak istiyor. Bunu yapmak istiyorsanız ve Mecliste konuşmak istiyorsanız bunun usulü vardır. Gensoru talep ettik. Bütün iç politikada her mevzuu enine boyuna konuşmak istedik. Hükümet bunu kav bul etmedi. Hükümet Mecliste beyanatta bulunmamıştır. Efkârı umumiyeye intikal eden parti gurupu müzakerelerinde Başbakan'm iç politika hakkında gensoruyu tasvip etmediğini öğrendik. Ekseriyet grubundan Büyük Millet Meclisine intikal eden karar, gensorunun reddi ile neticelendi. Cevap verilmemeyi temin ederek söz söylemek kolaydır. Eğer bizimle bir münakaşa yapmak, memleketin iç politikasını enine boyuna görüşmek için fırsat vermeye Hükümetin cesareti varsa... Bu Mecliste müzakere açılmasını ve vatandaşları huzursuz eden bütün iç politikayı ve emniyet meselelerinin görüşülmesini çok arzu ederiz. Şimdi, gensoru açılmadan benim üzerimde münakaşa açılıyor. Mevzu nedir? İzmir'de yaptığım beyanat, muhtelif yerlerde yaptığım sorular. Siyasi partiler halk içinde toplantılar yaparlar ve kendi kanaatlerini, fikirlerini kendi anlayışlarına göre izah ederler, mukabil partilerin böyle bir münakaşa mevzuunda neticeye varmasına imkân yoktur. Büyük Millet Meclisi nihayet siyasi partilerin münakaşalarını halledebilecek bir yer de değildir. Ama mutlaka söylenen sözler doğru mudur, değil midir? Bunun üzerinde hesap ister gibi bir muameleye beni muhatap tutmak isterseniz hepsine ben cevap vermeye hazırım. İzmir'de söylediğim sözlerin hepsi doğrudur, hepsi kanaatin mahsulüdür, hepsini cümle cümle ispat, teyit etmeye muktedirim. Arkadaşlar, yalnız o kadar değil, bu sözler iç politika hakkında, dış politika hakkında, memleketin bütün meseleleri hakkında görüşlerimizi, şahsi görüşlerimizi, siyasi partimizin görüşlerini vatandaşlara anlatmak hakkımızdır, bir; vazifemizdir, iki; tecavüzle bizi menetmeye kalkışanlara karşı kanunu tatbika memur olanlar bizi himaye etmeye mecburdur, üç. Eğer bu memlekette kanun varsa. Eğer hareketleriniz ve siyasi partileriniz; kanunun bize taahhüt ettiği bu himayeyi temin ederse, bu memlekette nizam vardır, kanun vardır, emniyet vardır. Eğer mesuliyeti olmayan bir Hükümetin elinde bizim haklarımız temin olunmıyacaksa, Büyük Millet Meclisi o Hükümetin hakkından gelecektir. Büyük Millet Meclisini, kendi hususi parti tertipleriyle vazifesinden menetmek tertibi daima muvaffak olamaz. Bu tertiplerde nihayet Hükümet iflâs edecektir. Bizim kanaatimiz budur. Varsa Hükümetin cesareti... İzmir'deki nutkumun her cümlesi mahzı hakikattir".⁶² Bu durum her iki

⁶² TBMMTD,28 Kasım 1952, IX. Dönem, Cilt 17, s.392;

Tunç

liderin birbirlerine karşı kullandıkları dil ve yönelttikleri eleştirilerde görülmektedir.

Sonuç

14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelen ve tek parti yönetimine son veren DP döneminde muhalefetle iktidar partisi arasında çok ciddi sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar özellikle de DP iktidarının ilk döneminde çok bariz olarak devrin yerel ve ulusal basınında görülebilmektedir. İktidarla muhalefet arasında bu şekilde olayların yaşanmasına yol açan temel sorunlar arasında DP'nin iktidara geldiği ilk yıllarda askeri ve bürokratik kadroda büyük değişiklikler ve düzenlemeler yapması, Arapça Ezan yasağını kaldırması, CHP'ye ait Halkevlerinin kapatılması ve CHP'nin mallarına el konulmasıdır. Bunlardan dolayı da CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, çoğu konuşması ve toplantısında iktidarı sert şekillerde eleştirmiştir.

İsmet İnönü, Hükümet'e yönelik en büyük eleştirisini 6 Ekim 1952 tarihli İzmir nutkunda yapmış ve bundan dolayı iktidar partisi mensuplarıyla vatandaşlar tarafından sert bir biçimde tenkit edilmiştir. Hatta iktidar partisi olan DP, İsmet İnönü'nün İzmir'de irat ettiği nutkunu ihtilal çağrısı olarak nitelendirmiştir. Bundan dolayı da ülke genelinde İnönü'ye karşı ciddi tepkiler oluşmuştur. Bilhassa bu durumdan dolayı İsmet İnönü, İzmir'den sonra gittiği Manisa ve diğer illerde sorunlar yaşamış ve gezmeyi planladığı yerler arasında bulunan Balıkesir ve Bursa'da konuşma ve temaslarda bulunamadan İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Esasında Halkevlerinin kapatılması ve CHP'nin mallarına el konulmasıyla ilgili olarak İsmet İnönü, 1952 yılı Ekim ve Kasım aylarında kapsamlı olarak Marmara ve Ege'de geziler yaparak mitingler düzenlemeyi planlıyordu. Ancak kendisine karşı oluşan tepkiden dolayı bu planlarını tam olarak gerçekleştirememiştir.

İsmet İnönü, kendisine karşı yapılan hareketlerin sorumlusu olarak DP'yi görmüş ve Başbakan Adnan Menderes'i suçlamıştır. İnönü'ye göre gezileri ve konuşmaları sırasında kamu amme ve düzeninin bozulmasının sebebi, idarecilerin görevlerini tam olarak yapmamaları ve iktidarın baskısından korkmalarıdır. Lakin bu durum DP Hükümeti tarafından her defasında reddedilmiş, kamu kurum ve kuruluşlarının kanunlara uygun bir biçimde işlediği ifade edilmiş ve İsmet İnönü'nün söylem ve ifadeleriyle halkı tahrik ettiği belirtilmiştir. Netice itibarıyla, DP iktidarının ilk evrelerinden birisi olan 1952'de iktidarla muhalefet arasında büyük sorunlar vardır, bu sorunlar 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne kadar devam etmiş ve DP'nin sonu, bu olaylarla hazırlanmıştır şeklinde değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, Fon Kodu:30.1.0.0, Yer No:43.253.6.

BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer No: 44.264.2.

TBMM Tutanak Dergisi

Sürelî Yayınlar

Resmî Gazete

Ayın Tarihi Dergisi

Aslan Balıkesir

Ateş

Balıkesir Postası

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Son Posta Gazetesi

Ulus Gazetesi

Zafer Gazetesi

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AVŞAR, Z. ve KAYA, A. E., (2017). *Arapça Ezan Yasağı ve Kaldırılması*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 33, S 95, Ankara, s.123-160.

AYDIN, F., (2014). “Demokrat Parti İktidarı Uygulamalarının Bir Taşra Kenti Basınına Yansımaları: Balıkesir Örneği (1950 – 1960)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir.

BENHÜR, Ç., (2016). *14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP'nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları*, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, S 17, Konya, s.61-75.

Tunç

ÇAVDAR, T., (2003). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Yayınları, İstanbul.

ÇAKMAK, F., (2015), *Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mallarına El Konulması*, History Studies, C.3, S 7, Amasya, s.1-21.

ÇEÇEN, A., (2010). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Çağ Pazarlama yayınları, İstanbul.

KARPAT, H K., (2012), *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.

LEWIS, B., (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

OBUZ, Ö., (2015). *Halkevlerinin Kapatılmasının Türk Basınına Yansımaları*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C 41, S 8, Samsun, s.499-515.

ÖZDEMİR, H., (2009). *Demokrat Parti (DP) İle Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin Karşılaştırmalı Tarihsel Analizi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, C 22, S 2, s. 188-209.

ÖZDEMİR, Y. ve AKTAŞ, E., (2011). *Halkevleri (1932'den 1951'e)*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, S 45, s.234-261.

TUNÇ, B., (2018). *Ağrı Halkevleri (1934-1951)*, Eğitim Yayınevi, Konya.

ZÜRCHER, E. J., (2010). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınlar, İstanbul.

Araştırma Makalesi

Съпротива срещу имецида в социалистическа България

Вилдане Динч

Vildane Özkan*

ORCID: 0000-0002-1534-9948

Резюме

Концепцията “имецид” дефинира систематичното насилствено унищожаване на родни имена на индивиди, принадлежащи към различни етнически, културни, религиозни или национални малцинства. В доминиращата литература имецид е известна като “насилствена смяна на имената” или “преименуване”.

През периода 1984-1989 г. българската социалистическа власт изпълнява масов имецид върху турското малцинство в обхвата на етническият геноцид. За да го легитимира, го нарича “възродителен процес”. Това е най-очевидният бърз метод за унищожаване на културата на едно малцинство в Европа през 80-те години на XX в. Статията представя различни аспекти на реакцията на жертвите като са използвани предоставените от тях емпирични данни и информация.

Ключови думи: имецид, етнически геноцид, прогонване, престъпление, съпротива, жертви

* Öğr. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, E.posta: vildaneozkan@gmail.com

Sosyalist Bulgaristan’da Adkırımı ve Direniş

Öz

Adkırımı kavramı, bir politik otorite tarafından etnik, kültürel, dinsel ya da ulusal azınlık grubu mensuplarına ait doğma adların sistematik olarak zorla yok edilmesi uygulamasını tanımlamaktadır. Başat ve yaygın yazında adkırımı kavramı yerine, “zorla ad değiştirme” ifadesi kullanılmaktadır.

Yirminci yüzyılda Avrupa’da adkırımının en belirgin ve hızlandırılmış örneği, sosyalist Bulgaristan’da yerli ulusal Türk azınlığı mensupları üzerinde uygulandı. Sosyalist politik otorite, 1984-89 dönemindeki adkırımını “soya dönüş süreci” adıyla meşrulaştırmaya çalışarak zorla Bulgarlaştırma kapsamında gerçekleştirdi.

Makalede sosyalist Bulgaristan’da adkırımına karşı Türklerin gösterdiği tepki ve direniş kalıpları, 1984-89 dönemine odaklanılarak keşfedilmeye çalışılmaktadır. Makalede gözlem ve mağdurlarla görüşmelerden elde edilen birincil kaynak niteliğindeki verilerden yararlanılmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Sosyalist Bulgar Politik Otoritesi, Etnik Soykırım, Etnik Süpürme, Adkırımı, Direniş, Yerli Ulusal Türk Azınlığı, Mağdur

Namecide and Resistance in Socialist Bulgaria

Abstract

The concept of namecide defines the systematic-political forced removal of native names belonging to ethnic, cultural, religious or national groups. Instead of the namecide concept, the phrase “forced change of name” is used in the dominant and widespread literature. In modern Europe the most obvious and accelerated example of namecide includes some implementations during ethnic genocide on national Turkish minority, the so-called “revival process” in socialist Bulgaria.

The study examines the patterns of reaction and resistance given by national Turkish minority against namecide implementation in socialist Bulgaria, with focusing on the period between 1984-89.

In this study were used empirical data of the nature of primary sources collected in the form of observations and interviews with victims.

Keywords: Socialist Bulgarian Political Authority, Ethnic Genocide, Ethnic Sweeping, Namecide, Resistance, Autochthonous National Turkish Minority, Victim.

Имецид и Сопротивление в Социалистической Болгарии

Резюме

Концепция имецида определяет систематически-политическое принудительное удаление коренных имен, принадлежащих к этническим, культурным, религиозным или национальным группам. Вместо концепции имецида, выражение «принудительное изменение имени» используется в доминирующей и широко распространенной литературе.

В современной Европе наиболее очевидный и ускоренный пример имецида включает в себя некоторые реализации во время этнического геноцида по национальному турецкому меньшинству - так называемого «процесса возрождения» в социалистической Болгарии.

В настоящем исследовании рассматриваются модели реакции и сопротивления, данные национальным турецким меньшинством в отношении реализации имецида в социалистической Болгарии, с упором на период между 1984 и 1989 годами. В исследовании используются эмпирические данные о характере первичных источников, которые собираются с наблюдениями и интервью с свидетелями .

Ключевые слова: Социалистическая болгарская политическая власть, Этнический геноцид, Этническое подметание, Имецид, Сопротивление, Автохтонное национальное турецкое меньшинство, Жертва

Въведение

През периода 1984-1989 г. Българската социалистическа власт провежда масов “имецид” (насилствената смяна на родни имена, преименуване) върху турското малцинство в обхвата на *етнически геноцид*. За да го легитимира, го нарича “възродителен процес”. В доминиращата българска, турска и англоезична литература този *етнически геноцид* е известен като “възродителен процес”, “т.нар. възродителен процес”, “асимиляция” или “насилствена асимиляция”. Тази статия представя различни аспекти от реакцията и съпротивата на жертвите. Методологията на изследването е базирана на дълбочинни интервюта и включено наблюдение. Използваният емпиричен материал включва данни от първични източници, предоставени по време на интервюта и наблюдения на автора в периода 1984 г. до 2015 г. От съображения за сигурност имената на интервюираните са променени в статията. Авторката е пряка участничка и потърпевша от случващото се в страната през 80-години.

В различни периоди в българската история имецид се прилагат и върху други малцинства (роми, помаци, македонци и т.н.). Настоящото проучване е ограничено единствено върху имецид, извършен върху турците (включително татари и турскоговорящи роми) между 1984 и 1989 г.

В текста на първо място са включени официалните определения, които постсоциалистическата власт използва по отношение на насилствената българизация върху турците. Следва представяне на принудителната замяна на родните “турски” имена с “български”, анализирана чрез концепцията за имецид. На трето място са дискутирани моделите и измеренията на съпротивителните реакции на турците срещу дискриминацията им. На четвърто място са разгледани дисфункциите на имецид, определени с концепцията име-аномия (аномия на именната система), които са представени в основните им измерения. На последно място, имецидът, име-аномия и съпротива на жертвите са представени в контекста на европейската рамка за защита на националните малцинствени права.

Насилствената българизация и нейните най-нови дефиниции

На 25 януари 2006 г. в Страсбург заместник-председателят на Народно Събрание на Република България Юнал Лютфи посочва пред Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, че комунистическите режими извършват много подтисничества и престъпни деяния, като някои от тях остават докрая репресивни и престъпни. Най-яркият пример за това е т.нар. “възродителен процес” в България, който засяга приблизително над един милион етнически турци и мюсюлмани и по същество е политика на *етногеноцид*.¹ Етническият геноцид е проведен в рамките на културен геноцид, съпътстван с редица убийства,² лишаване от свобода в затворите и концентрационните лагери (като Белене, Бобов дол и др.), домашен арест, принудително освобождаване от работа, разселване, прогонване от държавата и т.н. Целта на политическата власт е да осъществи проект за изграждане на “социалистическа българска нация”³ и в неговия контекст да легитимира т.нар. “възродителен процес”.

До края на 1985 г. родните имена на всички турци в България са сменени с “български”. Употребата на всички елементи на турската култура са забранени и са подложени на наказателни санкции. Веселин Димитров обобщава, че “Възродителният процес” е пример за най-бързото унищожаване на “културното” в съвременната европейска история.⁴

През лятото 1989 г. се провежда *етническо прогонване* (в доминиращ дискурс: етническо прочистване), в който броят на членовете на турското малцинство в

¹ Народно Събрание на Република България, Izkazvane na zamestnik-predsdatelya na NS g-n Yunal Lyutfi pred Parlamentarnata asambleya na Sūveta na Evropa, 2006, <http://www.parliament.bg/bg/news/ID/759> , publikovano na 25 yanuari 2006 g., posledno vližane na 8 yuni 2017 g. ; Council of Europe Parliamentary Assembly, Post-Monitoring Dialogue With Bulgaria, Doc. 12187, 2010, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4bdadc1b0.html> , publikovano na 29 mart 2010 g., posledno vližane na 8 yuni 2017 g.

² Associated Pres, Bulgaria Killing Ethnic Turks. Ethnic Turks Imprisoned During Bulgarian Assimilation Campaign: Amnesty International’s News, 1986.

³ Вж. Veselin Angelov, Strogo Poveritelno! Asimilatorskata kampaniya sreshtu turskoto natsionalno maltsinstvo v Būlgariya 1984-1989. Dokumenti, Sofiya: Fondatsiya Liberalna Integratsiya, 2008, str. 223, 383

⁴ Vesselin Dimitrov, “In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria’s Turkish Minority, 1984-1985”, Journal of Ethnopolitics and Minorities Issues in Europe, 1/4: p. 1-22, 2001, p. 1., <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf> , publikovano na 23.12.2000 g., posledno vližane na 8 yuni 2017 g.

Özkan

България намалява почти наполовина.⁵ “Етническо прочистване” означава създаване на етнически хомогенна територия чрез премахване на лица от етнически, национални, религиозни и т.н. малцинства от района чрез употребата на сила или сплашване. Етническото прочистване носи много от аспектите на геноцид.⁶

За два месеца и половина през лятото на 1989 г. от България са напускат 400 000 турци⁷. На 11-ти януари 2012 г. българският парламент дефинира този процес като “етническо прочистване”⁸. Почти всички от прогонените и напуснали турци получават статут на бежанци и намират убежище в Турция. Етническото прочистване е легитимирано чрез официално създаден термин “голяма екскурзия”, тъй като напусналите България, влизат в Турция с туристически визи. Това е едно от най-големите изселвания на население от една европейска държава в друга след Втората световна война, който Виктор Бойков определя чрез термина *квази-геноцид*⁹ (с други думи: *почти-геноцид*).

В допълнение на концепциите за етнически геноцид и етническо прочистване, предложени от постсоциалистическата българска политическа власт за дефиниране на политическия натиск върху местното турско малцинство през периода на 1984-1989 г., на 17-ти септември 2015 г. българският парламент приема законопроект, който осъжда тайминговите престъпления срещу човечеството, извършени по време на социалистическия режим¹⁰. В съответствие с това, етническият геноцид (т.нар. “възродителен процес”) и етническото прочистване (т.нар. “голяма екскурзия”),

⁵ Narodno Sŭbranie na Republika Bŭlgariya, 2006, pak tam; Demokrati za silna Bŭlgariya, Deklaratsiya, osŭzhdashta opita za nasilstvena asimilatsiya, 2012, <http://dsb.bg/bg/blogs/article/3065> , publikovano na 11 yanuari 2012 g., posledno vliane na 8 yuni 2017 g.

⁶ United Nations, Letter Dated 24 May 1994 From the Secretary-General to the President of the Security Council, 1994, p. 33, http://www.icty.org/x/file/About/OTP/un_commission_of_experts_report1994_en.pdf , publikovano na 24 mai 1994 g., posledno vliane na 8 yuni 2017 g. ; Robert M. Hayden, “Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing, and Population Transfers”, Slavic Review, 55/4, p. 727-748, 1996, p. 731.

⁷ Demokrati za silna Bŭlgariya, 2012, pak tam.

⁸ Demokrati za silna Bŭlgariya, 2012, pak tam.; Narodno Sŭbranie na Republika Bŭlgariya, Zapochna Osmata sesiya na 41-to Narodno sŭbranie, 2012, <http://www.parliament.bg/bg/news/ID/2348> , publikovano na 11 yanuari 2012 g., posledno vliane na 8 yuni 2017 g.

⁹ Victor Bojkov, “Bulgaria’s Turks in the 1980s: a minority endangered”, Journal of Genocide Research 6 (3), September, p. 343-369, 2004, p. 344.

¹⁰ Narodno Sŭbranie na Republika Bŭlgariya, Zakonoproekt za izmenenie i dopŭlnenie na Zakona za obyavyavane na komunisticheskiya rezhim v Bŭlgariya za prestŭpen, 2016, <http://www.parliament.bg/bills/43/654-01-8.pdf> , publikovano na 27 yanuari 2016 g., posledno vliane na 8 yuni 2017 g.

проведени от страна на социалистическата българска власт, се категоризират като престъпления срещу човечество¹¹.

Може да се каже, че съпротивата от страна на жертвите срещу тези престъпления, извършени в близкото минало, е доста слаба. И днес по отношение на тези събития съществува дълбоко мълчание от страна на потърпевшите. Една от причините за това мълчание е неспособността на жертвите да произведат ефективни антитези/научни възражения и да инициират дискусия по отношение на престъплението, другата е умишленият инженеринг на информация и памет в определен политически контекст. Това конструиране се извършва от съвременните идеологически ценности, които изиграват решаваща роля за цяла Европа, включително и за Турция. В голяма степен тези идеологически ценности определят кое се дефинира като престъпление и кое като наказание, кои обекти се считат за жертви, кое престъпление ще бъде наказано и кое не, как ще бъдат определени политическите натиски и т.н.

Концепцията за/и изпълнението на имецид

Концепцията *имецид* включва насилствена промяна на родните имена на членовете на едно етническо, културно, религиозно или национално малцинство. Тя също определя напълно или частично смяната на имената на градове, села, планини, хълмове, реки, потоци, полета, чешми, надгробни плочи и други, принадлежащи към етническа, национална, религиозна и т.н. малцинствена култура. Обикновено тези имена са заменяни с “нови”, принадлежащи на доминиращата група.

Концепцията за имецид в обществените науки на първо място е използвана и предложена от мен¹² в докторската ми дисертация, за да се определи насилствената промяна на имената на турското население в България. Аз съм вдъхновена от концепциите геноцид, етноцид и културен геноцид. Както вече беше споменат, имецидът най-често се нарича “преименуване”, “смяна на имената”, “насилствена смяна на имената”. Може да се каже, че по отношение на дефиницията на процеса,

¹¹ United Nations, pak tam.

¹² Vildane Özkan, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman Prof.Dr. Aylin Görgün Baran, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2010.

Özkan

концепцията за *имецид* е по-конкретна и по-оперативна в сравнение на останалите изрази.

Според В. Димитров насилствената смяна на имената е най-крайната националистическа политика в Източна Европа през 80-те години на ХХ в., извършена в България върху турско малцинство: *“Това представлява една от най-всеобхватните и със сигурност най-бързата асимилационна кампания в историята на Европа. Промяна на личното име, това е нещо, което не се прилага по-рано в никакъв комунистически режим. Дори и Чаушеску в Румъния ... не отиде толкова далеч, че да сменят румънските имена на малцинствата [например ромски, турски (включително татарски), унгарски и т.н. малцинства]”*¹³.

Насилствената смяна на имената (имецид) на турците и мюсюлманите в България са подробно и аналитично описани най-много в българската литература¹⁴. В сравнение с българската литература турската литература относно същата тема е по-ограничена.¹⁵

В тази статия основните характеристики на имецидата върху турците в България са изведени като резултат на изследването сред жертвите на имецидата:

1. Използването на стратегията *“ние го правим на другите, но няма да го направим на вас”*: Етническият произход на лицата в семейството се използва за определяне на посоката на процеса, както и за неговото обяснение или довод. То служи също и за оправдание на случващото се. Според наративите на интервюираните жертви, имецидът върху смесени турско-помашки фамилии стартира преди 1980 г. Първоначално са променени имената на членовете на тези семейства, а след това на етнически хомогенни турски домакинства. Политическата власт обяснява случващото

¹³ Dimitrov, pak tam, p.1.

¹⁴ Например вж. Mikhail Gruev - Alekseï Kal’onski, *Vüzroditelniyat Protsets*. Ciela. Institut za izsledvane na blizkoto minalo, Ciela, Sofiya, 2008; Ekaterina Anastasova, “Az i Drugiyat. Mitologiya i Identichnost”, *Etnicheskata Kartina v Bülğariya*, Izdatelstvo “KLUB’90”, 1993, str. 156-163; Dzheni Madzharov, “Adaptatsiyata - Realnost i Obrazi”, *Etnicheskata Kartina v Bülğariya*, Izdatelstvo “KLUB’90”, 1993, str. 117-137; Ivanichka Georgieva, ““Vüzroditelniyat Protsets” i “Golyamata Ekskurziya” (Opit za Oralna Istoriya)”, *Etnicheskata Kartina v Bülğariya*, Izdatelstvo “KLUB’90”, 1993, str. 105-109.

¹⁵ Например вж. Neriman Hacısalihoğlu - Mehmet Hacısalihoğlu (Ed.), 89 *Göçü – Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç*, BALKAR&BALMED, İstanbul, 2012; Zeynep Zafer, “Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2010, sf: 27-44.; Emin Atasoy, *Bizden Olan Ötekiler: Asimilasyon Kısacında Bulgaristan Türkleri*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011.

се по следния начин: *“Ние просто променяме името на семействата от смесените турско-помашки бракове, те не са турци, те са смесени, за това ги променяме имената, ние няма да докоснем на вашето име”*. Това обяснение/декларация има функция да легитимира имецида върху смесени семейства и да предотврати съпротивата от страната на етнически хомогенните турски домакинства. Въпреки това, след насилствената смяна на имената в рамките на смесени семейства, идва ред на хомогенните етнически турски семейства. През този период, според много от информаторите, властимащите обясняват случващото се с необходимостта от провеждането на тази политика спрямо отделни села, без да се споменава, че същото ще бъде приложено във всички населени места с турскоезично население. Преди и през 1984 г. целта на подобна стратегия е да предотврати колективна съпротива и възставането на турското малцинство.¹⁶

2. *Имецид върху мъртвите*: Извършеният етнически геноцид и имецид от българските власти върху местните турци е изключително многостранен и разнопосочен. Той засяга и техните починали предци. При преименуване на живите, са променяни имената на мъртвите, заради бащините и фамилните имена на живите. Надписите на надгробните паметници, написани на латиница и кирилица са заличавани.

3. *Насилствено налагане на “българско име”*, което започва с първата буква на родното турско име: Обикновено новото име започва с първата буква на родното турско на жертвата. Ако потърпевшият носи турското име “Севинч”, то българското започва с буквата “С”. Така например “Севинч” се превръща в “Светлана”. Въпреки това, “българското име” също е налагано по произволен начин. Например, една от жертвите, Мехмед (строителен техник, роден 1954 г. в Крумовград), затворен в концентрационния лагер в Белене¹⁷ поради съпротивата си срещу имецида, разказва:

¹⁶ Lichen arkhiv na Vildane Dinch: danni ot narativite na intervuyuirani zhertvi, 2009-2015 g., v Turtsiya i Bŭlgariya – ottuk: L.A., V.D.

¹⁷ През тоталитарният режим официалното определение за лагер Белене беше “трудово-възпитателно общежитие/лагер (ТВО)” (например, вж. Özkan 2010: 224-248). През този период това определение имаше функция да скрие незаконното задържане и лишаване на свободата на лицата, във връзка с насилствената промяна на имената на един част от българските граждани.

От съвременните изследователи лагер Белене се определи повече като “концентрационен лагер”. Например, Груев и Калъонски (2008: 139) споменава за Белене, която е отворено трети път в социалистическа България за турски жертви на имецид, като “концентрационен лагер”.

“Един български офицер на име Георги каза: нека да бъда съименник с тебе и ми даде името Георги.”¹⁸

4. *Има случаи, когато някои български имена са отказани да бъдат дадени на потърпевшите, тъй като приличат на турски думи или имена.* За пример на такива случаи могат да се се покажат имената: “Нина” (прилича на турската дума “нине”, която означава “баба”); “Башев” (прилича на турска дума и означава “от глава–главен”); “Йосеф” (прилича на име “Юсуф”, което турците също много често използват). Тази ситуация е парадоксална, тъй като в този период самите българи легално носят тези български имена въпреки че приличат на турски.¹⁹ В контекста на тези примери може да се каже че на турците са дадени смислено “по– български имена”, в сравнение с тези, които самите българи притежават.

5. *Етническа дискриминация след имецида.* Имецидът е извършен в резултат на официална теза, че в България има само българи и хора, които говорят турски и са “потомци на турцизирани българи”. Но дори и след 1984 - 1985 г. етническата дискриминация срещу турците (които вече носят “български имена”) продължава. Например в образователната система – почти няма турски преподаватели, нямат право да упражняват някои професии - например не могат да станат пилоти и военни, ограничена е свободата на движение и т.н.²⁰

Реакциите и съпротивата на жертвите срещу имецида

Фуко разграничава трите вида резистентност срещу: 1. Формите на доминация (етнически, социални и религиозни); 2. Експлоатация (икономически); 3. Себе си.²¹ В Народна Република България, съпротивата срещу имецида от страна на турското малцинство обикновено е от първия вид.

За периода от 1944 г. до 1989 г. в България, “в 92 концентрационни лагера са изпращани хора без присъда по политически причини, защото са опонирали на режима или дори само защото не са били негови привърженици”, една от тези концентрационни лагери беше Белене (Narodno Sübranie na Republika Bülgariya, 2006, pak tam).

¹⁸ L.A., V.D.

¹⁹ L.A., V.D.

²⁰ L.A., V.D.

²¹ Michel Foucault, “Özne ve İktidar”, Özne ve İktidar, Çeviri: Ergüden ve Akinhay. 2.Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, sf: 57-82, 2005, s. 63.

Социалистическата власт проблематизира културните различия на турското малцинство в сравнение с тези на българското общество на дуалистична основа, според която българската култура е смятана за “правилна”, докато турската е “грешна”.

За да се поправи “грешността” ѝ се извършва асимилация, етнически геноцид, имецид, етническа дискриминация и етническо прогонване. Реакциите към случващото за кратко време избухват по улиците под формата на колективни протести. “*Защото, в ръцете ни останаха само имената ни*” (Зюмбюл, януари 2015, Бурса)²². В това изречение Зюмбюл (учителка, родена 1957 г. в Кърджали) разкрива най-голямата причина за колективната съпротива срещу имецид (а не толкова срещу другите прояви на дискриминация срещу турската култура: например забраната за говорене на турски, забраната за пътуване, религиозните забрани и т.н.).

Всички видове на съпротива на членовете на турското малцинство са наказвани. Инструментите и методите за преследване са различни: затвор, домашен затвор, надзор, забрана за комуникация, концентрационни лагери, изгнание, убийства, изтезание, осакатяване, уволнения, натиск върху семейството, близките роднини и приятелите.

През периода 1984 - 1989 г. отговорите и съпротивата на турското малцинство срещу имецид в България могат да бъдат класифицирани в следните пет категории:

1. *Скрита съпротива* - форма на реакция, при която жертвата, от една страна, не се съобразява с изискванията на управляващите, но от друга страна, не показва открито своето несъгласие с политическите органи или с доносниците, работещи за тях. Това е най-често срещаният модел на резистентност сред жертвите. Алпай (инженер, роден 1961 г. в Момчилград) разказва, че като студент в университета в София изчаква приятелите си да излязат от стаята и само тогава чете тайно турската книга, която пази под матрака, защото: “*Тогавя в България запазването на турска книга беше опасно, все едно да запазиш оръжие*” (Алпай, януари 2010 г., Бурса)²³.

²² L.A., V.D.

²³ L.A., V.D.

Друг пример за скрита съпротива на турците е тайното използване на родните им имена единствено в рамките на турскоезичната общност.

2. *Очевидната съпротива* е форма на реакцията, при която жертвата не се съобразява с изискванията на управляващите и показва открито своето несъгласие. Активната съпротива може да бъде разделена на две форми: индивидуална и колективна. В историята на Народна република България една от най-големите масови демонстрации е проведена срещу практиките на имецида. Тя е проведена на 26 декември 1984 г., в с. Бенковски, област Кърджали, когато хиляди турци се събират от околните села, за да изразят недоволството си от смяната на имената пред партийния дом с лозунги: *“Насилствената смяна на имената не съответства на принципите на Ленин и Маркс”* (Алпер, януари 2010 г., Бурса)²⁴. Алпер (учител, роден 1946 г. в с. Бенковски) разказва, че в този протест няколко души са застреляни от милицията. Много от участниците са арестувани в следващите дни, някои са изпратени в лагери, затвор и т.н. Този тип протестни шествия са колективна форма на съпротива. Онези, които открито не приемат “насилствено наложеното българско име”, са първите изгонени от България през 1989 г.

3. *Изборът на по-малкото зло* се разглежда като възможност за избор на жертвите по време на имецида. През този процес турците са принудени да избират български вместо турски имена. Някои, които не харесват новото си име, избират по-приемливи български имена. Например, Шабан (шофьор, роден 1953 г. в с. Ябълковоц, г. Ардино) след като не харесва българското име “Шаро”, ползвано повече за назоваване на кучетата в България, предпочита да приеме името “Сергей”. Защото за Шабан, името “Сергей” е по приемливо от “Шаро” (Шабан, януари 2010 г., Бурса)²⁵. Други се спират на имена, които приличат на турски. Например, повечето възрастни жени избират българското име “Ана”, защото това име напомня турската дума “ана”, означаваща “мама/майка” на български.²⁶ Не са редки и случаите на избор на имена, които просто се харесват или са популярни. Например една от жертвите

²⁴ L.A., V.D.

²⁵ L.A., V.D.

²⁶ L.A., V.D.

разказва, че когато е принуден да избере българското си име, решава да предпочете името на любимата си руска актриса.²⁷

4. *Адаптацията* е форма на реакция, при която потърпевшите се съобразяват със заявките на управляващите по различни причини. Много малко на брой от жертвите показаха тотална адаптация на имецида. Някои от потърпевшите показват интересна адаптация към имецида. По време на “родословните церемонии” в ресторанти в селата например, те заявяват открито, че са “българи, а не турци”.²⁸

5. *Тюркийеджилик* (турският термин) е най-често-срещаното поведение на противодействие на турското малцинство в социалистическа България срещу дискриминацията, асимилацията, имецида и т.н. “Тюркийеджилик” точно може да се превежда с термин “Турция-изм”. Тази реакция е едновременно и съпротива, и съгласие. По време на тоталитарния режим в България за много от представителите на турското малцинство заминаването за Турция се възприема като единствено решение за прекратяване на дискриминацията. “Тюркийеджилик” е турска дума, която се използва от членовете на турското малцинство в ежедневието и е уникален модел за съпротива срещу обезправяването. При създалата се историческа ситуация бягството от България и търсенето на убежище в Турция се определя като *тюркийеджилик* и е най-ефективният отговор на малцинството на репресиите практикувани по време на “Възродителният процес”.

В хода на демократичния курс, който България поема след края на социалистическия режим през 1989 г., управляващите без да са загрижени да променят спонтанно “насилствените български имена” т.е. да върнат без процедури наложените български имена, през 1990 г. признават правото на жертвите да върнат родните си турски имена по съдебен път като първоначално без заплащане, но по-късно срещу заплащане. Но тъй като, почти половината от пострадалите вече не са в страната, повечето от тях не успяват да се възползват от тази процедура. През периода на постсоциализма, на ниво индивидуално поведение реакцията и съпротивата на жертвите срещу имецида могат да бъдат класифицирани в следните седем категории:

²⁷ L.A., V.D.

²⁸ L.A., V.D.

Özkan

1. Днес някои от жертвите продължават да живеят със силната травма от миналото и дори не искат да изговорят “насилствено даденото българско име”.

2. Част от жертвите възстановяват родните си турски презимена и фамилни имена от преди имецида, но без наставките “-ов, -ова”.

3. Други оставят наставките “-ов, -ова” при презимената и фамилните си турски имена, така както е преди имецида.

4. Някои от преселниците от лятото на 1989 г., които сега живеят в Турция, разказват за желанието си да си върнат турските имена, но са лишени от икономическа възможност да го сторят.

5. В отделни случаи част от жертвите днес доброволно и гордо използват “насилственото си българско име”, дадено през периода 1984 - 1985 г. в България.

6. Някои от турците днес продължават неохотно, но задължително да носят имената, дадени им по време на етническият геноцид 1984 - 1989 г. в България. По тяхно мнение, това им дава възможност за пътуване из Европа или дори в България, където с турските си имена ще бъдат посрещнати с повече дискриминация, отколкото с българските.

7. Някои турци първоначално възстановяват турското си име, но след време отново се връщат към “насилственото си българско име”, с цел справяне с ограниченията, налагани от българската държава. Някои казват, че не могат да намерят работа с турските си имена и вземат обратно българските си имена с цел да намерят по-бързо изгодна работа.²⁹

Давид Попеное³⁰ и Джеймс Занден³¹ анализират четири модела на реакция на малцинствените групи срещу дискриминация от страна на доминиращите групи: приемане, избягване, асимилиране и агресия. Членовете на турското малцинство в България показват първите три реакционни модела на поведение (приемане, избягване

²⁹ L.A., V.D.

³⁰ David Popenoe, *Sociology*, 2nd edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1974, p. 351.

³¹ James Wilfrid Vander Zanden, *American Minority Relations*, 4th edition, Alfred A. Knopf, New York, 1983, p. 311.

и асимилиране), но нито през социализма, нито след това те не реагират с четвъртата реакционна схема (агресия), с изключение на някои отделни примери.

Деструктивни последствия: Аномия на именната система

Към днешна дата имецидът като вид на българско социалистическо политическо насилие срещу турците, татарите, ромите, помаците и т.н. е прекратен. Въпреки това, той продължава да влияе върху различните аспекти на живота на жертвите, без значение в коя държава се намират и живеят днес. Пострадалите изживяват деструктивните последствия на имецидата. Тези последствия може да се дефинират като *име-аномия*, което означава аномия на именната система. Може да се каже, че когато именната система на една социална група достига високата степен - до аномията - нередността, тогава структурата и култура на самата група има нередност и аномия. Концепцията *име-аномия* може да се дефинира като деструктивен резултат на интеграцията на една социална група в пост-имецид период.

Може да се каже, че днес дисфункцията на *име-аномия*, има следните три основни измерения:

1. *Бариерни причини*: Много от жертвите, които са изгонени от страната през лятото 1989 г. и живеещи вече в Турция, Европа и т.н. искат да си възвърнат родните си турски имена в рамките на българското гражданство и паспорт, но по различни причини не са в състояние да го направят. Причините за тези бариери са различни в различните страни и при различните жертви. Сред най-важните могат да се посочат икономическите трудности, липсата на свободно време, здравословни проблеми, продължаващата етническа дискриминация и т.н. Въпреки това всички тези пречки произтичат от по-основно препятствие: българската администрация не предоставя никакво удобство за връщане на имената и не провежда политика на директно връщане на всички имена.

2. *Трудности, произтичащи от официални грешки*: Изгонените от България през лятото на 1989 г. получават паспорти с “насилствено наложено българско име”, но много често тези имена са изписани неправилно. Това създава трудности на пострадалите и днес. Например, на една от жертвите на имецидата през декември 1984 г. е наложено името “Вера”, но при напускането на страната през лятото 1989 г. в

българския ѝ паспорт е записано “Вора”, а името в акта ѝ за раждане е “Айла”. Ако тя няма шанс да възстанови турското си име в –българските си документи за самоличност, тогава тя остава с две имена - “Вера” и “Вора”, което е предпоставка за редица административни трудности.

3. *Разрушаване на интеграцията на групата:* Имената на лицата изпълняват една от най-важните функции за целостта и интеграцията на етнически, национални и други групи. Имецидът върху имената на една общност допринася за разрушаване на нейната цялост. Промяната на имената на починалите унищожава целостта и устойчивостта между поколенията. Като пример може да се посочи едно семейство, в което част от членовете са възстановили родните си турски имена, но други продължават да живеят с насилствените български имена.

Изводи

Анализирането на реакциите и съпротивата на жертвите срещу имецида показва разнообразие. Причините могат да се класифицират като икономически, социални, свързани с населени места, професионални, когнитивни, характерни и т.н. Въпреки различията в социалистическия период реакцията срещу смяната на имената е до голяма степен под формата на латентна, явна резистентност и *тюркийеджилек* т.е. имигриране в Турция. Днес, в постсоциалистическия период, противодействието на жертвите срещу имецид и име-аномия има три основни тенденции. Първата е насочена преди всичко към игнориране на насилието и забравя на имецида. При втората, в спомените на жертвите се наблюдава намаляването на ефекта на насилието. Третата е насочена към искания за правосъдие по отношение на случилото се в периода 1984 - 1989 г.

От друга страна, въпреки че в социокултурен и политически контекст има оригинална форма, имецидът не се изследва адекватно от социалните науки и не е концептуализиран по конкретен и различен начин от официалните определения. Днес конкретни концептуализации за ситуацията и проблемите на националните малцинства в Европейския съюз трябва да бъдат свързани с техните права. Така че, когато се дискутират проблемите на престъпленията, извършени от социалистическата власт, трябва да се използват подходящи концепции, тъй като

Özkan

неподходящите продължават умишлено или неволно да нараняват жертвите. Например, проблемна е употребата на термини като “Възродителен процес” и “Голяма екскурзия”, които са въведени през 80-те години на XX в. За съжаление тези термини продължават да бъдат използвани в България, страна вече член на европейския съюз и осъдила комунистическия режим.

В пост-социалистически период гражданският статут на турците в България е сложен, тъй като по Конституция общността не е дефинирана като национално малцинство (терминът малцинство липсва в Конституцията, но – парадоксално, България е ратифицирала Европейската конвенция за правата на малцинствата). В някои области екстремният български национализъм продължава и днес, проявен в различни видове, размери и форми, и все още има силно влияние³² върху правата на жертвите. За да се анализира и дефинира по конкретен начин случващото има нужда от събиране на повече емпирични данни и първични източници. Свободният достъп до архивни документи по този въпрос, както и нуждата от събиране на повече разкази от живи свидетели, са необходимо условие за задълбочаване на по-нататъшните изследвания по темата. Благодарения на Йелис Еролова, Мила Маева, Пламена Славова и Екатерина Анастасова за ценните коментари и критики по статията. Все пак изцяло и само аз съм отговорна за съдържанието на статията.

³²За някои примери вж. Vildane Özkan, “Special Issue on Bulgarian Nationalism: 2001-2012”, Umland, A. (ed.) Russian Nationalism Bulletin, 6/15(171), http://groups.yahoo.com/group/russian_nationalism/messages/1208?threaded=1&m=e&var=1&tidx=1, publikovano na 10.09.2012 g., posledno vlizane na 8 juni 2017 g.

Literatura

ANASTASOVA, E., (1993). “Az i Drugiyat. Mitologiya i Identichnost”, Etnicheskata Kartina v Bülğariya, Izdatelstvo “KLUB’90”, str. 156-163.

ANGELOV, B., (2008). *Strogo Poveritelno! Asimilatorskata Kampaniya Sreshtu Turskoto Natsionalno Maltsinstvo v Bülğariya 1984-1989. Dokumenti*, Fondatsiya Liberalna Integratsiya, Sofia.

ASSOCIATED PRESS, (1986). *Bulgaria Killing Ethnic Turks. Ethnic Turks Imprisoned During Bulgarian Assimilation Campaign*, Amnesty International’s News.

ATASOY, E., (2011). *Bizden Olan Ötekiler: Asimilasyon Kiskacında Bulgaristan Türkleri*, MKM Yayıncılık, Bursa.

BOJKOV, V., (2004). “*Bulgaria’s Turks in the 1980s: a minority endangered*”, Journal of Genocide Research 6 (3), September, p. 343-369.

COUNCIL OF EUROPE PARLIAMENTARY ASSEMBLY, (2010). *Post-Monitoring Dialogue With Bulgaria. Doc. 12187*, publikovano na 29.03.2010, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4bdadc1b0.html> , posledno vlizane na 08/06/2017.

DEMOKRATITE ZA SILNA BÜLGARIYA, (2012). *Deklaratsiya, osüzhdashta opita za nasilstvena asimilatsiya*, publikovano na 11.01.2012, <http://dsb.bg/bg/blogs/article/3065> , posledno vlizane na 08/06/2017.

DIMITROV, V., (2000). “*In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria’s Turkish Minority, 1984-1985*”, Journal of Ethnopolitics and Minorities Issues in Europe, 1/4, pp. 1-22, publikovano na 23.12.2000, <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf> , posledno vlizane na 08/06/2017.

FOUCAULT, M., (2005). “*Özne ve İktidar*”, Özne ve İktidar, Prevedeno na turski: Ergüden & Akinhay, 2.Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 57-82.

GEORGIEVA, I., (1993). “*“Vüzroditelniyat Protses” i “Golyamata Ekskurziya” (Opit za Oralna Istoriya)*”, Etnicheskata Kartina v Bülğariya, Izdatelstvo “KLUB’90”, str. 105-109.

GRUEV, M., KALONSKI, A., (2008). *Vüzroditelniyat Protses. Institut za izsledvane na blizkoto minalo*, Institut za izsledvane na blizkoto minalo, Ciela, Sofia.

HACISALİHOĞLU, N. - HACISALİHOĞLU, M. (Ed.), (2012). *89 Göçü – Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç*, BALKAR&BALMED, İstanbul.

Özkan

HAYDEN, R. M., (1996). “*Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing, and Population Transfers*”, *Slavic Review*, 55/4, pp. 727-748.

MADZHAROV, Dzh., (1993). “*Adaptatsiyata - Realnost i Obrazi*”, *Etnicheskata Kartina v Bülğariya*, Izdatelstvo “KLUB’90”, str. 117-137.

NARODNO SÜBRANIE NA REPUBLIKA BÜLGARIYA, (2006). *Izkazvane na zamestnik-predsedatelya na NS g-n Yunal Lyutfi pred Parlamentarnata asambleya na Süveta na Evropa*, publikovano na 25.01.2006, <http://www.parliament.bg/bg/news/ID/759> , posledno vližane na 08/06/2017.

NARODNO SÜBRANIE NA REPUBLIKA BÜLGARIYA, (2012). *Zapochna Osmata sesiya na 41-to Narodno sübranie*, publikovano na 11.01.2012, <http://www.parliament.bg/bg/news/ID/2348> , posledno vližane na 08/06/2017.

NARODNO SÜBRANIE NA REPUBLIKA BÜLGARIYA, (2016). *Zakonoproekt za izmenenie i dopülнение na Zakona za obyavyavane na komunisticheskiya rezhim v Bülğariya za prestüpen*, publikovano na 27.01.2016, <http://www.parliament.bg/bills/43/654-01-8.pdf> , posledno vližane na 08/06/2017.

ÖZKAN, V., (2010). *Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman Prof.Dr. Aylin Görgün Baran, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

ÖZKAN, V., (2012). “*Special Issue on Bulgarian Nationalism: 2001-2012*”, Umland, A. (ed.) *Russian Nationalism Bulletin*, 6/15(171), publikovano na 10.09.2012, http://groups.yahoo.com/group/russian_nationalism/messages/1208?threaded=1&m=e&var=1&tidx=1 , posledno vližane na 08/06/2017.

POPENOE, D., (1974). *Sociology*, 2nd edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

UNITED NATIONS, (1994). *Letter Dated 24 May 1994 From the Secretary-General to the President of the Security Council*, publikovano na 24.05.1994, http://www.icty.org/x/file/About/OTP/un_commission_of_experts_report1994_en.pdf , posledno vližane na 08/06/2017.

ZAFER, Z., (2010). “*Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direniş*”, *Gazi Akademik Bakış*, C 3, S 6, s. 27-44.

ZANDEN V.J.W., (1983). *American Minority Relations*, 4th edition, Alfred A. Knopf, New York.